

**UNIVERZITA KARLOVA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra psychologie**

**POHÁDKA JAKO SEN
Fairy Tale as a Dream**

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Miloš Kučera CSc.

Vypracovala: Bc. Lenka Vídršperková

Praha 2017

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a pouze s využitím literatury, kterou cituji a uvádím v seznamu. Tato práce nebyla použita pro získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne.....

.....

Bc. Lenka Vídršperková

Děkuji vedoucímu práce doc. PhDr. Miloši Kučerovi CSc. za podnětné rady a diskuze nad tématem práce, za odbornost a trpělivost při vedení mé práce, a především za důvěru v mé schopnosti, která pro mě byla největší motivací. Dále děkuji rodičům dětí, které se zúčastnily sběru snů, a především dětem samotným, za ochotu ke sdílení svých snů.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá psychologickým pojetím snů a pohádek, a zkoumá vztah, který by mohl mezi sny a pohádkami být. Hlavní zdroj čerpá z hlubinně psychologických směrů, zejména z psychoanalýzy. Práce se skládá ze dvou částí: v první části je z psychologického hlediska popsán sen i pohádka a možnosti jejich interpretace. Dále je popsán vztah snů a pohádek podle maďarského psychoanalytika Gézy Róheima a izraelské psycholožky Ravit Raufmanové. Róheim předpokládá, že pohádky vznikly jako transformace snů, rozšířením této myšlenky vzniká teorie o indukci – pohádky indukují sny, které by se zdály stejně, ale díky pohádce končí dobře. Raufmanová aplikuje na sny metody folklorního výzkumu a pomocí nich hledá podobnosti mezi sny a pohádkami. V další části práce je vztah snů a pohádek ověřován na snech dětí ve věku 6 – 15 let. Dětské sny jsou interpretovány, přičemž zvláštní pozornost je věnována snům čtrnáctileté dívky. Do práce je dále zahrnut sen mladé dospělé ženy sebraný Raufmanovou. Explicitní i implicitní obsah a formální charakteristiky dětských snů jsou následně srovnávány s nejnámějšími lidovými pohádkami.

Klíčová slova: pohádka, sen, psychoanalýza, školní věk, indukce

ABSTRACT

This thesis presents the psychological concept of dreams and fairy tales and the possible similarities existing between them. Its main source is a depth psychology, psychoanalysis particularly. The thesis is consisting of two parts. In the first part, the theories of dreams and fairy tales are described and the possibilities for their interpretations are given. Then the affinity between dreams and fairy tales is presented including the theory of the Hungarian psychoanalytic Géza Róheim and the Israeli psychologist Ravit Raufman. Róheim assumes that fairy tales represent a social transformation of individual dreams. The development of this idea is: the fairy tales are inducing dreams that would be dreamed, anyway. But they finish better now, with the victory for the child. Raufman applies the methods with which fairy tales have been studied on dreams and defines the affinities between them. In the other part, the similarities between dreams and fairy tales are checked using collected dreams of children aged from 6 to 15. Dreams are interpreted with a special attention to a fourteen years old girl. The thesis also works with the dream of a young woman collected by Raufman. Finally, an explicit and implicit content and formal characteristics of the children's dreams are compared with the most famous fairy tales similar to them.

Keywords: fairy tale, dream, psychoanalysis, school age, induction

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 SEN Z PSYCHOLOGICKÉHO HLEDISKA	8
1.1 Teorie snů.....	9
1.1.1 Psychoanalytický výklad snů.....	9
1.1.2 Další hlubinně psychologické teorie snů	11
1.2 Sny u dětí.....	12
1.2.1 Obsah dětských snů	14
2 POHÁDKA Z PSYCHOLOGICKÉHO HLEDISKA	16
2.1 Vznik a význam pohádek	16
2.2 Psychologické interpretace pohádek	19
2.2.1 Psychoanalytické interpretace.....	20
2.2.2 Analytické interpretace dle C. G. Junga	21
2.2.3 Interpretace podle teorie objektivních vztahů.....	22
2.2.4 Úskalí interpretací pohádek a snaha o jejich sjednocení	23
3 VZTAH SNŮ A POHÁDEK.....	25
3.1 Symbolický jazyk.....	26
3.2 Róheimova teorie původu pohádek.....	28
3.2.1 Indukce.....	31
3.3 Sen jako folklorní vyprávění	32
4 POHÁDKA JAKO SEN: EMPIRICKÉ OVĚŘENÍ.....	36
4.1 Sběr dat: vzorek a metody	36
4.2 Obsah dětských snů.....	39
4.3 Interpretace dětských snů.....	41
4.4 Veronika a sny o aquaparku	55
4.5 Izraelský sen a pohádka Modrovous	69
4.6 Obsahové a formální srovnání snů a pohádek.....	76
4.6.1 Zvířecí hrdina.....	76
4.6.2 Rodiče a prarodiče	79
4.6.3 Úzkost.....	82
4.6.4 Genderové stereotypy	84
4.6.5 Formální charakteristiky	86
5 DISKUZE	89
ZÁVĚR.....	92
ABECEDNÍ SEZNAM ZDROJŮ	93
PŘÍLOHY	96
1 Informovaný souhlas.....	96
2 Sebrané dětské sny.....	97
3 Modrovous: Charles Perrault	106

ÚVOD

Vyprávění pohádek je po staletí oblíbenou činností, která je společná pro lidi různých kultur, ras i vyznání, a která pro svoji popularitu spojuje generace lidí. Již před vznikem písma se vyprávěly pohádky a jiné příběhy, které se předávaly dál a dál, aby se z nich mohlo potěšit co nejširší publikum. Pro jejich oblíbenost jsou často předmětem nejrůznějších výzkumů, a to i na poli psychologie, kde se různí autoři pokouší prokázat jejich význam. Podobně je tomu i u snů, které vzbuzují celou řadu otázek ohledně jejich významu, zdrojů, ze kterých čerpají, i způsobů vzniku. I sen je proto předmětem řady výzkumů, které se pokouší tyto a mnohé další otázky zodpovědět. Nicméně výzkum snů je znesnadněný tím, že sny lze zkoumat pouze zprostředkovaně skrze jejich vyprávění. Vyprávění je však také to, co pohádky a sny na první pohled spojuje. Můžou však kromě této zjevné podobnosti existovat i nějaké další? Mohl by být mezi pohádkami a sny dokonce příbuzenský vztah?

V této práci bude nejdříve představen sen z psychologického hlediska, jeho možné zdroje, významy, a také možnosti interpretace snů, zejména podle otce novodobého výkladu snů, Sigmunda Freuda. Dále bude podobným způsobem představena pohádka a její interpretace, opět převážně z psychoanalytického pohledu. Představeny ovšem budou spíše okrajově i možnosti interpretace pohádek a snů podle C. G. Junga, a dále například podle autorů zabývajících se teorií objektivních vztahů.

V další části práce bude popsán vztah snů a pohádek tak, jak se k němu vyjadřují nejrůznější autoři, a to včetně těch, kteří tento vztah popírají. Zvláštní pozornost bude věnována téměř zapomenuté práci maďarského psychoanalytika a antropologa Gézy Róheima, který se vztahu snů a pohádek věnoval velmi důkladně, a který mezi nimi dokonce předpokládal příbuzenský vztah. Představena bude také teorie indukce, která na Róheima navazuje. Dále bude prezentována práce současné izraelské autorky Ravit Raufmanové, která se také zabývá příbuzností snů a pohádek.

Největší část práce je věnována snům, které se zdály českým dívkám a chlapcům ve věku 6 – 15 let. Na těchto snech se autorka práce pokusí ověřit podobnosti, o nichž mluví různí autoři, a nalézt případné další podobnosti s neznámějšími folklorními pohádkami, mezi které v našem kulturním prostředí patří například Sněhurka, Popelka, Jeníček a Mařenka nebo třeba Červená Karkulka. K tomu budou využity metody psychoanalytického výkladu snů, které napomůžou hledání podobností nejen na explicitní, ale i na implicitní rovině.

1 SEN Z PSYCHOLOGICKÉHO HLEDISKA

Definovat pojem snu z psychologického hlediska není jednoduchý úkol, a to z důvodu velkého množství teorií snů, které logicky přináší i různé definice snu. Důvodem k existenci rozdílných teorií je zejména to, že snění neprobíhá za bdělého stavu a sny tedy nelze zkoumat přímo, ale až zprostředkovaně z vyprávění snícího – přičemž lze předpokládat, že snový zážitek se nemusí přesně shodovat s jeho následným podáním snícím. Schredl a Wittmann s přihlédnutím k nemožnosti přímé explorační definice definují sen jako „*vybavení mentální aktivity, která proběhla ve spánku*“.¹ Tato definice je výstižná, nicméně se vyhýbá zodpovězení otázek, kterými se teoretici snu zabývají, tedy zejména otázky o vzniku snu, mechanismům snové práce či významu snu.

Plháková² definuje sen prostřednictvím pojmů **bizarnost**, **emocionalita**, **senzorická modalita**. Sen je nelogický, podivný, obsahuje nerealistické prvky. Zároveň je však narušena funkce testování reality a snový zážitek je považován za skutečný (již Freud sen připodobňoval k halucinaci, jelikož snící nepochybuje o jeho pravosti, a také jelikož se ve snech mění myšlenka ve vizuální zážitek).³ Z hlediska sensoriky je také další zvláštností snu, že probíhá v obrazech, na rozdíl od myšlení, které je pojmové. Poslední specifikum snu je jeho výrazné emoční zabarvení, přičemž podle výzkumů mírně převažuje zabarvení negativní, nejčastěji pak úzkostné.⁴

Důležitou otázkou na poli výzkumu snů je zdroj snu. Podle Schredla a Wittmanna sny reflektují zážitky jedince v bdělém stavu, nicméně k tomuto tvrzení Hall dodává, že se jedná z největší části o zážitky intimní, emoční, ale také konfliktní: „*Sny ignorují prezidentské volby, vyhlášení války, diplomatické potyčky, atletické soutěže a další společenské události, kterými se běžně zabýváme v bdělém stavu.*“⁵ Psychoanalytické teorie a další hlubinné teorie na ně navazující by zajisté souhlasily s intimitou, emocionalitou i konfliktností snových obsahů, avšak ještě by mohly k tomuto upřesnit, že velká část snových obsahů může být mimo vědomí. Kromě psychických obsahů můžou na konkrétní podobu snů působit i vnější a vnitřní smyslové podněty a orgánové podráždění během spánku.⁶

¹ PLHÁKOVÁ, Alena, *Spánek a snění*. Praha: Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0365-0. (s. 131)

² *tamtéž*, s. 135

³ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994. Vyd. 2., uprav. ISBN: 80-901916-0-6. (s. 34)

⁴ PLHÁKOVÁ, Alena, *Spánek a snění*. Praha: Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0365-0. (s. 138-139)

⁵ *tamtéž*, s. 158

⁶ FREUD, Sigmund, *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994. Vyd. 2., uprav. ISBN: 80-901916-0-6. (s. 18)

1.1 Teorie snů

Teorii týkajících se toho, proč se člověku zdají sny, existuje celá řada, přičemž některé se zabývají jen některými aspekty snů a snění, jiné se snaží vysvětlit sny co nejkompexněji. Na počátku je ovšem třeba zmínit autory, kteří existenci snu během spánku zpochybňují a předpokládají, že se jedná o pouhou iluzi, která vzniká ve velmi krátkém okamžiku během probouzení. Zastáncem této teorie je například Wittgenstein či Dennett, který přičítá vznik toho, čemu říkáme sen, aktivaci dat v paměti těsně po probuzení.⁷ Tyto teorie nicméně nejsou příliš rozšířeny a většina psychologů i dalších odborníků považuje sen za reálný, i když nepřímo dostupný fenomén.

Zastánci neurologických a kognitivních teorií snění existenci snu nezpochybňují, přesto nepřipisují snu žádný psychologický význam. Podle autorů těchto teorií se jedná o vedlejší produkt zpracování informací a dalších procesů v mozku, k čemuž dochází během spánku.⁸ Přestože jsou neurologické a kognitivní teorie snění velmi rozmanité, souhrnně lze v souladu s těmito teoriemi říci, že sen vyprávěný jako příběh je důsledkem snahy o interpretaci a dodání smyslu náhodným obrazům, které se během spánku (zejména v jeho REM fázi) vynořují v mysli snícího.

I přes velkou rozšířenost výše zmíněných teorií, připisuje většina psychologů a psychotherapeutů snům určitý význam, přestože každý psychologický a psychotherapeutický směr uvažuje o snech trochu jinak a díky tomu existuje i velké množství teorií snů. Pravděpodobně nejznámější teorie snů na poli psychologie je Freudova psychoanalytická teorie. Na ni později navázala spousta dalších autorů, jejichž kořeny sahají právě do psychoanalýzy, jako například Jung, Adler, Rank, Bion nebo Fromm.

1.1.1 Psychoanalytický výklad snů

Inovativní myšlenky přinesl na pole výzkumu snů na přelomu 19. a 20. století **Sigmund Freud**. Od vydání knihy *Výklad snů* německým nakladatelstvím Franz Deuticke v roce 1899 (či 1900) byla Freudova teorie snů podrobena kritice i obdivu, a výroky v knize obsažené byly zpochybněny, ale i potvrzeny velkým množstvím výzkumů i teoretických úvah.

Freud považuje sen za ochránce spánku – jedná se o reakci na rušivý psychický (či méně často fyzický) podnět během spánku, který může být prostřednictvím snu

⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. *Spánek a snění*. Praha: Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0365-0. (s. 132)

⁸ *tamtéž*, s. 204

vyřizen a spánek může nerušeně pokračovat dál. Za zdroj snu považuje Freud zpravidla nevědomé přání, ovšem převážně takové přání, které je zakázané (resp. tabu). Tato zakázaná přání pocházejí velmi často z raného dětství – příkladem takové situace je např. zakázaný vztah s matkou u oidipského komplexu. Důležité je, že zdrojem snu je jeden nebo více zážitků nebo myšlenkových pochodů, které jsou pro snícího významné, avšak které se ve snech manifestují skrze lhostejný zážitek z předešlého dne. Tento zážitek je nějakým způsobem uveden do souvislosti se zážitkem významným, a na základě toho převezme jeho hodnotu.⁹ Jak již bylo řečeno, zdrojem snu může být i aktuální tělesné podráždění (vnější i vnitřní), ovšem působí-li takový podnět na snícího, nemusí být nutně do snu zahrnuto. Pokud je podráždění zahrnuto, nasedá na původní snovou myšlenku a je sloučen s ostatními. Je pak úkolem snové práce, aby všechny tyto možné podněty zpracovala v jednotu – psychicky významný zážitek, zážitek předchozího dne, a případné aktuální podráždění.¹⁰

Obsahem snu je tedy **splnění přání**. Přání ve snu ovšem není patrné na první pohled, jelikož sen se prezentuje snícímu v tzv. manifestní podobě. Pravý smysl snu lze rozpoznat pouze v jeho latentním obsahu, ke kterému se lze dopátrat výkladem snů. Způsob, jakým se z latentního obsahu snu stává obsah manifestní, označuje Freud jako **snovou práci**.¹¹ Mezi nejdůležitější mechanismy této deformace patří zhuštění a přesun, tedy vynechávky, obměny, narážky či přeskupení snového materiálu. Při zhuštění je velké množství snových myšlenek a zážitků nahromaděno pouze v jednom poměrně stručném vyjádření, přičemž významným příkladem zhuštění je vytváření „*souhrnných a smíšených osob*“¹², tedy takových osob, které mohou být trochu matkou, trochu učitelkou, trochu sestrou, apod. U přesunu se jedná převážně o přesun psychické intenzity z jednoho prvku snu na druhý. Dalším důležitým mechanismem je znázornitelnost, tedy převod myšlenek na vizuální obrazy – jak již bylo řečeno výše, Freud připodobňoval sny k halucinacím a byl toho názoru, že se ve snech mění myšlenka v obrazný prožitek, přestože méně často lze ve snech nalézt i jiné modality, než vizuální, a to zejména sluchové. Důležité je, že snový obraz je pak často doslovným zněním myšlenky. Tyto jednodušší mechanismy snové deformace pak navíc podléhají ještě druhotnému zpracování, díky kterému sen dává více méně smysl jako celistvý

⁹ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I: Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0182-9. (s. 96)

¹⁰ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994. Vyd. 2., uprav. ISBN: 80-901916-0-6. (s. 138)

¹¹ *tamtéž*, s. 85

¹² *tamtéž*, s. 181

příběh, avšak které také notně ztěžuje výklad snu. Pro výklad snů je také důležitý Freudův poznatek, že přestože obsahy snu se různě přesouvají a nahrazují, afekty, které se vyskytují ve snu, jsou neposunuté – afekt tak po výkladu souhlasí s latentní snovou myšlenkou.

Důvodem k překrytí latentního obsahu manifestním je **snová cenzura**, kterou provádějí „uznané tendence Já vůči tak či onak pohoršujícím tužbám, které se ve snicím během spánku ozývají“.¹³ O pohoršlivých tužbách mluví Freud z toho důvodu, že u snů (a u přání ke snu vedoucích) předpokládá nejčastěji **sexuální obsah**. Trochu jinak je tomu u dětí – dětské sny manifestují podle Freuda splnění přání nezakrytě, přímo. Toto se vyskytuje u dětí do věku cca 4-5 let, avšak může být patrné i v pozdějším věku, včetně dospělosti.¹⁴ O dětských snech bude více v dalších kapitolách.

Důležitou roli ve snové deformaci hraje symbolika. Na snovou symboliku poukázal již Scherner v roce 1861, na kterého pak Freud navazoval.¹⁵ Nevědomá myšlenka je ve snu znázorněna symbolem, avšak sen nevyjadřuje symbolicky všechno – podle Freuda bývají symbolem ve snu nejčastěji znázorňována sexuální témata, lidské tělo, rodiče a děti, narození a smrt. Tato symbolika je nevědomá a je archaického rázu. Vyskytuje se nejen ve snech, ale i v pohádkách a mýtech a zdá se, že je velmi často sexuální povahy, konkrétněji pak velmi často vychází z infantilních sexuálních organizací.¹⁶

1.1.2 Další hlubinně psychologické teorie snů

Pro autory navazující na Freudovo dílo je typické, že interpretují sny v souvislosti s hlavní myšlenkou své teorie. Otto Rank tak spatřuje ve snech snahu o návrat do nitroděložní existence a úzkostné sny vykládá jako znázornění porodního traumatu ve snaze ho opakovaním zmírnit.¹⁷ Alfred Adler předpokládá, že hlavní funkcí snu je nevědomá péče o sebepojetí jedince, jelikož mu sny nabízejí efektivní (avšak fiktivní a často nemožné) řešení problému, kterým se snící zaobírá v bdělém životě, čím

¹³ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I: Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0182-9. (s. 109)

¹⁴ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994. Vyd. 2., uprav. ISBN: 80-901916-0-6. (s. 80)

¹⁵ ČERNOUŠEK, Michal. *Sen a snění*. Praha: Horizont, 1988. ISBN: 40-057-88. (s. 148)

¹⁶ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I: Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0182-9. (s. 111-112)

¹⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. *Spánek a snění*. Praha: Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0365-0. (s. 193-194)

mu dodají sílu problémům čelit. Opakované sny pak podle Adlera odkazují na vznik stejných nebo podobných problémů v životě jedince.¹⁸

Poměrně komplexní příspěvek k teorii a výkladu snů podává Freudův žák **Carl Gustav Jung**. Jung předpokládá u snu **kompensační funkci** – sen popisuje jako přirozenou reakci seberegulujícího psychického systému při rozporu vědomého postoje s nevědomím.¹⁹ Jung také velmi výrazně zdůrazňuje snovou symboliku a v souladu se svou teorií kolektivního nevědomí hledá ve snech sdílenou univerzální symboliku, které, možná v ještě větší míře než Freud, připisuje historický a archaický charakter. Tyto **univerzální archetypální obrazy** vyjadřují problémy týkající se celého lidstva, nikoli jen jednotlivce.²⁰ Příkladem tohoto obrazu může být například motiv hrdiny, který je tak typický i pro pohádky a mýty. Nejsou však nutně přítomny v každém snu – v případě jiných symbolů, než univerzálních (které jsou shodné pro všechny), klade Jung zvýšený důraz na kontext jedince zjištěný pomocí metody amplifikace, tedy hledání paralel a asociací, které v klientovi snový obsah vyvolává. Důležité je také to, že symboly mohou být mnohoznačné, a že jsou nejlepším možným vyjádřením nevědomého obsahu, nikoli důsledkem maskování, jako je tomu u Freuda.²¹

Pro Junga je dále typické rozlišené objektové a subjektové roviny výkladu snu. Objektová rovina výkladu je typická mimo jiné pro Freudovo výklad snů – jedná se o to, že během výkladu snu vnímáme postavy ve snu jako osoby ze života snícího, přičemž je ve snu vyjádřen i vztah snícího k nim. Naproti tomu subjektová rovina výkladu snu je typická právě pro Jungův výklad snu – postavy ve snu vnímáme jako reprezentace různých aspektů samotného snícího. Pro výklad snů je pak nejlépe zkoumat sen z obou těchto rovin.²²

1.2 Sny u dětí

Přestože Freud spatřoval ve snech dospělých prvky infantilních organizací, zejména infantilní sexuality, a některým snům dospělých přisuzoval infantilní charakter, zkoumání dětských snů se přímo věnoval jen velmi omezeně, dokonce podotýkal, že

¹⁸ PLHÁKOVÁ, Alena. *Spánek a snění*. Praha: Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0365-0. (s. 193)

¹⁹ JUNG, Carl Gustav. *Analytická psychologie: Její teorie a praxe*. Praha: Academia, 1992. ISBN: 80-200-0418-1. (s. 121)

²⁰ *tamtéž*, s. 114

²¹ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. Výbor z díla, svazek I. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996. ISBN 80-85880-11-3.

²² STARÝ, Jiří a Josef HRDLIČKA (eds.). *Spánek a sny*. Praha: Herrmann & synové, 2008. Svět archaických kultur (Herrmann & synové). ISBN 978-80-87054-12-3. (s. 265)

sny dětí jsou jen málo zajímavé.²³ Sny, které Freud označuje jako infantilní, se vyskytují zejména u dětí ve věku 4-5 let, ale je možné je pozorovat i později (včetně dospělého věku). Jsou krátké, stručné, jasné, srozumitelné, a to proto, že nejsou deformované snovým zkreslením. Infantilní sen je tak podle Freuda přímou a nezkreslenou reakcí duševního života během spánku na prožitek z předchozího dne, přičemž sen stejně jako u dospělých splňuje přání – ale u dítěte se toto děje neskrytě.²⁴ Jako příklad popisuje Freud sen své tříleté dcery, které se zdálo, že jezdila v noci v loďce po jezeře – tento sen byl reakcí na jízdu loďkou předchozí den, kterou se dívka nechtěla ukončovat, proto jí sen splnil přání v jízdě pokračovat. Nicméně i u malých dětí lze velmi záhy dle Freuda, a zejména později dle Anny Freudové či Melanie Kleinové, nalézt sny složitější a maskovanější, které lze interpretovat stejně jako u dospělých.

Stejně je tomu u dětských snů vykládaných podle Jungovy teorie kolektivního nevědomí a archetypů, které lze vykládat stejně jako u dospělých – např. i u dětí lze nalézt tzv. „velké sny“, které neodkazují k nevědomí jednotlivce, ale celé společnosti.²⁵ Jung se dětským snům nicméně sám také věnuje spíše okrajově, jako je tomu u Freuda. Dětským snům věnoval sérii přednášek na univerzitě v Zurichu, nicméně nevěnuje se zde přímo snům vyprávěným dětmi, ale snům z dětství, které si pamatujeme až do dospělosti. Rané dětské sny podle Junga pochází přímo z hlubin osobnosti a zpětně v nich můžeme spatřit náznaky toho, jakým směrem se bude ubírat život snícího v budoucnu (tzv. anticipační funkce snu).²⁶

Zajímavou otázkou na poli výzkumu snů u dětí je mimo jiné i chápání rozdílu mezi sněním a bděním. Winnicott upozorňuje na to, že vnímání tohoto rozdílu nemusí být automatické a že malé dítě si ho nemusí uvědomovat. Zároveň dodává, že sny by mohly u dětí napomáhat uvědomění si rozdílu mezi spánkem a bděním.²⁷

²³ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994. Vyd. 2., uprav. ISBN: 80-901916-0-6. (s. 80)

²⁴ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I: Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0182-9. (s. 93)

²⁵ ADAMS, Kate. Children's Dreams: an exploration of Jung's concept of big dreams. *International Journal of Children's Spirituality* [online]. 2003, 8(2), 106-114 [cit. 2016-10-01]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=ec35a284-fc95-4bc7-a75473097728dee8%40sesi-onmgr4009&vid=1&hid=4113> (s. 106)

²⁶ JUNG, Carl Gustav. *Children's Dreams: Notes from the Seminar Given in 1936-1940*. Princeton: Princeton University Press, 2008. ISBN: 978-0-691-13323-2. Dostupné z: viz seznam zdrojů (s. 1)

²⁷ DE LA SIERRA Y., Escobar a Luis RODRÍGUEZ. The "Sweet" Dreams of Children. *Romanian Journal Of Psychoanalysis* [online]. 2015, 8 (2), 101-119 [cit. 2016-10-01]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=e68df30f-deb8-45e8-b3ce2fb4cd59bc9f%40sess-ionmgr4010&vid=1&hid=4113> (s. 113)

1.2.1 Obsah dětských snů

Podle Foulkese se v předškolním věku dětem zdá jen velmi málo snů (resp. si sny nepamatují nebo je neumí vyjádřit slovně), sny si v tomto věku pamatuje jen asi 15 % dětí. Sen dítěte v předškolním věku je většinou krátký a útržkovitý, objevují se v něm velmi často děsivé obrazy, častěji v nich vystupují zvířata než lidé, často také chybí snící jako ústřední postava snu.²⁸ Předškolním dětem se také zdá často o oblíbených hrdinech nebo pohádkových postavách.²⁹

V mladším školním věku se pak snění dítěte začíná podobat snění dospělého, ale postava snícího jako hlavního hrdiny snu se začíná objevovat častěji až ke konci mladšího školního věku. Ve snu dítěte mladšího věku se objevují sociální interakce, zejména se členy rodiny a vrstevníky, interakce jsou ve většině případů bez přítomnosti agresivity či násilí. Sny jsou více běžné a realistické, stále se však velmi často objevují zvířecí hrdinové, jako je tomu v předškolním věku – Foulkes předpokládá, že výskyt zvířat je typický právě pro období, kdy se ve snech neobjevuje jako hlavní hrdina samotný snící. Podle Murise se v tomto věku také u dětí velmi často objevují děsivé sny, jejichž obsahem je nejčastěji zranění, nebezpečná zvířata, fantazijní bytosti, unesení a smrt.³⁰

Komplexní obsahovou analýzu snů dětí mladšího školního věku (6 – 8 let) provedly v českém prostředí v roce 2012 Lucie Kráčmová a Alena Plháková. Autorky uvádí, že hezké sny popisuje jen 17,4 % dětí. Zdá se, že ve většině případů jsou hezké sny v souladu s Freudovou teorií přání splňující: „*nejčastějším důvodem, proč se dítěti sen líbil, bylo to, že v něm mohly dělat nebo vlastnit něco, čím v reálném životě nedisponují.*“³¹ Špatný sen naproti tomu popisuje téměř polovina oslovených dětí, přičemž mezi nejčastější témata patřila agrese vůči snícímu dítěti nebo jeho rodičům, často s následkem ublížení nebo smrti, dále se objevovala témata osamění nebo ztráty. V těchto snech se také často objevovala zvířata, zejména vlci, medvědi, pavouci nebo hadi. Mezi další zajímavá zjištění autorek patří mimo jiné, že polovina oslovených dětí

²⁸ KRÁČMAROVÁ, Lucie a Alena PLHÁKOVÁ. Obsahová analýza dětských snů. *E-psychologie: Elektronický časopis ČMPS* [online]. 6 (4) [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://e-psycholog.eu/clanek/162> (s. 2)

²⁹ VORLOVÁ, Štěpánka. *Kvalitativní výzkum snů u dětí předškolního věku*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí bakalářské práce Jan Vaněk. (s. 48)

³⁰ KRÁČMAROVÁ, Lucie a Alena PLHÁKOVÁ. Obsahová analýza dětských snů. *E-psychologie: Elektronický časopis ČMPS* [online]. 6 (4) [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://e-psycholog.eu/clanek/162> (s. 3)

³¹ *tamtéž*, s. 5

měla zkušenosti s kresleným snem, jehož vznik připisují sledování animovaných pohádek. U dětí se také často objevují opakující témata, ve snech často figuruje zejména matka dítěte, ve špatných snech dokonce o polovinu častěji, než otec. Z výzkumu dále vyplývá, že jsou ve snech patrné genderové rozdíly, a to zejména je-li ve snu znázorněné téma hry – hra se pak vyskytuje ve snu striktně genderově stereotypní (tedy auta u chlapců a panenky u děvčat).³²

V závěru studie autorky podotýkají, že se ve snech dětí často objevují stejná témata, jako v pohádkách – chlapci se stávají zachránci ostatních, dívky se stávají princeznami a nechávají se zachránit. *„Tato zjištění lze částečně vysvětlit ztotožněním dětí s různými pohádkovými či filmovými hrdiny, ale mohou se do nich promítat i hlubší psychické pohnutky“* – v souladu s teorií Erika Eriksona by výskyt hrdinské tematiky mohl souviset i s vyrovnáváním se s komplexem méněcennosti a sebepojetím, což je podle Eriksona vývojovým úkolem dětí mladšího školního věku.³³

³² KRÁČMAROVÁ, Lucie a Alena PLHÁKOVÁ. *Obsahová analýza dětských snů. E-psychologie: Elektronický časopis ČMPS [online]. 6 (4) [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://e-psycholog.eu/clanek/162> (s. 9)*

³³ *tamtéž*, s. 10

2 POHÁDKA Z PSYCHOLOGICKÉHO HLEDISKA

Stejně jako je tomu u snů, stojí u zrodu hlubšího psychologického zájmu o pohádky Freudova psychoanalýza a autoři na ní navazující, tedy zejména jungiáni, ale třeba i zastánci teorie objektních vztahů. Všichni tito autoři předpokládají, že pohádka (nebo mýtus) v sobě ukrývá skryté obsahy, které nejsou patrné na první pohled, a sahají hluboko za zjevný příběh. Důvodem psychologického zájmu o pohádky je zejména po staletí přetrvávající zájem o tento žánr, který by mohl naznačovat hlubší význam pohádek. V této kapitole bude hlavní důraz kladen právě na tyto hlubinné interpretace pohádek, ale i na neanalytické teorie, které také hovoří o významu pohádek pro dítě.

2.1 Vznik a význam pohádek

Pohádka je literární žánr, který původně označoval folklorní vyprávění orálních kultur, prostřednictvím kterého lidé sdělovali své vnímání a chápání světa, zejména přírody a sociálních vztahů, ale i svá přání a touhy. První pohádky vznikaly již v dobách starověku, někteří autoři dokonce datují vznik pohádek až do období pravěku.³⁴ V dnešní době je již definice pohádky rozšířena i o uměle vzniklé příběhy, které používají stejné prvky, motivy, postavy, atd. jako pohádka. Předmětem interpretací a zájmu psychologů i dalších vědců jsou ovšem převážně pohádky v původním slova smyslu, jinak řečeno **pohádky folklorní** (nebo také lidové či klasické). Za folklorní pohádku můžeme považovat takovou pohádku, která pochází právě z historické tradice ústní slovesnosti, a až později byla písemně a literárně zpracována, a to nejčastěji sběrateli pohádek (mezi nejznámější z nich patří např. bratři Grimmové, v českém prostředí mimo jiné Božena Němcová nebo Karel Jaromír Erben).³⁵

Orální tradice folklorních pohádek je pravděpodobně důvodem, proč lze nalézt po celém světě verze stejných pohádek. Přestože se pohádky po celém světě značně různí, lze si v nich povšimnout velkých podobností – i přes velkou rozmanitost se totiž pohádkové postavy chovají velmi podobně a také předvídatelně (tento fenomén se mimochodem objevuje i u mytologických hrdinů).³⁶ Právě kvůli této podobnosti byly v literárních vědách formulovány teorie vzniku pohádek, které se snaží nalézt odpověď

³⁴ ZIPES, Jack. *Breaking the Magic Spell: Radical Theories of Folk and Fairy Tales* [online]. Rev. and expanded ed. Lexington: University Press of Kentucky, 2002. ISBN 0813190304. (s. 7)

³⁵ ZIPES, Jack. *Why Fairy Tales Stick: The Evolution and Relevance of a Genre* [online]. New York: New York: Routledge, 2006. ISBN 978-0-415-97780-7.

³⁶ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany : H+H, 1999. ISBN: 80-86022-16-1. (s. 27)

na otázku, proč jsou si pohádky po celém světě velmi podobné. První z nich je teorie migrační, která jednoduše předpokládá ústní předávání pohádek, které vede k jejich šíření po různých národech a kulturách. Každá kultura pak přizpůsobí pohádku podle svých zvyklostí, jádro pohádky ovšem zůstává stále stejné. Jde tedy stále o tutéž pohádku, avšak kulturně modifikovanou. Jiné teorie naopak předpokládají, že podobné pohádky v různých kulturách vznikaly nezávisle na sobě, a že za jejich podobností stojí univerzalita lidské psychiky a z ní vyplývající sdílený vztah ke světu. Někteří autoři uvádí, že univerzalita je patrná zejména v primitivních náboženských rituálech, které následně dávají podnět pro vznik pohádky. Zastáncem teorie o univerzalitě lidské psychiky je v psychologii zejména C. G. Jung, který nalézal v pohádkách a mýtech shodné archetypální významy a postavy, které jsou součástí univerzálního kolektivního nevědomí každého člověka. Poslední ze známějších teorií vzniku pohádek je teorie mytologická, kterou formulovali Jacob a Wilhelm Grimmové. Autoři této teorie předpokládají, že folklorní pohádky jsou vlastně pouhými adaptacemi původních indoevropských mýtů pro děti a nevznikly tedy jako žánr sám o sobě.³⁷

Díky jednotvárnosti v jednání pohádkových postav mohl ruský lingvista **Vladimir Jakovlevič Propp** na základě důkladných výzkumů dospět k přesnému popisu struktury tzv. **kouzelné pohádky**. Typickým znakem kouzelné pohádky je zázračný obsah a nadpřirozený prostor a děj odehrávající se v neurčitém čase a na neurčitém místě.³⁸ „*Kouzelná pohádka je vyprávění vybudované na pravidelném střídání uvedených funkcí v různých podobách, přičemž v každé pohádce jisté funkce nejsou přítomny a jiné se opakují.*“³⁹ Tyto funkce jsou právě tím, co určuje strukturu pohádky. Podle Proppa se v pohádce vyskytuje mimo jiné hrdina a škůdce, kteří plní typické funkce v přesně stanoveném pořadí (přestože nemusí být všechny funkce přítomny, jak již bylo řečeno výše). Propp sestavil seznam celkem 31 funkcí, mezi které patří například boj škůdce s hrdinou, pronásledování hrdiny, přítomnost nepravého hrdiny, snaha o splnění úkolu nebo potrestání škůdce.⁴⁰ Model pohádky je tak vždy stejný, a co se mění, je pouze přítomnost pevně stanovených prvků.

Z psychologického hlediska jsou pohádky interpretovány velmi často a důkladně v hlubinných směrech, o jejich důležitosti pro vývoj dítěte však nepochybují ani další

³⁷ ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006. ISBN: 80-7367-095-X. (s. 108-109)

³⁸ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H+H, 1999. ISBN: 80-86022-16-1. (s. 108)

³⁹ *tamtéž*, s. 87

⁴⁰ *tamtéž*, s. 47-60.

psychologové (přestože se pohádkami nezabývají hlouběji). O významu čtení pohádek pro dítě hovoří i přední psycholog na poli české dětské psychologie Zdeněk Matějček. Matějček zmiňuje, že některé pohádky vznikly proto, aby sloužily výchovným účelům, což je všeobecně velmi rozšířená teorie původu pohádek. Morální aspekty pohádkových vyprávění zdůrazňuje např. i autor psychoanalytické interpretace pohádek Bruno Bettelheim (viz Perníková chaloupka: podleheš-li svodu a neodoláš-li lákadlům, draze za to zaplatíš!). Matějček však zároveň zdůrazňuje další funkci: pohádky **učí dítě se bát**, tedy prožívat napětí a strach, v naprosto bezpečném prostředí, což posiluje psychickou odolnost dítěte.⁴¹

Podle Černouška je základním významem pohádky **strukturace zkušenosti**. Pohádka přináší důležitá témata, kterými se dětská psychika zabývá, a především hovoří jazykem, který je pro dítě srozumitelný – pohádka skutečnost zjednodušuje, a tak např. pohádkoví hrdinové jsou vykresleni buď jako jednoznačně dobří, nebo jako jednoznačně zlí.⁴² Mezi základní témata, která pohádka dítěti pomáhá zpracovat, patří vztah k rodičům, sourozencům a dalším blízkým, potřeba lásky, blízkosti, důvěry ve své okolí a ve svět, zvládnutí strachu. Pohádka ale podle Černouška rozvíjí i pocit životního smyslu. Všechna tato témata a snaha o jejich zpracování je vlastní nám všem a mezi mnoha definicemi, které Černoušek pro popis pohádky používá, tak výstižně vystupuje pohádka jako „*duchovní stimul tlumočící kulturní historickou zkušenost lidstva*“.⁴³

Kromě významu pohádek pro vývoj psychiky dítěte zdůrazňují psychologové i rozměr **sociální**. Ke klasickým folklorním pohádkám totiž patří to, že je rodiče dětem vypravují. Tím se dítě dostává s rodičem do poměrně netypického a svým způsobem velmi intimního sociálního kontaktu. Ústní vyprávění vzbuzuje v dítěti pocit důvěry a vzájemnosti, díky čemuž se prohlubuje vztah dítěte k rodiči, a zároveň se probouzí a rozvíjí fantazie a imaginace dítěte.⁴⁴

⁴¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada, 2005. ISBN: 978-80-247-0870-6. (s. 156)

⁴² ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN: 80-00-00060-1. (s. 9)

⁴³ *tamtéž*, s. 10

⁴⁴ *tamtéž*, s. 7

2.2 Psychologické interpretace pohádek

Interpretace pohádek vycházejí nejčastěji z psychoanalýzy, analytické psychologie, teorie objektivních vztahů, ale bývají interpretovány i z pohledu mytologie nebo náboženství. Z hlediska mytologie a náboženství⁴⁵ lze např. velmi zjednodušeně pohádku O Popelce vykládat s důrazem na „*ohniště a popel rituálních obřadů pro přežití kmene*“.⁴⁶ Velmi často se setkáváme i s interpretacemi feministickými, které jsou však nejčastěji reakcí na interpretace analytické, ke kterým se staví velmi kriticky. Pro feministické interpretace je typické, že pohádky vykládají z hlediska vývoje celé společnosti, jejíž androcentrismus se v pohádkách odráží. Pohádky, a zejména pak jejich analytické interpretace, slouží k udržení tradičních sexuálních rolí ve společnosti, a tím tedy k podřazenému postavení ženy.⁴⁷ „*Zcela v koležích stereotypu pohlavních rolí se děvčata předvádějí jako bytosti pasivní, slabé a bezmocné, zatímco chlapci vystupují jako aktivní, silní a inteligentní hrdinové. (...) Princezna je nejkrásnější ze všech a nemusí dělat nic jiného, než právě být krásná.*“⁴⁸ V kontrastu s kritikou povinnosti ženy „být krásná a nemuset dělat nic jiného“, které se údajně v pohádkách vyskytuje, je zajímavé uvést Černouškův poznatek, že pohádka hovoří (podobně jako sen) jazykem obrazným. A proto „krásná“ může vlastně znamenat v obrazném vyjádření „dobrá“, „hodná“ nebo také „morální“.⁴⁹

Naproti tomu hlubinně psychologické interpretace předpokládají, že pohádky nehovoří o celospolečenském vývoji (či spíše stagnaci vývoje a snaze o udržení současného stavu), ale o **vývoji jedince**. Shrneme-li všechny interpretace a vyhledáme shody a rozdíly mezi nimi, lze poté říci, že pohádky pomáhají dítěti přijmout důležitý vývojový krok. Mají za cíl sdělit dítěti, že vývoj není jednoduchou záležitostí a že je vždy provázen úzkostí, a také, že daný vývojový krok potřebuje čas a není dobré na vývoj spěchat. Zároveň dítěti sděluje, že je přesto možné vývojové nástrahy překonat a dospět ke šťastnému konci.⁵⁰

⁴⁵ pojem „náboženství“ zde bývá mimo jiné užíván i ve smyslu náboženských rituálů primitivních kultur

⁴⁶ ČENKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006. ISBN: 80-7367-095-X. (s. 110)

⁴⁷ DONOVAN, Molly Walsh. *Uses of Enchantment* (book). *Psychology of Women Quarterly*. 1976, Vol. 2, Issue 2, s. 179-182. ISSN 03616843. (s. 182)

⁴⁸ KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-145-X. (s. 69-70)

⁴⁹ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN: 80-00-00060-1. (s. 25)

⁵⁰ VÍDRŠPERKOVÁ, Lenka. *Srovnání interpretací pohádky Sněhurka*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra psychologie. Vedoucí bakalářské práce Miloš Kučera. (s. 49)

2.2.1 Psychoanalytické interpretace

Předním autorem psychoanalytických interpretací pohádek, které vychází z učení Sigmunda Freuda, je **Bruno Bettelheim**. Bettelheim ve své knize *Za tajemstvím pohádek* z roku 1977 představuje z pohledu psychoanalytické teorie základní důvody toho, proč mají pohádky v životě dítěte nezastupitelnou cenu. Podle Bettelheima pohádky zpracovávají všeobecné lidské problémy (vědomé i nevědomé), a tak dítěti pomáhají odpovědět na základní otázky, na které během svého vývoje naráží, a pomáhá mu vyrovnat se s tlaky a nároky nevědomého života.⁵¹

Ústředním tématem Bettelheimových interpretací je zejména Freudova teorie psychosexuálního vývoje. Například známá folklorní pohádka *Sněhurka* pomáhá dítěti vyrovnat se s obdobím oidipského konfliktu skrze ústřední motiv zlé macechy, která usiluje o život své nevlastní dcery. Pohádka dále dokonce zahrnuje i období latence (Sněhurka ve skleněné rakvi spící spánkem latence) a nástup normální genitální sexuality (probuzení Sněhurky a svatba s princem). *Sněhurka* ovšem není jedinou pohádkou, která zpracovává období oidipského konfliktu. Podle Bettelheima je oidipský konflikt dívek v pohádkách zastoupen vždy tehdy, když se v pohádce objevuje matka zároveň jako zlá macecha, která brání dívce blažené existenci s otcem, a zároveň jako hodná matka, od níž dívka nechce být oddělena. Otec se v „dívčích“ pohádkách objevuje nejčastěji jako neschopný vzepřít se zlé maceše, čímž je dívka chráněna před poznatkem, že otec dává přednost matce. U chlapců se oidipský konflikt promítá do pohádek nejčastěji jako boj udatného hrdiny se zlým ohrožujícím drakem nebo dravou šelmou, tedy otcem, po kterém dojde k zachránění krásné princezny, tedy matky, se kterou může mladý hrdina/chlapec, žít navěky.⁵²

Kromě oidipské problematiky se pohádky dotýkají i vývojově mladších období. Pohádka *Jeníček a Mařenka* například hovoří o orální žádostivosti, včetně agresivních tendencí k pozření matčina těla (= perníkové chaloupky), zároveň však upozorňuje na ničivé důsledky orální fixace.⁵³ Pohádka *Honza a fazole* hovoří naopak o problémech pubertálního chlapce a předává dítěti i jeho rodičům poselství, že nelze zabránit

⁵¹ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 10)

⁵² BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 111-113)

⁵³ *tamtéž*, s. 156

sexuálnímu prosazování pubertálního chlapce, zároveň však dává na srozuměnou, že kromě falické potence je potřeba i sebeovládání.⁵⁴

Kromě teorie psychosexuálního vývoje však upozorňuje Bettelheim na řadu dalších úskalí, kterými musí dítě během svého vývoje projít, a se kterými mu pohádky pomáhají se vyrovnat. *Jeníček a Mařenka* se tak kromě orální fáze vývoje dotýká i velmi důležitého tématu separační úzkosti, tedy strachu z odloučení od rodiče (v pohádce rodiče odvedou děti do temného lesa, kde je nechají samotné). Přestože se dítě separace od rodiče a samostatnosti bojí, dává mu pohádka zároveň na srozuměnou, že není možné se na rodiče spoléhat navěky a separace je opravdu nutný vývojový krok. Toto již starší děti chápou, proto se v některých pohádkách dává vyspělejší hrdina dobrovolně na cestu separace od rodiče (např. *Husopaska*), zatímco mladší Jeníček a Mařenka musí být na cestu vyhnáni.⁵⁵ U starších dětí se také objevuje strach z odvety rodiče, kdy se dítě začíná více prosazovat vůči rodiči, začíná být samostatné a tím pádem nepotřebuje péči rodiče v každém momentu dne a tak ohrožuje rodičovskou nadvládu. V pohádce je takové dítě rodičem pronásledováno, tak jako Sněhurka zlou královnou.⁵⁶

V pohádkách se také velmi často promítá konflikt principu slasti a principu reality. Pudové Ono, které se snaží získat převahu nad slabým Já dítěte, na sebe v pohádce bere podobu zvířete. Příklad můžeme najít například v pohádce *Červená Karkulka*, kde strašlivý vlk svádí Karkulku k natrhání kyticek, čímž se stane neposlušnou tím, že sejde s cesty, kterou jí určila maminka (princip slasti získal nadvládu nad principem reality).⁵⁷

Na poli české psychologie se psychoanalytickými interpretacemi pohádek zabýval zejména Michal Černoušek, jeho interpretace se nicméně často shodují v nejdůležitějších bodech s Bettelheimem.

2.2.2 Analytické interpretace dle C. G. Junga

Přestože se samotný Jung výkladu pohádek příliš nevěnoval, v jeho díle můžeme najít četné interpretace mýtů, případně jen některých mytologických motivů. Podle Junga mýtus obsahuje a přibližně popisuje skryté archetypické nevědomé významové

⁵⁴ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 180)

⁵⁵ *tamtéž*, s. 136

⁵⁶ *tamtéž*, s. 97-98

⁵⁷ *tamtéž*, s. 166

jádro, které pochází z kolektivního nevědomí, a tudíž je sdílené nám všem. Archetypický obsah se projevuje zejména metaforami a interpretací se můžeme dostat blíže významovému jádru příběhu.⁵⁸ Tyto archetypické obsahy jsou zastoupeny zejména typickými postavami z pohádek a mýtů, které můžeme nalézt napříč všemi kulturami. Mezi tyto postavy patří např. archetyp stínu, tedy odvrácená strana každého z nás (např. zlá macecha jako Sněhurčin stín), anima a animus, kteří reprezentují kolektivní zkušenost s femininitou a maskulinitou nebo archetyp hrdiny, který musí čelit nejruznějším nástrahám během jeho dlouhé cesty za hrdinstvím.

Pravděpodobně neznámějším dílem na poli jungiánského výkladu pohádek je kniha *Psychologický výklad pohádek* od švýcarské psycholožky Marie Louis von Franz. Přestože je výklad podle této autorky velmi komplexní a doplněný četnými příklady, pro účely této práce bude představen jen velmi stručně a v nejdůležitějších bodech. Franz považuje pohádky za „nejčistší a nejjednodušší výraz kolektivně nevědomých procesů“.⁵⁹ Podle Franz pohádky zobrazují archetypy nejpřesněji, mnohem přesněji než mýty, ve kterých jsou archetypální obrazy více překryty vědomými kulturními nánosy, a zároveň nejsou osobní a nelze je tedy zaměnit s osobními motivy, jak tomu může být například u výkladu snů. Podle Franz všechny pohádky popisují různé fáze vývoje Selbst – bytostného Já, tedy jednotícího a regulujícího psychického celku jednotlivce, který zahrnuje vědomé i nevědomé procesy, ale i celého kolektivního nevědomí.⁶⁰ Vývojové fáze bytostného já zahrnují zejména vyrovnání se s již zmíněným archetypem stínu a anima či animy, což je také nejčastějším námětem pohádek. Všechny tyto archetypy máme možnost v pohádkách nalézt, stejně jako způsoby, jak se s archetypy vypořádat. Podle Franz představuje pohádkový hrdina modelové já, které ve čtenáři či posluchači vyvolává snahu o vybudování silného jáského komplexu.

2.2.3 Interpretace podle teorie objektních vztahů

Autorem, který používá při výkladu pohádek poznatky z teorie objektních vztahů, je Sheldon Cashdan. Interpretaci několika pohádek uveřejnil ve své knize z roku 1999 *The Witch Must Die: The Hidden Meaning of Fairy Tales* (do češtiny nebyla přeložena, titul lze přeložit jako „Čarodějnice musí zemřít: Skrytý význam pohádek“).

⁵⁸ JUNG, Carl Gustav a Karl KERÉNYI. *Věda o mytologii*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1995. ISBN: 80-85880-06-7. (s. 80)

⁵⁹ FRANZ, Marie-Louis von. *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998. ISBN: 80-7178-260-2. (s. 15)

⁶⁰ *tamtéž*, s. 15

Cashdan v interpretaci velmi silně zdůrazňuje význam raných vztahů. Cashdan navazuje zejména na teorii Melanie Kleinové a jejího *splittingu*, což znamená, že dítě člení veškerou zkušenost na dobrou nebo špatnou, což je tendence a zjednodušení pro pohádky velice typické. Na dobrou nebo špatnou dělí dítě i matku (resp. svoji vlastní psychickou reprezentaci matky), což má za následek například oddělení dobré a špatné matky v pohádce – jednoduše na vlastní „dobrou“ matku a „špatnou“ a zlou macechu.⁶¹

Důležitým aspektem Cashdanovy teorie je předpoklad, že postavy v pohádce mohou zastupovat různé aspekty *self*. Macecha tedy nemusí reprezentovat jen matku, ale může být i ztělesněním takových aspektů *self*, proti kterým se dítě snaží bojovat a které také v pohádce nakonec poráží. Ve Sněhurce je např. tímto negativním aspektem *self* marnivost, která na dítě útočí v podobě zlé macechy žárlící na krásu Sněhurky. S tím souvisí mechanismus projektivní identifikace, kdy žárlící dítě projikuje své negativní a nechtěné části *self* na druhého, zde v pohádce tedy na zlou macechu (či jinou zápornou postavu).⁶²

Cashdan nicméně nečerpá pouze z teorie Kleinové, ale i jiných autorů. V pohádkách nachází Cashdan odrazy pravého a falešného *self*, což je koncept Donalda Winnicotta. Od Margareth Mahlerové dále Cashdan přebírá koncept bezpečné základny, tedy osob, kteří dítěti poskytují bezpečí. Bezpečná základna je pro dítě většinou (dobrá) matka, která se v pohádce objevuje v podobě zachránců nebo pomocníků.

2.2.4 Úskalí interpretací pohádek a snaha o jejich sjednocení

Vzhledem k poměrně velkému množství interpretace pohádek není napodiv, že byly uskutečněny pokusy o sjednocení a srovnání interpretací. Ze srovnání se zdá být patrné, že přestože různí autoři zastávají odlišná teoretická východiska pro své interpretace, v důsledku je význam pohádky u každého shodný. Všichni autoři se shodují v tom, že pohádky popisují vývoj, avšak rozdíl je v tom, jak daný autor vývoj pojímá a jaké konkrétní vývojové období podle něj pohádka postihuje. Autoři proklamující důležitost raných objektních vztahů datují vývojová témata, jichž se pohádka dotýká, do raného dětství, tedy do cca prvních tří let života. Freudiáni toto období rozšiřují o celé období, kdy probíhá psychosexuální vývoj, tedy přibližně do puberty, jungiáni dokonce do pohádek zahrnují proces individuace, který probíhá po

⁶¹ CASHDAN, Sheldon. *The Witch Must Die: The Hidden Meaning of Fairy Tales*. New York: Basic Books, 1999. ISBN: 0-465-00896-8. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=DkjIyuSJuhgC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (s. 43)

⁶² *tamtéž*, s. 47

celý život, ale navíc dokonce spatřují v archetypech v pohádkách historické elementy celého lidského druhu. Přes tyto patrné rozdíly však interpretace pohádky vždy odhalují, že pohádka přináší důležitá sdělení pro život dítěte a provází ho při vyrovnání se s důležitými otázkami dětství.⁶³

Za problematický bod interpretací lze podle Alana Dundese také označit to, že většina autorů do interpretace zahrnuje pouze jednu verzi pohádky.⁶⁴ U každé folklorní pohádky lze nalézt nespočet dalších verzí z celého světa, které se někdy liší opravdu značně, přestože významové jádro zůstává shodné. Ovšem naprostá většina autorů se zaměřuje pouze na nejznámější verze pohádky, nejčastěji ze sbírek bratří Grimmů nebo Charlese Perraulta (s občasným odkazem na jiné verze, ovšem bohužel pouze tam, kde alternativní verze podporuje tvrzení autora). Poté se stává určitou komplikací důkladný a detailní výklad některých motivů pohádky, které jsou podle autorů nabitý velkou symbolikou, avšak které jiné verze pohádky vůbec nemusí obsahovat (např. velmi typicky vnímané jablko v pohádce Sněhurka není pro ostatní verze vůbec typické). Zahrnutí jiných verzí pohádky by tedy bylo velmi podnětné a mohlo by na podstatu pohádek vrhnout nové světlo. Jedním z mála autorů, který vzal různé verze pohádek v potaz je psychoanalytik a folklorista Géza Róheim, který zkoumal a sbíral folklorní materiál dokonce sám v terénu, což bude popsáno v dalších kapitolách.

⁶³ VÍDRŠPERKOVÁ, Lenka. *Srovnání interpretací pohádky Sněhurka*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra psychologie. Vedoucí bakalářské práce Miloš Kučera. (s. 48)

⁶⁴ Alan DUNDES in RÓHEIM, Géza. *Fire in the Dragon and other psychoanalytic essays on folklore*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1992. Edited and Introduced by Alan Dundes. ISBN: 0691028680. (s. xix)

3 VZTAH SNŮ A POHÁDEK

V předchozích kapitolách si můžeme všimnout četných podobností mezi výkladem snů a interpretací pohádek a mýtů. Shody ve výkladu snů a pohádek lze přičíst tomu, že autoři hlubinně psychologických teorií, zejména tedy freudiáni a jungiáni, předpokládají společný jazyk snů a pohádek – jazyk symbolů. Na základě tohoto předpokladu pak používají na sny i pohádky stejné (nebo podobné) výkladové metody. Nicméně neexistuje mnoho teorií, které by se zamýšlely nad tím, proč je tento symbolický jazyk pozorovatelný právě u snů, pohádek a mýtů. Jednou z mála výjimek je maďarský antropolog a psychoanalytik Géza Róheim, o jehož teorii původu pohádek bude řeč v kapitole níže.

Pohádky a sny ovšem neobsahují jen shody, ale i četné **rozdíly**, které by nebylo vhodné opomíjet. První rozdíl lze spatřit i v samotném symbolickém jazyku, který je zároveň shodným vyjadřovacím prostředkem pro sny i pohádky – lze si povšimnout, že při snění symboly pochází přímo z našeho nitra (nevědomí), zatímco v pohádkách je nám symbol nabídnut zvnějšku, přestože se předpokládá, že zasáhne náš vnitřní svět.⁶⁵ O významných rozdílech mezi sny a pohádkami mluví také Bruno Bettelheim. Bettelheim připouští, že sny i pohádky obsahují splnění přání, avšak hlavním rozdílem je zde přímota splnění přání. Ve snech je splnění přání nepřímé a skryté, oproti tomu pohádky vyjadřují splnění přání přímo. Nicméně tento rozdíl obsahuje určité trhliny. Bettelheim totiž považuje pohádky za symbolické a jednotlivé prvky pohádky vykládá symbolicky, dá se tedy předpokládat, že i zde přání může být skryto za symbol. Sněhurka si pravděpodobně nepřeje být zavražděna macechou, což je to, co se v pohádce zjevně děje, ale podle samotného Bettelheima zde dochází k převrácení opačným směrem, přání je tedy vyjádřeno nepřímota – „*žárlím na matku kvůli otci a přeji si ji odstranit*“ je pro dítě příliš ohrožující, proto se v pohádce přetransformuje na „*matka žárlí na mě a přeje si mě odstranit*“.⁶⁶ Závěrečné zbavení se macechy je ovšem v pohádce možno brát jako přímota splnění přání o odstranění soka, a takto se tedy dá v závěru chápat teorie, že pohádka přání vyjadřuje neskrytě. Bettelheim nicméně vychází z Freuda, podle kterého jsou dětské sny typické právě tím, že splňují přání přímo – stejně jako je tomu podle Bettelheima u pohádky, která je určena dětem a lze

⁶⁵ STARÝ, Jiří a Josef HRDLIČKA (eds.). *Spánek a sny*. Praha: Herrmann & synové, 2008. Svět archaických kultur (Herrmann & synové). ISBN 978-80-87054-12-3. (s. 262)

⁶⁶ BETTELHEIM, Bruno. Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 199)

tedy předpokládat, že je uzpůsobená pro dětskou psychiku. Podobnost pohádek s dětskými sny nicméně Bettelheim popírá a zmiňuje se, že snové prvky v pohádkách se mnohem více podobají snění dospělých (bohužel bez bližšího vysvětlení či příkladů).

Další rozdíl je podle Bettelheima v řešení problémů – pohádka i sen reaguje na typicky lidské problémy, sen ovšem nezná řešení a často končí špatně, kdežto pohádka řešení nabízí a tím přináší úlevu. Sen je dále nevědomý, nemáme ho ve své moci, kdežto pohádka je vědomé přetvoření nevědomých obsahů.⁶⁷ Zde je ovšem nutné se zamyslet nad tím, zda tím, že sen vyprávíme, taktéž nedochází k tomuto vědomému přetvoření nevědomých obsahů.⁶⁸ Dalším rozdílem pohádek oproti snům je jejich srozumitelnost a strukturovanost – pohádka je mnohem více strukturovaná, má pevnou stavbu, zakončení a zápletku, zatímco sen je mnohem více rozvolněný. Z tohoto hlediska přináší zajímavý pohled na sny Ravit Raufman, o které bude řeč v kapitolách níže.

Poslední výhradou ke vztahu snů a pohádek je podle Bettelheima individualita snu, zatímco pohádka je výtvar kolektivní, u kterého se lidé shodli na tom, co lze považovat za všeobecné problémy. Díky tomu je také pohádka populární a přetrvává po staletí a tisíciletí až do dnešních dob: „*Tak trvalý zájem by nedokázal vzbudit žádný osobní sen, ledaže by byl přepracován do mýtu.*“⁶⁹ (tuto možnost přímo zkoumá Róheim, viz kapitola 3.3).

3.1 Symbolický jazyk

Pojem symbol z řeckého *symbollein*, což volně přeloženo znamená „vrhnout na jedno místo věci, které mají něco společného“, přičemž se slovo ve starém Řecku původně používalo pro spojení dvou věcí, z nichž jedna byla známá a druhá neznámá.⁷⁰ Pro Freuda, Junga a mnohé další autory je typické, že je pro jejich pojetí symbolu typická jeho nepřímá dostupnost pro jedince – symbol je v pojetí psychoanalýzy

⁶⁷ BETTELHEIM, Bruno. Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 37)

⁶⁸ RAUFMAN, Ravit. The ‘Bluebeard’ Dream – the Affinity between Female Dream Narratives and Fairy Tales. *Folklore: Electronic Journal of Folklore* [online]. 2007, 36, 113-128 [cit. 2016-10-19]. DOI: 10.7592/FEJF2007.36.raufman. ISSN 14060957. Dostupné z: <http://haldjas.folklore.ee/folklore/vol36/raufman.pdf> (s. 124)

⁶⁹ BETTELHEIM, Bruno. Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 38)

⁷⁰ DIECKMANN, Hans. *Sny jako řeč duše: Hlubinně psychologický výklad snů*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-858-9. (s. 29)

nevědomý.⁷¹ Freud vnímal symbol zejména jako nepřímý zašifrovaný odkaz na nevědomé obsahy, které se nejčastěji vztahují k dětství, zejména k sexuálnímu vývoji v dětství. Jung se proti tomuto pojetí vymezoval, jelikož je podle jeho názoru symbol více, než jen „znak vytěsněného nebo potlačeného“ – podle Junga může symbol vyjadřovat i dosud nesrozumitelný a racionálně neuchopitelný obsah, který může být také prospěšný k dalšímu rozvoji člověka.⁷²

Přes rozdílné vnímání snové symboliky se Freud, Jung i další autoři shodují na tom, že lze symbolický jazyk nalézt nejen ve snech, ale i v pohádkách a mýtech. Symbol je „vyjadřovacím prostředkem“, je celostní a mnohovýznamový, čímž se liší od znaku, který vyjadřuje pouze jeden jediný význam (např. dopravní značka, státní vlajka, atd.).⁷³ Podle Vygotského symbolický jazyk, kterým hovoří mimo jiné i sny, vyjadřuje komplexní a nerozvinuté myšlení – pro symbol je tedy typické, že oslovuje naše archaické a infantilní součásti.⁷⁴ Podle Černouška lze dělit symboly na individuální, tedy platné pouze pro konkrétního jedince, a na symboly, které můžeme nazvat kolektivní. Tyto kolektivní symboly vznikají v procesu historicko-kulturního vývoje společnosti a jsou sdílené a platné pro všechny.⁷⁵ Při výkladu symbolického jazyka je však důležité umět rozpoznat, kdy se jedná o symbol a kdy se za obsahem snu nebo pohádky žádný další výraz neskrývá. Podle Černouška „za symbolem cítíme ještě něco více“, „máme pocit nedokončenosti.“⁷⁶ Freud i Jung také podávají ve svých dílech poměrně komplexní přehled obrazů, které jsou velmi často symbolickým vyjádřením. Freud tak například popisuje, že kontextu snu, tedy např. dům nebo ulice, velmi často symbolizuje lidské tělo (toto Freud přebírá od Schernera). Mužské pohlavní ústrojí je zase velmi často symbolizováno číslem tři nebo věcmi, které se mu podobají tvarem nebo vlastnostmi, taktéž ženské pohlavní ústrojí je symbolizováno skrze podobnost.⁷⁷ Jung zase podobným způsobem vykládá například symbol vody, který podle něj

⁷¹ PIAGET, Jean. *Play, dreams and imitation in childhood* [online]. London: Routledge, 1951. Developmental psychology, 25. ISBN: 0415-21005-4. Dostupné z: https://books.google.co.uk/books?id=FsdMQfpw9z0C&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbp_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (s. 170)

⁷² DIECKMANN, Hans. *Sny jako řeč duše: Hlubinně psychologický výklad snů*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-858-9. (s. 29)

⁷³ STARÝ, Jiří a Josef HRDLIČKA (eds.). *Spánek a sny*. Praha: Herrmann & synové, 2008. Svět archaických kultur (Herrmann & synové). ISBN 978-80-87054-12-3. (s. 262)

⁷⁴ ČERNOUŠEK, Michal. *Sen a snění*. Praha: Horizont, 1988. ISBN: 40-057-88. (s. 52)

⁷⁵ *tamtéž*, s. 123

⁷⁶ *tamtéž*, s. 124

⁷⁷ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I: Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0182-9. (s. 114)

označuje nevědomí, nebo postavu neznámé ženy, která je ztělesněním ženských prvků nevědomí u mužů a kterou Jung označil anima.⁷⁸

Přestože se jedná o velmi důležitý společný prvek snů i pohádek, psychoanalytičtí autoři včetně Freuda nepovažují symbolické vyjádření za jediný spojující prvek snů a pohádek. V pohádkách lze nalézt i další způsoby vyjádření latentního obsahu, jako je zhuštění nebo zmenšování či zvětšování, které jsou shodné se způsoby vyjádření ve snech. Jejich konkrétní příklady budou popsány v kapitole 4.5.6.

3.2 Róheimova teorie původu pohádek

Géza Róheim (1891-1953) byl folklorista a psychoanalytický antropolog maďarského původu, který ve své teorii navazuje přímo na Sigmunda Freuda a také jeho žáky Karla Abrahama, Otto Ranka či Sándora Ferencziho (který byl mimochodem také Róheimovým analytikem).⁷⁹ Bývá považován za prvního, kdo se pokusil v praxi přenést poznatky Freudovy psychoanalýzy na jinou než euroamerickou kulturu. Přestože o psychice „primitivních“ kultur hovoří teoreticky řada dalších psychoanalytiků, mezi nimi i samotný Freud, Róheimovým netypickým přínosem je snaha o ověření psychoanalytické teorie přímo v terénu. S Freudovým požehnáním tak v roce 1928 začal svůj terénní výzkum v Adenu (dnešní Jemen) a Džibutsku, o rok později pokračoval v Austrálii s kmeny australských domorodců (kmeny Aranda a Luritjas), poté následovala Nová Guinea. Svůj dvouletý terénní výzkum zakončil Róheim v Arizoně studiem Amerických indiánů.⁸⁰ Během svých cest získal velké množství materiálu, zejména folklorních textů, příběhů a rituálů domorodých kmenů. Kvůli své důkladné znalosti psychoanalýzy a také antropologickým metodám výzkumu a znalosti folkloru bývá označován za průkopníka psychoanalytické antropologie a folkloru: „*No other analyst was initially trained in folklore and anthropology; no other folklorist or anthropologist at that time underwent analysis and then tried to test psychoanalytic concepts in the field.*“ – tedy volně přeloženo, žádný jiný analytik nebyl

⁷⁸ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. Výbor z díla, svazek I. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996. ISBN 80-85880-11-3. (s. 29)

⁷⁹ Geza Roheim. *Encyclopedia Britannica* [online]. © 2016 [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Geza-Roheim>

⁸⁰ Alan DUNDES in RÓHEIM, Géza. *Fire in the Dragon and other psychoanalytic essays on folklore*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1992. Edited and Introduced by Alan Dundes. ISBN: 0691028680. (s. xiv)

původně folklorista a antropolog a žádný jiný folklorista nebo antropolog nepodstoupil psychoanalýzu a nepokusil se následně převést psychoanalytické koncepty do terénu.⁸¹

Róheimův zájem o folklor zahrnoval mimo jiné i pohádky a mýty. Pro většinu autorů interpretací je typické, že se opírají ve výkladech o jednu verzi pohádky (navíc se velmi často jedná o verzi bratří Grimmů, která je ovšem složeninou právě z různých verzí jedné pohádky). Nicméně Róheim měl na svých cestách možnost poznat velkou řadu různých verzí pohádek i mýtů a do svých výkladů nezahrnoval pouze jednu z nich, ale všechny nalezené verze, mezi nimi verze evropské, australské či americké (včetně původně amerických).⁸² Tento srovnávací přístup je nesporně obsáhlejší, mimo jiné z toho důvodu, že jednou z častých kritik interpretací je výklad ústředních motivů, které jsou však typické pouze pro jednu verzi pohádky a v dalších verzích již chybí (viz kap. 2.2.4).

Zásadní pro Róheimův přístup k folkloru je jeho **teorie původu pohádek**. Podle Róheima vznikly folklorní pohádky a mýty jako vyprávění individuálního snu, který byl snícím vyprávěním a dalším ústním vyprávěním zase předáván dál, a dostával se tak ke stále širšímu okruhu posluchačů, kteří možná původní sen obohatili o zkušenosti z vlastního snu.⁸³ Na sen přitom Róheim pohlíží stejně jako Freud – velmi zjednodušeně tedy vnímá sen jako splněné přání, souhlasí s názorem, že sen funguje jako strážce spánku a vytváří tedy takové snové situace, aby nedošlo k probuzení, např. hlad, žízeň nebo jiné podráždění zahrne raději do snového příběhu, než aby muselo dojít k přerušení spánku a probuzení snícího.

Róheim, stejně jako Freud, také ve snu shledává patrnými důležitá sdělení týkající se dětství a vývoje, nicméně na rozdíl od Freuda klade Róheim primární důraz zejména na velmi rané dětství. Sen (a následně tedy i pohádka) reprezentuje primární procesy, které jsou řízeny prostřednictvím id, a tak v souladu s freudiánskou teorií obsahuje zejména sexuální či agresivní pohnutky. Folklor tak např. podle Róheima popisuje často **primární scénu**, tedy velmi silnou a šokující zkušenost malého dítěte, které vidí nebo slyší pohlavní styk rodičů, a kterou následně zpracovává ve snu. Dalším častým tématem je např. agresivita dítěte vůči matce, která může být zapříčiněna

⁸¹ Alan DUNDES in RÓHEIM, Géza. *Fire in the Dragon and other psychoanalytic essays on folklore*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1992. Edited and Introduced by Alan Dundes. ISBN: 0691028680. (s. xv)

⁸² *tamtéž*, s. xix

⁸³ RÓHEIM, Géza. *Fire in the Dragon and other psychoanalytic essays on folklore*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1992. Edited and Introduced by Alan Dundes. ISBN: 0691028680. (s. 149)

žárlivostí na to, že mladší sourozenec je nyní kojen namísto dítěte, nebo nahradil dítě v děloze matky.⁸⁴

Na Róheimovu teorii navazuje kriticky Schwartz, který je sám autorem psychoanalytických úvah nad pohádkami a sny. Schwartz sestavil seznam společných prvků, které lze nalézt v pohádkách i ve snech. Základním předpokladem je, že pohádky i sny obsahují manifestní a latentní rovinu. U obou můžeme nalézt jak sexuální, tak kulturní tematiku. Mezi společné prvky dále patří symbolismus, rozšíření a obohacení reality a humor. Pohádky a sny dále obsahují nelogické prvky, zpracovávají konfliktní téma, resp. se v nich objevuje téma kontrastu, jsou dramatizovanou formou vyjádření a vyjadřují přání. Pohádky a sny mají také společné mechanismy práce jako kondenzace nebo přemístění.⁸⁵ Schwartz však upozorňuje, že přestože spatřuje společné prvky pohádek a snů a souhlasí se společnou technikou jejich výkladu, není nutné předpokládat až takto úzkou vazbu snů a pohádek, jakou nabízí Róheim.⁸⁶ S Róheimovou teorií polemizuje i americký folklorista Alan Dundes, který některé části teorie považuje za nepřiliš uspokojivě vysvětlené. Uvažuje nad tím, že příbuznost snů a pohádek může plynout jen z prostého faktu, že folkorní pohádky i sny jsou produktem lidské mysli, a přestože nepopírá možnost, že některé z pohádek a mýtů skutečně mohly vzniknout na základě vyprávění snů, nepředpokládá, že by tato teorie nutně musela platit všeobecně.⁸⁷ Dundes navíc předpokládá, že dojem přímé příbuznosti snů a pohádek může být zkreslen faktem, že sen je vyprávěn, stejně jako pohádka.⁸⁸

V eseji s názvem „*Fairy Tale and Dream*“ (tedy Pohádka a sen) Róheim dokládá své úvahy na pohádce Jeníček a Mařenka. Sen, který byl předlohou pro následný vznik této pohádky, se podle Róheima zdá dívce, hlavní hrdinkou a snící byla tedy původně pohádková Mařenka. Základním zdrojem snu je hlad, který dívku ruší ve spánku a kvůli kterému se probouzí nebo nemůže usnout. Zároveň s tím dívka slyší pohlavní styk rodičů, prožívá tedy šokující zkušenost, jak již bylo řečeno výše. S tímto

⁸⁴ Alan DUNDES in RÓHEIM, Géza. *Fire in the Dragon and other psychoanalytic essays on folklore*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1992. Edited and Introduced by Alan Dundes. ISBN: 0691028680. (s. xxi)

⁸⁵ COULACOGLOU, Carina. A Study on the Association Between Fairy Tales and the Unconscious. In: *Psychomedia* [online]. [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://www.psychomedia.it/pm/culture/liter/carina.htm>

⁸⁶ DUNDES, Alan. *Sacred Narrative: Reading in the Theory of Myth*. Berkeley: University of California Press, 1984. ISBN 0520051920. (s. 284)

⁸⁷ *tamtéž*, s. 285

⁸⁸ Alan DUNDES in RÓHEIM, Géza. *Fire in the Dragon and other psychoanalytic essays on folklore*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1992. Edited and Introduced by Alan Dundes. ISBN: 0691028680. (s. xxi)

dívka usíná a zdá se jí sen, který na zážitky přímo navazuje. Pohádka, pro kterou byl takový sen předlohou, začíná hladovými dětmi, které tajně vyslechnou, že se jich rodiče musí zbavit – hned na začátku příběhu se tedy promítá rušivý zážitek hladu a zážitek toho, že dívka zaslechla něco, co slyšet neměla. Sen je však zároveň splněným přáním a tak se dívce (Mařence) zdá, že se dosyta nají sladkostí na perníkové chaloupce, což má ovšem podle Róheima zároveň funkci zachování spánku – Mařenka se nají ve snu a nemusí tak kvůli hladu přerušit spánek. Bratr Jeníček je ve snu podle Róheima možná odrazem předpokládaného, tedy ještě nenarozeného bratříčka, o kterého se rodiče pokoušeli před usnutím dívky. Proto je v pohádce Jeníček zavřen v kleci a dobře krmen, což znamená, že je v děloze a k matce připojen pupeční šňůrou, má tedy v dětské představě neomezenou možnost výživy. Vyhánání dětí z domečku je projevem vzteku na matku, že vyhnala dívku z dělohy, ale i že jí nedala jídlo a tím ji „vyhání“ ze spánku. Hladové dítě má zároveň kanibalistické tendence a chce sníst matku, zároveň má strach z matky, která se jí snaží zabít/sníst. Z této rané představy se ve snu formuje zlá čarodějnice, která představuje matku – zároveň se snaží sníst matka dítě (čarodějnice Mařenku) a zároveň dítě matku (Mařenka hází matku do pece jako při pečení chleba). Když je čarodějnice/matka zabita, sen končí. Sen je tak vlastně projevem dětské agrese vůči matce. A jelikož se jedná o velmi univerzální téma, se kterým se děti musí potýkat, dostal se opakovaně vyprávěný sen do folkloru jako pohádka.⁸⁹

3.2.1 Indukce

Pokud by Róheimova teorie byla platná, a pohádky skutečně vycházely původně ze snů, nabízí se otázka, jak se vypořádat s rozdíly mezi pohádkou a snem. Některé rozdíly dozajista pramení z toho, že vyprávíme-li svůj sen, jedná se o náš vlastní obsah. Obsah individuálního snu pochopitelně mimo jiné reaguje na kulturu, ve které žijeme, ale který především reaguje na naše vlastní problémy a záležitosti, byť by se jednalo o problémy univerzální. Výsledná pohádka je oproti tomu kulturou přímo formovaná, původní individuální sen je předáván stále dál, nabaluje na sebe kulturní významy dané země, z individuálního se stává kolektivní, příběh se mění z konkrétního na anonymní a neurčitý, takový, jaký by mohl prožít každý. Důležitým rozdílem je však ukončení snu a pohádky – jak podotýká Bettelheim, pohádka i sen reagují na univerzální a typické

⁸⁹ Géza RÓHEIM in POHLOVÁ, Amála. *Srovnání interpretací pohádky o Jeníčkovi a Mařence*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra psychologie. Vedoucí bakalářské práce Miloš Kučera.

problémy, ovšem sen nepřináší řešení těchto problémů, ale naopak končí velmi často špatně. Pohádka oproti tomu nabízí řešení a šťastný konec.⁹⁰

Zároveň s tím se nabízí další otázka: podle Róheima i dalších psychoanalytických autorů můžeme ve snech najít mnoho typických vývojových problémů, se kterými se dítě potýká. Toto samé je obsaženo v pohádce. Róheim ovšem nepodává vysvětlení toho, proč se sen transformoval do pohádky, když se vývojová témata objevují ve snech přirozeně. Proč tedy potřebujeme navíc ještě pohádky? Řešení rozporu mezi sny a pohádkami a zároveň novou myšlenku týkající se funkce pohádek přináší Miloš Kučera, který rozvíjí původní Róheimovu myšlenku. Jsou-li pohádky transformací individuálního snu, mohly by sloužit jako **indukce dobrého snu**.⁹¹ Zdá se, jako by sny skutečně přinášely vývojová témata, avšak svým ukončení jsou velmi často děsivé a úzkostné, namísto toho, aby dítěti pomáhaly se s obsahem snu vyrovnat. K tomu to účelu by mohly sloužit pohádky – jako nabídka snu, který by se dítěti zdál stejně. Avšak nyní, po indukci, by sen mohl končit dobře, stejně jako pohádka, která je mimochodem dítěti nejčastěji čtena právě před spaním a tedy i před sněním. Pohádka tak doplňuje sen v tom, že dává dítěti nabídku dobrého snu a tím i možnost řešení vývojového problému, respektive mu dává na srozuměnou, že není nemožné překážky překonat. Dítě tak může díky pohádce porazit zlého draka nebo zlou macechu a oženit se s krásnou princeznou nebo udatným princem.

3.3 Sen jako folklorní vyprávění

Přestože se hlubinně orientovaní autoři, ale i folkloristé a antropologové, zmiňují o podobnosti snů a pohádek, a Róheim dokonce explicitně formuluje teorii o vztahu pohádek a snů, nikdo z odborníků se v současném vědeckém světě nepokusil ověřit vztah snů a pohádek empiricky. V roce 2007 se v reakci na to pokusila o výzkum vztahu pohádek a snů psycholožka působící na izraelské Haifské univerzitě **Ravit Raufmanová**.

Raufmanová předpokládá příbuznost folklorních pohádek s vyprávěním snu. Vyprávění snu odlišuje od snu samotného, jelikož ve vyprávění je již obsažená další cenzura, která je z velké části nevědomá, ovšem pochopitelně se může jednat i o vědomé zkreslení snu pro posluchače. Ve vyprávění je již patrná snaha snícího

⁹⁰ BETTELHEIM, Bruno. Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 37)

⁹¹ KUČERA, Miloš. Konzultace diplomové práce. Praha, 2016. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra psychologie.

pochopit sen, interpretovat ho, dát smysl aspektům, které příliš smysl nedávají a utvořit ze snu ucelený příběh. Jakoby se ve vyprávění snu setkával hrdina (aktér) snu s vypravěčem, stále se však pochopitelně jedná o tu samou psychiku snícího, která se snaží prostřednictvím vyprávění snu něco sdělit světu a především sama sobě. Podle Raufmanové nám vyprávění snu dává „možnost říkat různé věci, aniž bychom za ně museli přebírat zodpovědnost“ (ve smyslu „je to jen sen, nestalo se to doopravdy“).⁹² Pravděpodobnost odlišnosti snu od jeho následného vyprávění a podání snícím připouští celá řada autorů, kteří se kvůli tomuto také obávají sen definovat, jak již bylo řečeno v kapitole 1. Svým přístupem nicméně Raufmanová zachází s vyprávěním snu jako s významným fenoménem, který původní sen pravděpodobně určitým způsobem zkresluje, avšak tím, kdo zkresluje, je opět snící/vypravěč – zkreslení vychází opět z jeho psychiky a tím pádem nemusí být nutně na škodu.

Raufmanová ve svém díle zkoumá sny žen, které následně srovnává s pohádkami určenými pro dívky (např. Sněhurka, Popelka, Modrovous, Kráska a zvíře) a snaží se vystihnout podstatné shody a rozdíly. Autoři, kteří předpokládají příbuznost snů a pohádek, typicky používají ty samé metody výkladu snu i pro interpretaci pohádek. Raufmanová nicméně používá poměrně originální postup a k pohádkám a snům přistupuje zcela opačně – na vyprávění snu totiž aplikuje metody, kterými se zkoumají folklorní pohádky. Na vyprávění snu pohlíží z hlediska perspektivy místa a času odehrávání děje, z hlediska průběhu snu a zejména jeho ukončení oproti pohádce, dále z hlediska charakteristik pohádkových postav a v neposlední řadě pak aplikuje na vyprávění snu morfologické charakteristiky folklorní pohádky podle V. Proppa. Jako příklad a doklad svých tvrzení uvádí Raufmanová výzkum, který provedla v rámci své disertace. Pohádku *O Modrovousovi* porovnávala se sny izraelských svobodných žen, u kterých předpokládala, že by mohla nalézt největší podobnosti, jelikož se pohádka dotýká právě tématu partnerství, které je aktuální i pro svobodné ženy.

Jedním ze společných znaků snů a pohádek je jejich nesmyslnost nebo mírněji řečeno nepravděpodobnost. Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, někteří autoři považují za jednu ze základních charakteristik snu jeho bizarnost. V definicích folklorních pohádek pak zase často figuruje jako základní znak přítomnost nadpřirozena. Pomineme-li zjevné bizarnosti jako magické předměty a metamorfózy, za

⁹² RAUFMAN, Ravit. The 'Bluebeard' Dream – the Affinity between Female Dream Narratives and Fairy Tales. *Folklore: Electronic Journal of Folklore* [online]. 2007, 36, 113-128 [cit. 2016-10-19]. DOI: 10.7592/FEJF2007.36.raufman. ISSN 14060957. Dostupné z: <http://haldjas.folklore.ee/folklore/vol36/raufman.pdf> (s. 124)

nesmyslné či nepravděpodobné lze v mírnějším měřítku označit i chování hrdinů snů i pohádek. Vykreslení postav je ve snech i pohádkách poměrně jednoduché a až schematické. Max Lüthi toto zařazuje mezi nejdůležitější charakteristiky pohádky jako žánru a označuje schematicnost postav jako „mělkost“ či „oploštělost“.⁹³ Postavy a objekty v pohádce jednoduše řečeno postrádají hloubku, jsou **jednodimenzionální** a fungují v lineárním modu. Pohádka kupříkladu předkládá klíč nebo otrávené jablko, které slouží k jednomu konkrétnímu účelu, který je také často velmi zvláštní a vymyká se běžnému užití předmětu (nebo jsou zvláštní alespoň okolnosti užití, např. odemknutí zakázané místnosti). Stejně tak pohádka zachází s postavami a zvířaty ve snech – vše je zjednodušené, schematické, automatické a obecné.⁹⁴ Pohádková postava kupříkladu onemocní velmi vážnou nemocí, která však není ani trochu blíže specifikována, přestože se jedná o důvod toho, proč se hrdina vydává na dlouhou a nebezpečnou cestu. Stejně tak okolnosti jednání postav často nejsou vysvětleny a často navíc hrdinové postrádají běžné reakce – Sněhurku například jakoby vůbec nezasáhlo, že se ji její macecha pokusila zabít, neučinila žádná opatření a situace se tak mohla opakovat. Podstatné je, že tuto schematicnost nebo oploštělost můžeme podle Raufmanové najít i ve snech.⁹⁵ Na příkladu snu své probandky uvádí, jak snící ve snu reaguje na objektivně velmi emotivní podnět jakoby lhostejně a dál pokračuje v předchozím konání.

Podobně obecné je v pohádkách i snech určení místa a času. Není jasné, kde a kdy se pohádka odehrává, pouze se objevují odkazy na dávnou dobu a neurčité místo – „Byla jednou jedna...“, „Před dávnými časy žil, byl jeden král...“, „V jednom hlubokém lese bylo velké jezero...“ nebo „To vám jednou v zemi Kdovíkde...“.⁹⁶ Stejně tak ve snech většinou není jasné, kdy se odehrávají, avšak vypravěči velmi často zdůrazňují, že se sen zdál před nějakou dobou: „Tohle se mi zdálo před několika dny...“,

⁹³ RAUFMAN, Ravit. The ‘Bluebeard’ Dream – the Affinity between Female Dream Narratives and Fairy Tales. *Folklore: Electronic Journal of Folklore* [online]. 2007, 36, 113-128 [cit. 2016-10-19]. DOI: 10.7592/FEJF2007.36.raufman. ISSN 14060957. Dostupné z: <http://haldjas.folklore.ee/folklore/vol36/raufman.pdf> (s. 116)

⁹⁴ LÜTHI, Max. *The European folktale: form and nature*. Bloomington: Indiana University Press, 1982 [online]. ISBN 0253203937. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=znaLPAeek88C&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false> (s. 12)

⁹⁵ RAUFMAN, Ravit. The ‘Bluebeard’ Dream – the Affinity between Female Dream Narratives and Fairy Tales. *Folklore: Electronic Journal of Folklore* [online]. 2007, 36, 113-128 [cit. 2016-10-19]. DOI: 10.7592/FEJF2007.36.raufman. ISSN 14060957. Dostupné z: <http://haldjas.folklore.ee/folklore/vol36/raufman.pdf> (s. 116)

⁹⁶ *Server plný pohádek* [online]. Jitka Martináková a Petr Macek [cit. 2016-10-21]. Dostupné z: <http://www.pohadky.org/>

„Když jsem byla malá, zdálo se mi...“. Toto by samo o sobě mohlo být pouhým konstatováním, nicméně Raufman na základě svých výzkumů dospěla ke zjištění, že historický časový aspekt velmi často během vyprávění snící zdůrazňoval opakovaně a implicitně lze navíc odkaz na dřívější doby často nalézt v průběhu vyprávění snu (ať již ve smyslu odkazu na dětství snícího nebo ve smyslu zmínky o historickém období světových dějin). Proto časové hledisko považuje za důležité a za shodné s časovým hlediskem v pohádce.⁹⁷ Stejně tak si jsou pohádky a sny podobné z hlediska místa. Pohádky i sny se odehrávají ve stejném prostředí, například v zakázané místnosti nebo podzemních prostorech, přičemž podzemní prostory představují nevědomí.

Důležitým prvkem je ukončení děje v pohádkách a ve snech. Pohádky tradičně končí šťastně, nicméně u snů je tomu většinou přesně naopak – většinou sen končí probuzením téměř v tom nejhorším. Raufmanová považuje dobrý konec pohádek za kompenzaci špatného konce ve snech, jelikož se jedná o produkt vědomý, který se snaží zkušenost dítěte strukturovat. Ke zmatenému a špatně končícímu snu tak má dítě smysluplné a zřetelné doplnění. Další vysvětlení podle Raufmanové vyplývá z toho, že jsou pohádky a sny ve skutečnosti dvě části jednoho celku, které mají za úkol se doplňovat. V konkrétním příkladu pohádky o Modrovousovi a snu izraelské ženy, o kterém bude konkrétněji řeč dále, vyjadřuje pohádka život, zatímco sen smrt, pohádka i sen dohromady se tedy doplní do životního cyklu.⁹⁸

⁹⁷ RAUFMAN, Ravit. The 'Bluebeard' Dream – the Affinity between Female Dream Narratives and Fairy Tales. *Folklore: Electronic Journal of Folklore* [online]. 2007, 36, 113-128 [cit. 2016-10-19]. DOI: 10.7592/FEJF2007.36.raufman. ISSN 14060957. Dostupné z: <http://haldjas.folklore.ee/folklore/vol36/raufman.pdf> (s. 117)

⁹⁸ *tamtéž*, s. 126

4 POHÁDKA JAKO SEN: EMPIRICKÉ OVĚŘENÍ

V minulé kapitole byly představeny drobné zmínky i rozsáhlejší teorie převážně hlubinných psychologů, které se týkají podobnosti či vztahu snů a pohádek. V této části práce se na vlastním empirickém materiálu – dětských snech – pokusím vztah snů a pohádek ověřit. Dětské sny byly pro tuto práci zvoleny z několika důvodů. V první řadě, jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, Géza Róheim předpokládá, že za vznik pohádek vděčíme snům, které pocházejí z hlubin dětství. Navíc jsou pohádky ve své podstatě určené pro dětské posluchače či čtenáře a jejich srovnání s dětskými sny mi tedy přijde nejpřirozenější.

4.1 Sběr dat: vzorek a metody

Sny byly sesbírány u chlapců i dívek ve věku 6 – 14 let během dětského letního tábora v červenci 2016. Rodičům všech dětí, které se zúčastnily dětského tábora, byla nabídnuta účast na rozhovoru o snech prostřednictvím informovaného souhlasu, ve kterém byli srozuměni s účelem dotazování a ujistěni, že rozhovor nenaruší běžný táborový program (úplné znění informovaného souhlasu je součástí příloh této práce). Z celkového počtu dětí, jimiž byl rodiči poskytnut informovaný souhlas s účastí, bylo pro rozhovor vybráno 18 dětí. Hlavním kritériem pro případné vyřazení dítěte i přes souhlas poskytnutý rodiči byla jeho zjevná zvýšená stydlivost a neochota o snech hovořit, či přímé odmítnutí rozhovoru dítětem. Dodatečně byl během podzimu 2016 sběr dat doplňován a rozšiřován o sny čtrnáctileté dívky, taktéž účastnice předchozího dětského letního tábora. Souhlas se sběrem snů byl od rodičů této dívky získán ústně spolu s podobným poučením, které obsahoval původní písemný informovaný souhlas.

Poměr dotazovaných chlapců a dívek byl téměř vyrovnaný – devět chlapců a deset dívek ve věkovém rozmezí 6 – 14 let (viz tabulka 1). Z genderového hlediska je nicméně zajímavé, že u dívek bylo sesbíráno dvojnásobně více snů, než u chlapců, a to i s vynecháním vyprávění od poslední respondentky, které probíhalo opakovaně, a které by počty výrazně zkreslilo ve prospěch děvčat. Započítáme-li do celkového počtu snů i pouhé segmenty snů, tedy stručné informace jako „*Zdalo se mi, že mě někdo honí a já utíkám.*“, kdy dítě nedokázalo popsat průběh snu, ale pamatovalo si pouze nějakou subjektivně důležitou součást snu, činil počet vyprávěných snů u dívek na táboře 34 snů, u chlapců pouhých 17 snů (viz tabulka 2). Taktéž vyprávění komplexnějších snů, u kterých lze vysledovat průběh – začátek i konec, tedy probuzení – lze pozorovat

častěji u dívek. Přestože důvody pro tyto rozdíly ve vyprávění dívek a chlapců mohou být velmi komplexní, při pozorování během sběru snů byl největší rozdíl patrný v oblasti trávení volného času. Sběr snů probíhal ve chvílích, kdy měly děti možnost trávit volný čas zcela libovolně. Souhrnně lze říci, že mladší dívky tráví během tohoto letního tábora nejčastěji volný čas ve skupinkách, ve kterých si povídají, případně hraním kolektivních sportovních her (přehazovaná). K povídání nebo hraní her velmi často žádají přítomnost dospělého, tedy jimi oblíbeného vedoucího nebo instruktora tábora. Mladší chlapci tráví nejvíce času sportováním (pingpong, fotbal), ke kterému ovšem přítomnost dospělého prakticky vůbec nevyžadují. Dívky si tedy spontánněji povídají s dospělým a dotazování ohledně snů je tedy pro ně příjemným zpestřením volného času (některé dívky samotné vyžadovaly dotazování, které viděly u svých vrstevnic), naopak chlapci spontánně dospělé vyhledávají mnohem méně často, a navíc pro ně dotazování bylo velmi často zdržováním od mnohem příjemnějších aktivit (tedy sportu). Podobným zdržením bylo dotazování pro nejstarší dívky a chlapce (13 – 14 let), kteří tráví volný čas společně, zejména povídáním si ve stanu. Tento rozdíl v atraktivitě trávení volného času povídáním si s dospělým, by tedy mohl být jeden z důvodů, proč dívky častěji vyprávěly komplexnější sny a proč snů celkově vyprávěly víc, než chlapci – povídání si jednoduše může být aktivita, která je pro dívky atraktivnější, než pro chlapce. Velké rozdíly ve vyprávění lze však mezi dětmi nalézt i nezávisle na pohlaví.

Tabulka 1: Rozložení respondentů z hlediska věku a pohlaví

věk	6	7	8	9	10	11	12	13	14	souhrn
dívky	1	0	1	1	3	1	0	1	2	10
chlapci	0	1	1	2	1	0	1	2	1	9
souhrn	1	1	2	3	4	1	1	3	3	19

Tabulka 2: Rozložení respondentů a vyprávěných snů z hlediska pohlaví

	počet	počet vyprávěných snů
dívky celkem	10	47
dívky pouze na táboře	9	34
chlapci	9	17
souhrn	19	64

Sběr dat proběhl prostřednictvím rozhovoru s dítětem. Většina rozhovorů proběhla individuálně, avšak projevilo-li dítě zájem, aby byl u rozhovoru přítomen kamarád či kamarádka, bylo to dítěti umožněno. Prání absolvovat rozhovor za přítomnosti dalšího dítěte se typicky objevoval u stydlivějších děvčat, některé dívky se ovšem naopak necítily dobře v přítomnosti vrstevníků a vyžadovaly naprosté soukromí.

Chlapci podobné přání neprojevovali, necítili se podle vlastních slov nepříjemně ani při individuálním rozhovoru, ani za přítomnosti jiných dětí (vlivem dotazování se totiž stávalo, že hovor o snech děti zahajovaly i spontánně při přítomnosti ostatních dětí, přítomnost dalších dětí tedy pro ně často nebyla překážkou). U rozhovoru nikdy nebyl přítomen další dospělý.

V rozhovorech byly děti napřed tázány, zda se jim zdají sny (či zda si je pamatují) a jak často se jim zdají. Tato otázka byla pojímána spíše jako vstup do rozhovoru, většina dětí odpovídala kladně a subjektivně popisovala, že se jim sny zdají poměrně často. Dále byly děti tázány, zda se jim zdají spíše hezké či ošklivé sny. Následovala výzva k vyprávění jakéhokoliv snu, na který si děti teď vzpomenou. Některé děti potřebovaly navíc pobídku, že není potřeba, aby se jim sen zdál v nedávné době, ale že se může klidně jednat o sen z dřívějšíka – většina dětí totiž shodně popisovala, že se jim během tábora, kdy probíhal sběr dat, sny téměř vůbec nezdály (resp. si je nepamatovaly). Během vyprávění byla dětem ponechána volnost, případné doplňující otázky se týkaly nejčastěji subjektivní atmosféry snu („Jak jsi se v tom snu cítil/a?“ nebo „Jaké to bylo, když ...?“), případně se jednalo o pobídky, zda si děti pamatují bližší detaily snu – většina dětí si nicméně pamatovala jen malé části snu.

Po vyprávění jednoho nebo více snů (podle toho, kolik si děti byly schopny spontánně vybavit) následovala závěrečná otázka, která se týkala opakovaných snů a témat ke snění. Děti byly tázány, zda se jim někdy stalo, že by se jim zdál nějaký sen několikrát úplně stejně nebo podobně, jako již dříve. Většina dětí potvrdila, že se jim nějaký sen opakuje, jen pět dětí si na žádný opakovaný sen nemohlo vzpomenout (avšak nezavrholo možnost, že se jim takový sen zdál). Pokud se dětem témata ve snech opakovala, nejčastěji se jednalo o úzkostné sny, které se vyskytovaly u poloviny všech dotazovaných. Nejčastějším tématem u opakovaných snů byl útok nebo smrt, příkladem může být sen osmileté dívky: „*Skoro v každém snu se mi zdá, že mi někdo dává facku.*“ nebo sen devítiletého chlapce: „*To je hroznej sen, šel jsem k babičce a po cestě mě zmlátily gorily. Ty gorily se mi zdají často.*“.

Rozhovor je ve výsledném zpracování dat doplněn o pozorování okolností rozhovoru, díky čemuž je možné zodpovědět otázku, zda jsou data u konkrétního dítěte skutečně vypovídající, či zda může být jednoduchost snů a nízký počet zapamatovaných snů dán spíše neochotou dítěte odpovídat na dotazy. Ochota či neochota dětí k rozhovoru byla obecně shrnuta na začátku této kapitoly. Pozorování se ovšem neomezovalo jen na okolnosti rozhovoru, v interpretaci snů je brán zřetel i na

pozorování chování dítěte během celé doby tábora (je-li to pro potřeby interpretace relevantní).

4.2 Obsah dětských snů

Polovina dětí popisuje, že se jim zdají většinou hezké i ošklivé sny. Jeden chlapec popisuje, že ladění snu závisí na jeho náladě, druhý chlapec říká, že je sen závislý na ladění televizního pořadu, který sleduje před spaním. Tři dívky a jeden chlapec navíc popisují, že sny jsou laděním spíše „divné“, tedy ani hezké, ani ošklivé, spíše velmi zvláštní (ve dvou případech se jedná o sestry, u kterých je velká pravděpodobnost, že si spolu o snech povídají). U některých respondentů se stává, že přestože působí sen objektivně úzkostně nebo děsivě, při dotazu na emoce během snu odpovídají, že se necítili špatně, někdy byl dokonce sen podle výpovědi dětí veselý. Příkladem je sen třináctiletého chlapce: „*Zdá se mi o krvavý nemocnici. Je tam pokoj a všechno je od krve a pak přijde sestřička a řekne, že je to z operace.*“ Na dotaz, jak se chlapec ve snu cítí, odpovídá: „*To nevím, ani dobře, ani špatně.*“ Devítiletá dívka popisuje sen, ve kterém její babička zapálila dům, ve kterém se nacházela, avšak ve kterém se necítila špatně: „*Chodili jsme dozadu, aby nezapálila i nás. Bylo to ze srandy...*“. Je pravděpodobné, že tyto neutrální emoce při zjevně úzkostných scénách, jako je „krvavá nemocnice“, značí jednodimenziálnost či „oploštělost“ snových hrdinů, o které mluví Max Lüthi (viz kapitola 3.3).

Foucault popisuje, že sny dětí mladšího školního věku obsahují zejména neagresivní sociální interakce se členy rodiny a vrstevníky, ve snech dětí se dále objevují i zvířecí hrdinové, stejně tak se však objevují sny realistické.⁹⁹ Interakce s rodinou i vrstevníky se v mnou sebraných snech vyskytují poměrně hojně. Nejčastěji děti zmiňují souhrnně „rodiče“ nebo „kamarádi“. V několika případech děti zmiňují i prarodiče, ve dvou případech se dětem zdálo o zemřelém dědečkovi, často je pak ve snech zmíněna i babička, nicméně jen velmi okrajově a nehraje ústřední roli v příběhu, např.: „*Jsem u babičky v baráku a skočím z nejvyššího okna*“ (chlapec, 8 let) nebo „*Šel jsem k babičce a zmlátily mě gorily.*“ (chlapec, 9 let). Přestože interakce s rodinou i vrstevníky jsou nejčastěji skutečně neagresivní, jak popisuje Foucault, přesto se rodina a vrstevníci často vyskytují v úzkostných snech. Příkladem můžou být sny desetileté

⁹⁹ KRÁČMAROVÁ, Lucie a Alena PLHÁKOVÁ. Obsahová analýza dětských snů. *E-psychologie: Elektronický časopis ČMPS* [online]. 6 (4) [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://e-psycholog.eu/clanek/162> (s. 3)

dívky, které se opakovaně zdálo, že matka (méně často i otec) umírá. Rodina a vrstevníci jsou také velmi často v úzkostných snech terčem útoku, stejně jako snící sám, což je podle Plhákové typickým obsahem špatných snů u dětí mladšího školního věku.¹⁰⁰

Ohrožení, pronásledování, útok, smrt nebo zranění se vyskytuje celkem ve dvaceti vyprávěných snech, což činí 40 % ze všech sebraných snů. Jak již bylo řečeno, velmi často jsou součástí těchto snů rodiče a vrstevníci, proti kterým je také veden útok, nebo jsou zraněni. Jen v jednom snu jsou rodiče naopak zdrojem strachu: „*Šel jsem do opuštěného baráku a byla tam celá rodina. Já jsem je pozdravil a oni se otočili a měli takový obličej, černý oči, červený nos a takový černý tady. A oni mě zamkli do baráku a musel jsem tam přežít.*“ (chlapec, 10 let). V souladu se zjištěním Plhákové i Murise¹⁰¹ v úzkostných snech často figurují zvířata. Celkem se vyskytují u šesti úzkostných snů a zahrnují vlky, vosy, gorily, dinosaury, žraloka a medvěda, kteří útočí na dítě nebo na jeho blízké. Pouze ve dvou případech je v úzkostném snu zvíře (pes) obětí, což je právě zdrojem úzkosti snících, např. zde u devítiletého chlapce: „*Vyvolával jsem duchy, najednou to zabilo mého psa a to bylo teda dost hrozný.*“

Podle Plhákové jsou hezké sny u dětí mladšího školního věku většinou v souladu s Freudovou teorií přání splňující.¹⁰² Splnění přání lze nalézt i u tohoto vzorku sebraných snů, ovšem takto vyprávěné sny nejsou příliš komplexní. Příkladem může být tento sen desetileté dívky: „*Když jsem chtěla nový telefon, tak se mi o tom pořád zdálo, asi pět dnů po sobě, a pak to přestalo.*“ Jiným příkladem snu, ve kterém je navíc explicitně zdůrazněna i lítost nad tím, že sen není skutečný, je sen devítileté dívky: „*Jsem princezna a vybírám si šaty. Ráno mi bylo líto, že to není doopravdy.*“

Ve třech snech se dále objevují explicitně pohádkové postavy – ve dvou případech se mladším dívkám zdá, že jsou ve společnosti princezen, nebo jsou samy princeznami. Realistické sny děti příliš nevyprávějí, avšak nebyli na ně konkrétně dotazováni a je možné, že si děti v případě pokynu k vyprávění snu vyberou sen bizarnější nebo jinak zajímavý, nebo že si běžnější sny vůbec nemusí zapamatovat.

Pro úplnost je potřeba doplnit, že některé děti spontánně hovořily o tom, že sny podle nich vyjadřují budoucnost, případně se dotazovaly, zda tomu tak opravdu je. Toto

¹⁰⁰ KRÁČMAROVÁ, Lucie a Alena PLHÁKOVÁ. Obsahová analýza dětských snů. *E-psychologie: Elektronický časopis ČMPS* [online]. 6 (4) [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://e-psycholog.eu/clanek/162> (s. 5)

¹⁰¹ *tamtéž*, s. 3 a 5

¹⁰² *tamtéž*, s. 5

bylo patrné zejména u desetileté dívky, které se opakovaně zdálo, že její rodina, zejména matka, umírá, a která ze snů měla velký strach, protože předpokládala, že se vyplní. Čtrnáctiletý chlapec popisuje, že se mu někdy něco zdá, a pak se to stane, avšak neuvádí žádný konkrétní příklad snu, desetiletý chlapec popisuje v této souvislosti tento sen, který ovšem zaznamenává velmi běžnou a vlastně každodenní událost: „*Tady na táboře se mi zdá, že někam jdu, třeba do sprch, a pak se to druhý den stane.*“ Další běžný, i když trochu konkrétnější příklad splněného snu uvádí čtrnáctiletá Veronika: „*Často se mi zdá, že sny předpovídají budoucnost, třeba se mi zdálo, že přišla do třídy jedna učitelka a za ní hned druhá a něco nám řekly – a pak se to druhý den stalo. Tohle se mi stávalo loni často, že se mi zdál úplně stejně ten den, co byl potom.*“

4.3 Interpretace dětských snů

Následující kapitola obsahuje záznam sebraných snů a zároveň interpretace těchto snů u jednotlivých snících. Interpretace jsou v souladu s Freudovou teorií výkladu snů, zároveň je tento pohled někdy doplněn o jungiánský pohled na interpretace snů, nabízí-li se ve snu motiv typický pro jungiánský výklad. Je potřeba podotknout, že se velmi často jedná pouze o části snu, ke kterým navíc chybí důležité informace ze života snících. Interpretace je proto potřeba brát s určitou rezervou a je možné, že by v kontextu celého snu nebo dalších informací o dítěti mohly být nepřesné či zcela mylné. Přesto se domnívám, že v rámci této práce mohou interpretace napomoci k hlubšímu pochopení empirického materiálu a tedy i k následnému nalezení podobností snového obsahu a pohádek.

Veškeré interpretace obsažené v této práci byly diskutovány společně s vedoucím této práce, Milošem Kučerou.

Kája, 6;2

„*Skákala jsem po tátovi a byla to sranda.*“

„*Jednou se mi taky zdálo o Příšerce v Paříži (pozn.: animovaný film) a bylo to děsivé, myslela jsem, že skočí na okno.*“

„*O princeznách.*“

Kája si pamatovala pouze útržky několika snů, konkrétní detaily si nedokázala vybavit. Společný jmenovatel snů lze nalézt pouze v tématu skákání, které je však pokaždé jinak emočně zabarvené: dívka popisuje jeden sen, ve kterém je skákání po tátovi sranda,

zároveň je v dalším snu děsivé, že by příšerka mohla skočit na okno. Sen o princeznách je pro dívky poměrně typický.

Vašek, 7;6

Vašek si na žádný sen nevzpomíná, stejně tak popisuje, že si nepamatuje, jestli má sny dobré nebo špatné – je pravděpodobné, že se mu nechce o snech příliš hovořit.

Linda, 8;9

„Když někdo udělá nějaký zvuk, tak se mi pak zdá, jednou někdo řekl „Lindo, vstávej“ a mně se pak zdálo „Lindo, vstávej.“

„Skoro v každém snu se mi zdá, že mi někdo dává facku.“

„To se mi zdálo už dávno, zdálo se mi, že jsme tady na táboře, vedoucí byl slon a jedli jsme sloní špagety, ta špageta byla široká jako strom a dlouhá a jedli jsme jen jednu a pak jsme jí šli vyhodit. A hráli jsme sloní hry, měli jsme se točit na chobotě, ale nešlo to, protože jsme neměli choboty, a ty vedoucí sloni mi vynadali. A pak jsme taky měli rozdrtit obilí.“

„Pak se mi jednou taky zdálo, že jsme šli do nějakýho zámku a on byl hrozně veliký, protože byl sloní, byl obrovský a nemohli jsme ho ani vidět celý.“

„Když mi bylo asi šest, zdála se mi noční můra, ráno jsem se probudila a v kuchyni byly vosí hnízda, ale byly bez vos, ale určitě v něm byly, ale myslela jsem, že jsou bez vos. Já jsem začala do toho hnízda dloubat a pak jsem šla spát. A pak ty vosy vyletěly a vynadaly mi, že jim ničím dům a zasloužím si sto štípnutí a chtěly, abych to opravila.“

Linda si sny pamatovala velmi dobře – podle její sestry Terky (11;6) vypráví některé sny často, např. sen o slonech. Nejprve se jí do snu promítá skutečná situace, jak jí někdo říká, že má vstávat – tento pokyn ale neslyší v bdělém stavu, ale promítne se jí do snu (a teprve po probuzení zjistí, že šlo o skutečnou pobídku). Dále popisuje, že se jí velmi často zdá, že jí někdo ve snu dává facku. V dalších snech dívku zase trestají zvířata – napřed jí vynadají sloni, protože se neumí točit na chobotu, poté ji vosy chtějí dát sto štípnutí, protože jim zničila hnízdo. Pouze v jednom snu o obřím sloním zámku se tak neobjevuje explicitně v nějaké podobě téma příkazu a nařízení, ale také potrestání při jeho nesplnění. To, co by se ve snech mohlo odrážet, by mohl být dívčin strach z potrestání, ale zároveň i pocit viny spolu s pocitem, že si potrestání určitým způsobem zaslouží. V prvním snu je potrestání dá se říct neoprávněné, protože dívka má za úkol splnit nesplnitelný požadavek – točit se na chobotě. Ve druhém snu ale dloube do vosího hnízda, za což si pak od vos zaslouží štípnutí jako trest – zde je tedy trest

oprávněný za úmyslné ničení vosího hnízda. Otázka viny a trestu patrná ve snech by mohla odkazovat k silnému superegu u dívky a pramenit z vnitřního konfliktu dívky a autority (vnější konflikt ve smyslu neuposlechnutí není u dívky pozorovatelný, naopak požadavky plní velmi ochotně, avšak je velmi samostatná a odmítá pomoc od dospělých).

Poslední sen by také mohl být odkazem na primární scénu, o které hovoří Róheim (viz kapitola 3.2). Pocity viny by tak mohly být důsledkem vyslechnutého pohlavního styku rodičů. Dívka tak vlastně dělala něco, co neměla – poslouchala rodiče, tedy přeneseně „dloubala do vosího hnízda“. Sen by tak byl velmi podobný Róheimovu výkladu Jenička a Mařenky, kdy dívka slyší souložící rodiče, poté jde spát a téma zpracovává ve snu. I Linda jde spát, ovšem zde uprostřed snu. Útočící vosy by mohly představovat potenciální budoucí sourozence.

Tonda, 8;9

„Jsem u babičky v baráku a skočím z nejvyššího okna, spadnu a vzbudím se.“

„Zdá se mi, že je někde bomba a já jdu pro lidi, ať jdou pryč, a já tam pak zůstanu a odbouchne mě to.“

U Tondy se vyskytuje motiv typický pro mužské hrdiny – zachránce, který pomůže lidem, ale samotného ho pomoc druhým stojí život. Motiv zachránce je typický pro pohádky a mýty, ale i pro moderní akční filmy – co je ovšem velmi netypické pro pohádky (avšak poměrně typické pro sny) je nešťastný konec hrdiny. Scéna připomíná spíše akční film, je tedy možné, že se jedná o důsledek sledování akčních filmů a ztotožnění s hlavním hrdinou. Nicméně v dalším snu je motiv podobně akční – Tonda skáče z nejvyššího okna, ale nyní nikoho nezachraňuje, objevuje se tedy pouze část, ve které je hrdina zraněn nebo zabit (ve snu, kdy padá z okna, není osud snícího jasný, přestože si jej lze domyslet). Poslední část – smrt snícího – tedy nabývá na významu zdvojením v jiném snu a zdá se, že by právě to mohlo být pro Tonda důležitým tématem. Mohlo by se jednat o vyjádření skutečného strachu ze smrti, který je ve snech zpracováván, či o úzkost či strach jiného typu, která je ve snech přivedena do této děsivé podoby, nepochybně se však jedná o úzkostné sny.

Lukáš, 9;1

„To je hroznej sen, šel jsem k babičce a po cestě mě zmlátily gorily. Ty gorily se mi zdají často.“

„Zdá se mi, že bydlím v baráku, a když jsme odešli, tak se dům rozbořil, vylezl dinosaur a honil nás.“

U Lukáše se shodný motiv vyskytuje v útočících zvířatech – v jenom případě ho zmlátila gorila (což je podle Lukáše opakovaný sen, který se mu zdá často), v dalším případě ho honí dinosaur. Scéna, kdy Lukáš odchází k babičce a po cestě na něj zaútočí zvířata, silně asociuje scénu z Červené Karkulky. Útočící zvíře by mohlo asociovat pudové id, které pokud získá navrch, může snícího ohrozit – stejně jako je tomu u vlka v Červené Karkulce, kde je ovšem vlk zároveň vykládán jako rodičovská postava. Zároveň si ve snech lze povšimnout, že zvíře zaútočí až ve chvíli, kdy se snící vydá na cestu, tedy kdy opustí domov – v jednom případě jde k babičce, je tedy zřejmé, že domov opustil a vydal se na cestu, ve druhém případě je přímo explicitně řečeno, že dinosaur zaútočil „*když jsme odešli*“, zároveň s tím se domov rozboří. Sny by tedy mohly vyjadřovat i strach z opuštění domova a tedy zároveň rodičů (separační úzkost).

Anetka, 9;2

„Jsem princezna a vybírám si šaty. Ráno mi bylo líto, že to není doopravdy.“

„Zdalo se mi, že nám babička zapálila barák, chodili jsme dozadu, aby nezapálila i nás. Bylo to ze srandy, ráno jsem ale kontrolovala, jestli náhodou nehoří.“

„Hrála jsem si v pokojíku, pak jsem se v tom pokojíku vzbudila a byla jsem zmatená, myslela jsem, že je to doopravdy.“

„Byla jsem s kamarádkou, vypadala úplně stejně, ale já jsem vždycky luskla prstem a třeba se jí obarvily vlasy na barevný, a pak jsem luskla prsty znova a obarvily se i mě.“

„Byla jsem s pejskem na procházce, za lesem byl rybník a byli tam vlci, chodili blízko a báli jsme se, trvalo to hrozně dlouho.“ (pozn.: založeno na skutečné události, kdy den před tímto snem jejich psa kousl jiný pes, který vypadl jako vlk)

Z vyprávění Anetky je patrné, že se v každém snu objevuje odkaz na skutečnost/realitu oproti snění. Tento odkaz se objevuje skutečně v každém snu: v jednom snu popisuje, že jí bylo líto, že hezký sen o princeznách není doopravdy, v dalším snu byla zmatená, protože si myslela, že sen je opravdový. Ve snu, kdy babička zapaluje barák, se ubezpečuje, že „to bylo ze srandy“, ale ráno zároveň kontrolovala, jestli nehoří.

V dalším snu zdůrazňuje, že kamarádka vypadala stejně, jako ve skutečnosti, a v posledním snu popisuje skutečnou událost, která je podle ní původcem snu. Ze snů je patrná tendence k ubezpečování se, že sen není skutečný, přestože je velmi živý a zdá se, že do reality zasahuje. Obsahově se ve snu Anetky objevuje poměrně hodně pohádkových motivů – explicitně jde o sen o tom, že je princezna (typické pro dívky), a o tom, že dokáže „kouzlit“ lusknutím prstů. Implicitně lze pohádkový motiv spatřit i v útočících vlčích, které opět asociují pohádku o Červené Karkulce, kdy se vlk snaží napadnout snící. V tomto snu je také zajímavý protiklad hodného a zdomácnělého psa a divokého a útočícího vlka, jedná se tedy o další protiklad ve snech dívky (prvním a nejvíce patrným je rozdíl realita vs. snění). Útočící vlk by mohl, jako je tomu v pohádce, odkazovat k id dívky. Další možností je, že vlk by mohl představovat rodičovskou postavu, v tomto případě pravděpodobně matku – již v předchozím snu, ve kterém babička zapaluje dům, se vlastně objevuje motiv mateřské postavy, která ohrožuje snícího. V tom případě by nabývalo na významu ujištění se, že „to bylo jen ze srandy“, protože vlastně není jednoznačné, zda dívka tento pocit měla ve snu, nebo zda se jedná spíše až o následné ubezpečení, že sen nebyl skutečný.

Standa, 9;5

„Že jsem natáčel hry a posílal je na youtube a byl jsem populární, lidi mi dávali like. A pak jsem natáčel „brutální hry“ s kámošem.“

„Byli jsme na srazu youtuberů a pozvali mě na playcamp, že tam můžeme hrát všechno zadarmo a nemusím už hrát každý den fotbal a můžu jen vyrábět a být na videocampu, kde si můžu zahrát hry.“

„Vyvolával jsem duchy, najednou to zabilo mého psa a to bylo teda dost hrozný.“

Standovy sny obsahují převážně téma youtuberů, tedy současného internetového trendu. O těchto i jiných tématech mluvil velmi často i jako o reálných zážitcích, nikoli jako o snu, ačkoli zážitky zněly velmi nepravděpodobně. Vyprávění chlapce je celkově velmi rozvláčné a posluchači nemusí být vždy jasné, kdy přechází z reality do fantazie. Proto je pravděpodobné, že ve snech s tématem youtube nemusí jít nutně o noční sny, ale spíše o denní snění (nelze ovšem vyloučit, že je téma pro chlapce natolik důležité, že se vyskytuje i v nočních snech). Ve snech je chlapec velmi populární a dávají mu „like“, zároveň ho zvou na „playcamp“, kde může hrát hry zadarmo a nemusí už hrát fotbal každý den, což je pro chlapce zjevně velmi atraktivní představa. Podle tohoto je patrné, že se jedná o sen splňující přání, které je zde explicitně vyjádřeno. Zcela v kontrastu

s ostatními se zdá být poslední sen, ve kterém je vyvolávání duchů krutě potrestáno smrtí psa. Přestože neobsahuje stejné téma jako sny o youtuberech, byl vyprávěn bezprostředně a spontánně po těchto snech a je tedy možné, že na sny navazuje nebo s nimi jinak souvisí. Vyvolávání duchů je činnost, při které se do našeho světa přivádějí duchové zemřelých a velmi často je toto vnímáno jako nebezpečné. Převáděno do kontextu našich snů je možné, že chlapec považuje svá přání za „vyvolávání duchů“ – mohly by se stát nebezpečnými, pokud by byly přivedeny k životu. Vyvolávání duchů taktéž nápadně připomíná vyvolání džina z lampy, který plní majiteli lampy všechna přání – zde tedy po splnění přání následuje krutý trest, který zabije psa, což ovšem může být jen ochraňující vyjádření samotného snícího, tedy pomocné self. Přáním je tedy ohrožen sám snící.

Klára, 10;4

„Že si užíváme s mamkou, je to jakoby stejný, ale i pokaždý trochu jiný.“

„Včera se mi zdálo, že jsme byli ve Španělsku, mamka s bráchou tam byli, ale jakoby tam nepřijeli, ale byli tam, šli jsme na hrad, chodili po městě a po pláži, bylo to dobrý.“

(v září se chystají jet do Španělska na dovolenou, jezdí častěji a moc se jí tam líbí)

„Když mi bylo asi pět, zdálo se mi, že jsem byla v Komárově a někdo nějakému klukovi strčil hlavu do mříží a nemohl jí vytáhnout a sváděli to na mě. Museli jsme s mamkou a taťkou utíkat, zabouchávali jsme před nimi dveře.“ Q: A jaké to bylo? *„Mě to bylo hlavně líto, nevěděla jsem, co je to za člověka (pozn.: ten, co má hlavu v mřížích), myslím, že to byl nějaký příbuzný, a pak měl na krku takovou rýhu. Byla tam taková křížovka a plot, někdo mluvil s tím, kdo tam pak strčil klukovi hlavu a ten pak utekl. Já jsem tam jakoby zůstala a někdo mě viděl a obvinil. Mamka byla kousek a taťka na jiný křížovatec a pak nás ten, co to viděl, začal honit, a pak další a další a my jsme utíkali. A pak jsem se už probudila a měla jsem strach a vůbec jsem to nechápala.“*

Ve snech Kláry dominuje především téma rodiny. Na začátek popisuje souhrnně sny, ve kterých si užívá s mamkou (nejmenuje konkrétní sen, nemůže si na žádný vzpomenout). Tyto sny jsou podle Kláry velmi příjemné, stejně jako následující sen, ve kterém je s mamkou a bráchou ve Španělsku. Rodina figuruje i v posledním snu, nicméně tentokrát se jedná o sen úzkostný. V tomto snu se již objevuje otec, bratr ovšem naopak přítomen není, tedy alespoň ne explicitně. Lze uvažovat nad tím, zda bratr nemůže být v roli příbuzného, který má hlavu v mřížích. Mohlo by se tak ze strany Kláry jednat o projev žárlivosti na bratra, který je patrný i z předchozího snu, ve kterém jsou všichni

společně ve Španělsku, ale matka s bratrem tam byli napřed sami bez ní. Zde stojí za zamyšlení výběr snů, které Klára vyprávěla, jelikož se domnívám, že odráží její aktuální situaci v době rozhovoru nad sny. Během tábora častěji než jiné děti mluvila o tom, že se jí stýská po matce, a prakticky od začátku tábora mluvila o tom, že se těší zpět domů. Na tuto situaci reaguje přímo druhý sen, který se dívce zdál den před rozhovorem, a který by mohl odrážet skutečné a velmi aktuální pocity žárlivosti, které Klára cítí. Zatímco bratr je doma s matkou, dívka musí být daleko od nich na táboře, proto ve snu jede za nimi – jedná se tedy poměrně zřetelně o sen splňující přání. V dalším snu se nicméně přidávají k prosté žárlivosti a přáním být také s matkou určité agresivní tendence vůči bratrovi. Klára je obviněná, že strčila „nějakému klukovi“, tedy bratrovi, hlavu do mříží. Je možné, že viník, který toto provedl a poté utekl, je skutečně sama snící, proto je pak pronásledována anonymním davem, navíc popisuje, že jí to bylo líto, zdá se tedy, že dokonce cítí vinu. Zde stojí mimo jiné za povšimnutí, že pronásledována je Klára, matka a otec, bratr tedy zcela chybí. V kontextu rodinných vztahů by pak mohl být zajímavý ještě výrok, že „*mamka byla kousek a tatka na jiný křižovatce*“ – matka je tedy k dívce nejbližší, otec je přítomen, ale s odstupem, bratr chybí. Zde chybí důležité informace z dívčina života, aby se dalo určit, zda je takto popsána situace u dívky doma (resp. to, jak dívka vnímá vztahy v rodině), či zda se jedná o přání a subjektivní preference členů rodiny. Sen jako by vyjadřoval rodinné vztahy s důrazem na sourozeneckou rivalitu. Ta by mohla být ve snu zastoupená mimo jiné i typickými projevy hádky – přítomno je zejména svalování viny na někoho jiného spolu s potrestáním falešného viníka (což je pro sourozence velmi typické), ale i zabouchávání dveří, které není projevem hádky pouze u dětí, ale i u dospělých.

Martin, 10;6

„*Tady na táboře se mi zdá, že někam jdu, třeba do sprch, a pak se to druhý den stane.*“
„*Šel jsem do opuštěného baráku a byla tam celá rodina. Já jsem je pozdravil a oni se otočili a měli takový obličej, černý oči, červený nos a takový černý tady (ukazuje dolů na tváře). A oni mě zamkli do baráku a musel jsem tam přežít. Třeba jsem šel do koupelny a tam mě strašili.*“

Martin popisuje sen týkající se velmi běžné situace jako důkaz toho, že sny předpovídají budoucnost, nicméně sen je zajímavý spíše z toho hlediska, že by pravděpodobně mohl reflektovat běžný zážitek z předchozího dne (sen popisuje každodenní činnost v rámci táborového programu). Namísto toho ve druhém snu se dá nalézt jen malá shoda

s reálnými zážitky Martina. Popisuje děsivý sen, ve kterém má jeho rodina zvláštní černý obličej s červeným nosem a pronásleduje ho po opuštěném domě. Jedná se o velmi zvláštní situaci, ve které se stává rodina zdrojem strachu, tím spíše, že se jedná o celou rodinu, jak sám zdůrazňuje. Podobně jako u Kláry by se mohlo jednat o načrtnutí rodinných vztahů, kdy chlapec může někdy vnímat rodinné prostředí jako ohrožující. Je zamčen v baráku a musí tam přežít, což by mohlo odkazovat k myšlence, že s rodinou je potřeba vyjít, i když chlapce z nějakého důvodu straší. Toto je ovšem jen velmi hrubá myšlenka, která opět nejde dále rozvíjet bez znalosti chlapcova rodinného prostředí a toho, jak toto prostředí vnímá.

Je zvláštní, že se v tomto snu odehrává něco zcela opačného, než v některých pohádkách. Je-li v pohádkách (ale i ve snech) rodina zdrojem strachu, agresivních tendencí, zakázaných přání, a dalších myšlenek, je dotyčný člen rodiny většinou zamaskován tak, aby daná myšlenka nebyla pro dítě příliš ohrožující. Matka je například vydávána za macechu, otec za draka, apod. V tomto případě je zde ovšem skutečně Martinova rodina, a přestože je zvláštně zamaskovaná, je zřetelná. Předchozí předpoklad tak tedy může být naplněn tím, že když rodina ve snu nevypadá tak docela jako rodina ve skutečnosti, může se snící chránit pocitem, že snová rodina byla falešná. Další možností by bylo, že se nejedná o skutečnou rodinu, ale o vyjádření chlapcova superega, jímž je strašen, tedy pravděpodobně cítí nějaké pocity viny (které by se ovšem mohly vázat na rodinu, proto je ve snu přítomná).

Amálka, 10;10

„Jeli jsme na výlet.“

„Šli jsme do lesa na škole v přírodě a tam řekli, že jsou tam blázni z blázince, a pak se mi zdálo, že mě unesli.“

„Jednou se mi zdálo, že jsem byla venku s klukem.“

Amálky sny jsou velmi stručné a z jejího vyprávění bylo patrné, že se vyprávět sny trochu stydí. Popisuje sen o výletu, další sen, kdy jí unesli blázni z blázince, a poslední, ve kterém se stydlivě svěří, že se jí zdálo, že byla venku s klukem. Přestože jsou sny velmi stručné a nelze z nich vyvozovat příliš rozsáhlé závěry, patrně se zde poprvé v náznaku objevuje téma sexuality jako něčeho lákavého a zároveň ohrožujícího, což je, jak se zdá, poměrně časté téma, které bude patrné i v dalších snech v tomto souboru. U Amálky by toto bylo zastoupeno v podobě únosu bláznů z blázince, tedy něčeho

ohrožujícího, a z jejího nesmělého přiznání o snu s klukem, které by pro ni mohlo být lákavé. Zároveň se zdá, že volba snů odkazuje k prostředí letního tábora, ke kterému patří nepochybně výlety a procházky do lesa, ale Amálka je zde vlastně i v neformálním a poměrně intenzivním kontaktu s chlapci, se kterými dokonce i přespává dva týdny na jednom místě (byť pochopitelně odděleně), což pro ni může být netypická zkušenost. Do táborového prostředí zapadá dokonce i sen o blázních, jelikož příběhy o uprchlých pacientech psychiatrických léčeben jsou častým hororovým příběhem letních táborů.

Natálka, 10;11

„Že mi umírá rodina, hlavně máma a pak jsem bez ní. Zdálo se mi to asi třikrát, ale já mám strach, že sny jsou budoucnost a že se to stane.“

„Když jsem chtěla nový telefon tak se mi o tom pořád zdálo, asi pět dnů po sobě, a pak to přestalo.“

„Zdá se mi, že se budeme stěhovat do nových domů, a tam se mi zdálo, že jsi mi asi ty něco udělala, byla jsi vrah a bylo to zamotaný.“

„Zdálo se mi, že jsem byla venku s klukama ze třídy, s jedním z nich jsem pak seděla.“

Natálka popisuje opakovaný sen, ve kterém jí umírá matka, přičemž je zároveň přesvědčená, že sny předpovídají budoucnost – jako důkaz tohoto popisuje, že se jí zdálo o klucích ze třídy a poté s jedním z nich seděla. Ke snům o smrti matky (někdy i otce) se opakovaně a se zřetelnou úzkostí vrací. Nechce o nich mluvit podrobněji, avšak velmi naléhavě žádá ujištění, že se její sny nevyplní. Zároveň na výzvu o vyprávění dalších snů popisuje sen o telefonu, který je zjevně přání splňující, a takto ho ostatně chápe i sama dívka. Poslední sen se týká pronásledování z mé strany, tedy ze strany táborové vedoucí. Pro malé dívky je velmi typické, že se jim během tábora stýská po rodičích, zejména po matce, a tak se často navážou na některou z táborových vedoucích, které dokonce v některých případech říkají „maminka“ a hrají si, že vedoucí je „jako“ maminka (vynalézavější a více společenské děti jsou dokonce během tábora schopné sestavit z dalších táborníků, zejména vedoucích, celou rodinu). Přestože Natálka je ve věku, kdy toto již dívky běžně nedělají, na tábor jezdí od svých pěti let a tímto obdobím si také prošla – a za svou maminku tehdy zvolila mě. Proto je možné, že ve snu, ve kterém jsem byla vrahem a něco jí udělala, pouze zastupuji matku. V každém případě se jedná o přesouvání viny za snění o smrti matky, které vlastně znamená skutečné přání, aby matka zemřela. Důvody pro toto přání mohou být různé, např. nepřátelské a agresivní tendence směrem k rodiči, přání, aby rodič nebyl přítomen,

ale může se jednat i o vyjádření oidipské žárlivosti na matku a přání ji odstranit jako soka o otcovu lásku.¹⁰³ Ve snu skryté přání o smrti matky dívku zjevně rozrušuje, a zcela pochopitelně cítí za přání pocity viny, které ve snu přenáší na vraha, tedy mě či mnou zastoupenou matku. Mimo to je ve snu patrný strach, že by se přání mohlo vyplnit, je zde tedy poměrně typická ambivalence přání versus strach z něj. V neposlední řadě je důležité si povšimnout, že se v takto krátkých a stručných snech opakovaně objevují materiální hodnoty – nový mobil a nový dům. Jelikož se jedná o přání (alespoň v případě telefonu to dívka přímo říká), pocity viny ve snu by také mohly pramenit ze strachu z přílišných požadavků či velkých nároků na rodiče.

Terka, 11;6

Opakovaná tematika – je v koncentráku a mlátí jí palicí, dále před někým utíká, někdo jí chce zabít, někdo chce zastřelit jejího dědu, který už ale dávno zemřel. „Často se mi zdá, že vidím sebe shora, jak něco dělám.“

„Vylezla jsem na skálu a měla jsem křídla a letěla jsem, pak jsem ukradla indiánům flašku kokakoly a vzbudila jsem se.“

Terka vyprávěla několik útržků snů, které nedokázala popsat komplexněji, avšak které se jí zdají opakovaně a tematicky se shodují. Objevuje se zde zejména téma agresivity a pronásledování, které by mohlo odkazovat ke strachu ze sexuality. Terka také popisuje, že často vidí ve snu shora sama sebe, jak něco dělá, což je poměrně zvláštní prožitek, který asociuje depersonalizaci. Shora nenahlíží jen sama na sebe, ale i na okolí, když v dalším snu vyleze na skálu. Sny o létání pak opět odkazují na sexualitu, létání lze vyložit jako erekci. Vzhledem k přítomnosti komerčního prvku, tedy kokakoly, a zároveň motivu létání a křidel, připomíná mimo jiné celá scéna reklamní slogan „Redbull ti dává křídla“. V jedné ze starších reklam na tento produkt dokonce skutečně figurovali indiáni, muž a žena, kteří žili každý na opačné straně propasti, a tak nemohli být spolu a posílali si pouze kouřové signály, ovšem není jasné, zda se jedná o náhodu, či zda Terka může tuto reklamu znát.

¹⁰³ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994. Vyd. 2., uprav. ISBN: 80-901916-0-6. (s. 149)

Matyáš, 12;2

„To se mi zdálo v dětství, byl jsem na chatě s dědou a šli jsme se koupat do rybníka Floska a když tam děda vlezl, tak tam začali plavat žraloci a dědovi ukousli nohu.“

„Byl jsem na Slovensku s tátou a táta vylezl na strom a medvěd ho začal strhávat ze stromu, tahal ho za nohu a trčelo z něj maso.“

„Na táboře se mi vlastně zdál jeden sen, zdálo se mi, že jsem měl hlídku a byl jsem u hangáru a slyšel jsem padat stožár. A když jsem tam přiběhl, nebyla tam vlajka, někdo jí ukradl.“

Matyáš vypráví dva velmi podobné sny, ve kterých jsou otec a dědeček napadeni zvířaty. Jedná se o žraloka a medvěda, tedy zvířata agresivní. Zajímavé je, že z příběhu není jasné, kde se nachází snící, zdá se, jako by celou situaci jen pozoroval. Kromě otcovské postavy (táta a děda) je jedinou další postavou snu útočící zvíře. V pohádkách je typické, že otec bývá znázorňován jako útočící zvíře nebo příšera, kterou hlavní hrdina, tedy dítě, poráží. Je tedy možné, že v Matyášových snech se nepřevtělil do agresivního zvířete otec, ale sám snící, který na otce útočí, stejně jako hrdina bojuje s drakem. Protože ovšem agresivní zvířata často zastupují rodiče, je potřeba zvážit i možnost, že by i zde agresivní zvíře bylo rodičovskou postavou. Ve snu už je zastoupen otec a zvíře by tak mohlo představovat matku, která na otce útočí. K dalšímu výkladu by ovšem zde byla potřeba znalost rodinného prostředí chlapce, především pak zodpovězení otázky, zda není v rodině chlapce model dominantní matky a slabého otce. Tento model je mimochodem velmi častý i pro pohádky – slabý otec nezabrání útoku matky/macechy na dívku (jako je tomu u Popelky nebo Sněhurky).

Poslední Matyášův sen je jeden z mála v celém souboru, který se někomu z respondentů zdál přímo v průběhu tábora. Sen zřetelně odráží téma, které pro děti na táboře bylo aktuálně důležité – jedná se o strach, že by za jejich noční hlídky mohl někdo ukradnout táborovou vlajku, což by byla pro dotyčného ostuda. Zároveň se zdá, že tento zážitek z předchozího dne vyvolal u Matyáše vzpomínku na kastraci, která je ve snu znázorněna padajícím stožárem.

Adam, 13;3

„Propadám se do země, spadnu na podlahu, pak se zase tou podlahou propadnu a znovu spadnu na podlahu, a znovu a znovu.“

„Zdá se mi o chlapovi, který si pořád sundává masky, má jednu, pod ní druhou, a tak pořád dál.“

„Na začátku prázdnin jsem byl na florbalu v Praze a před odjezdem se mi zdálo, jak mám chytat, jak mám stát, a tak. Byl to takový motivační sen, jako že i když prohrajú, nebude to vadit.“

Adam vypráví dva sny, které se mu zdají opakovaně – první z nich je sen o propadání se podlahou, druhý o chlapovi s maskami. U obou snů je zřetelně nápadné téma opakování, cyklování (koneckonců opakování není jen uvnitř snu, ale i sny samotné se opakují, je tedy výrazně násobeno), ale zároveň i nedokončení či nekonečné pokračování. Jelikož se jedná o dospívajícího chlapce, který je navíc poměrně výrazně úzkostný, můžou tyto nedokončené sny, které Adam popisuje jako „divný, trochu děsivý“, vyjadřovat nedostatek zakotvení či pevné půdy pod nohama (opakované propadání se podlahou, které se nezastavuje, Adam nedopadne na dno). Vrstvení masek může být zase výrazem nejistoty ohledně vztahu se sociálním okolím – jelikož je v jungiánské terminologii maska vyjádřením osoby, tedy tváře, kterou nastavujeme svému okolí¹⁰⁴, mohl by sen být vyjádřením konfliktu s personou. Jestliže tyto dva sny vyjadřují nejistotu, zdá se, že třetí sen se snaží nejistotu kompenzovat ujišťováním: „všechno vím, jsem dobře připraven, takže pokud prohrajú, nebude to zanedbáním přípravy, tedy není důvod být nejistý“.

Věrka, 13;9

„Když mi umřel děda, tak se mi pak pořád zjevoval ve snech, a když jsem ho chtěla obejmout, tak zmizel. A když jsem ho konečně jednou objala, tak řekl, abych se netrápila, a pak teprve zmizel.“

„Stáli jsme na mostě s Kubou a on mě obejmul a drželi jsme se za ruce a tak, a pak jsme šli dál, chodili jsme spolu různě... A pak zmizel a objevila jsem se v krámku s kouzlama a pak se objevila moje oblíbená skupina, no a pak zbyla jen jedna (pozn. členka skupiny) a nabízela mi její iphone, tak jsem si ho vzala. Pak jsem zase zmizela a stála jsem uprostřed drogerie a kupovala jsem si fialovou a modrou barvu na vlasy. A pak se mi někdo pokoušel chytit, nějaký chlap, a pak jsem se už probudila.“

„Byly jsme s kamarádkami v lese a byla tam Samara (pozn.: postava z hororu), no a jednu kamarádku rozsekala a pak druhou uškrtila. A pak jsme s poslední kamarádkou utíkaly a skočily jsme do jámy. Pak jsme chtěly odejít, ale nemohly jsme, protože na nás Samara čekala, dokud neumřeme hlady. Kamarádka pak umřela a Samara skočila dovnitř.“

¹⁰⁴ ESTÉS, Clarissa Pinkola. *Ženy, které běhaly s vlky: mýty a příběhy: archetypy divokých žen*. Praha: Pragma, 1999. ISBN 8072056484. (s. 57)

„Byla jsem u Adélky doma, a pak jsem se objevila u babičky na zahradě, a tam byli lidi a lezli na střechu a skákali do bazénu. Já jsem neskočila a slezla, a pak jsem se objevila u Adélky v koupelně, tam jsem viděla barvu na vlasy, pak jsem zase byla na střeše a tentokrát skočila a to mě probudilo.“

Věrka si jako jediná z celého souboru o rozhovor o snech řekla sama, zatímco ostatní respondenti čekali na oslovení. Věrka popisuje jeden opakovaný sen, ve kterém se dlouho snažila obejmout zemřelého dědečka, který ale vždy těsně před tím zmizel. Zde je patrné téma nedosažitelnosti něčeho, po čem Věrka touží. Sny se Věrce přestaly zdát až tehdy, když se jí podařilo dědečka obejmout. Zde je velmi důležitý moment, kdy dědeček jako by propustil Věrku z truchlení, tím, že jí řekl, aby se už netrápila. Ze snu jsou slabě patrné určité pocity viny – Věrka potřebovala od dědečka slyšet ujištění, že se trápit nemusí, což mohlo být způsobeno tím, že se trápila příliš. Ovšem také by se mohlo jednat o určité uklidnění strachu, že se pro dědečka trápí málo nebo třeba vůbec.

Téma mizení i nedosažitelnosti je patrné i v dalším snu, ve kterém Věrka chodí s Kubou, což je pro ni splnění dlouholeté reálné a vědomé touhy, která zatím nebyla naplněna. Kuba ovšem mizí stejně jako dědeček, a také stejně jako sama Věrka, která ve snu mizí opakovaně a objevuje se na jiném místě. Prostředí „krámku s kouzly“, kde se objeví poprvé, a prostředí drogerie, si jsou velmi podobné, u obou se totiž objevuje určitá prestiž nebo spíše módnost. Věrka se setkává se svojí oblíbenou kapelou, ke které vzhlíží, od jedné ze členek dostává iphone, který je také „in“, v drogérii si pak kupuje barvu na vlasy, tedy věc atraktivní pro dívky, navíc ještě v módních barvách. Tímto Věrka získává sílu a násobením těchto prvků se zdá, že získává až na všemocnosti. Po nabrání síly následuje pronásledování od muže, které pokračuje i v dalším snu, kde Věrku a její kamarádky pronásleduje hororová postava. Pronásledování je velmi úzkostný prvek, vyjádření strachu ze sexuality, konkrétně z deflorace. Postupné zabíjení kamarádek Samarou může vyjadřovat představu o tom, že Věrku i kamarádky postupně deflorace čeká, třebaže před ní zatím utíkají.

Scénář posledního snu je velmi podobný a opět se jedná o deflorační sen, třebaže se v něm neobjevuje téma pronásledování. Skákání ze střechy domu do bazénu zde odkazuje k pohlavnímu aktu, který je stejně jako skákání ze střechy nebezpečný, ale zároveň lákavý. Předtím, než Věrka skočí, se ovšem musí posilnit – k tomu jí pomůže přítomnost kamarádky Adélky, ale i barva na vlasy. Je velmi zajímavé, že totožný scénář se objevuje ve snech čtrnáctileté Veroniky, jejíž sny budou rozebírány později.

David, 13;10

„Zdá se mi o krvavý nemocnici. Je tam pokoj a všechno je od krve a pak přijde sestřička a řekne, že je to z operace.“ Q: A jaký ten sen je, jak se v něm cítíš? *„To nevím, ani dobře, ani špatně.“*

„To se mi zdálo tady na táboře, šel jsem s Lukášem a Kájou do chaty a brali jsme tam vedoucím fixy a pak jsme s nimi šli k lávce a pomalovali jsme prkna na lávce podle duhy.“

David na úvod popisuje sen o krvavé nemocnici, který by se na první pohled mohl zdát děsivý – zde ovšem dochází k onomu zvláštnímu oploštění, o kterém mluví Lúthi jako o jednodimenzionalitě (viz kap. 3.3) – David se ve snu necítí ani nepříjemně, ani příjemně, přestože snová scéna je objektivně děsivá. Druhý sen se pak zdá být harmoničtější či úplnější v tom smyslu, že David v něm s kamarády pomaluje lávku podle duhy, tedy všemi barvami, zatímco v prvním snu se objevují převážně jen dvě barvy, a to červená a bílá (červená krev a bílý nemocniční pokoj a předpokládaný plášť sestřičky).

Adélka, 14;0

„V dětství se mi často zdálo, že mě honí příšera, pamatuji si jen, že měla černou kapucu.“

Adélka si nedokázala vzpomenout na žádný aktuální sen. Popsala pouze velmi stručně jeden z minulosti, který se jí zdával opakovaně, a ve kterém ji pronásleduje příšera s kapucí. Sny o pronásledování patří mezi velmi časté sny, jen v tomto vzorku respondentů se vyskytuje sen o pronásledování např. u Kláry (10;4), kterou pronásleduje dav lidí, a u Věrky (13;9), kterou pronásleduje neznámý muž. U Adélky je mimo jiné zajímavé, že o pronásledujícím hovoří jako o příšeře, zároveň však říká, že měla kapuci, což naznačuje, že by se mohlo jednat spíše o lidskou postavu – mohlo by se jednat o příšeru podobnou člověku, či něco mezi příšerou a člověkem, jako např. zvíře v pohádce Kráska a zvíře nebo obr ze snu, se kterým pracuje Ravit Raufman. Zajímavý je také odkaz na dětství (resp. celkově na minulost) na začátku vyprávění, což je dle Raufman poměrně typické a také se jedná o jednu z podobností snů a pohádek (viz kap. 3.3).

Libor, 14;5

„Občas se mi něco zdá a pak se to stane.“

Libor si na žádný konkrétní sen nevzpomněl, bylo na něm ovšem patrné, že o rozhovor nemá příliš velký zájem. Pouze zmiňuje, že se mu často zdají sny, které se následně opravdu stanou, avšak neudává žádný konkrétní příklad splněného snu.

4.4 Veronika a sny o aquaparku

V následující podkapitole jsou interpretovány sny poslední respondentky, Veroniky (14;10). Přestože se tato respondentka také zúčastnila dětského tábora, na kterém byly sbírány předchozí sny, rozhovor s touto respondentkou proběhl až několik měsíců po ukončení tábora. Hlavním důvodem tohoto dodatečného rozhovoru bylo doplnění a obohacení již sebraných dat. Sběr snů u dívky probíhal taktéž individuálně, avšak byl rozložen do několika setkání. Na prvním setkání dívka popsala ve velmi rychlém sledu celou řadu krátkých snů, z nichž některé se jí zdály již před dlouhým časem, takže si z nich pamatovala spíše jen hlavní myšlenku bez detailů a kontextů. Pouze jeden ze snů se dívce zdál předchozí den před sběrem, proto si vzpomněla během rozhovoru na více detailů. V odstupu dvou týdnů proběhl sběr snů znovu, přičemž respondentka již nepopisovala sny z minulosti, ale pouze jeden nový sen, který se jí zdál předchozí noc, a který navíc navazoval na sen popsáný při předchozím sběru.

„Zdají se mi hrozně divný sny. Třeba se mi zdálo o Domče, on se jí líbil takový ten piercing do ucha ve tvaru podkovy, a mě se pak zdálo, že jsme šly do zlatnictví a vybíraly piercing. A pak ho měla už na sobě. A pak to přeskočilo a byla jsem v Plzni a koupila jsem si overal medvěda a chodila jsem v něm. A pak jsem měla jít s holkama ven a pak už nevím.“

„Taky mi jednou kamarádka na bruslení vyprávěla, že ona má pokoj takhle jako nahoře a měla tam takovou skříň a tam byla urna od jejího dědy. A mně se pak zdálo, že mi někdo funěl na ruku a že mi stojí vedle postele a leží vedle mě a taky že mi dýchá na pusku. A pak se mi zdálo, že někdo rachotí ve skříni. A jednou, když jsem poslouchala písničky, tak mě funguje jenom jedno sluchátko, a mně se zdálo, že mi do toho druhého ucha někdo šeptá a to bylo hnusný. A taky se mi pak zdálo, že se tady ta srnka (pozn.: bytový doplněk – soška srnky) ke mně pořád přibližovala čím dál víc a to jsem jí pak musela dát pryč, protože to bylo hrozný.“

„Nebo se mi taky zdálo, že jsem byla s tátou na Březině a šla jsem ven a venčili jsme Kukyho (pozn.: králík). A on se zatoulal a táta ho našel a on měl zvlášť tělo a zvlášť hlavu a neměl oči.“

„A často se mi zdá, že ty sny předpovídají budoucnost, třeba se mi zdálo, že přišla do třídy jedna učitelka a za ní hned druhá a něco nám řekly – a pak se to druhý den stalo. Tohle se mi stávalo loni často, že se mi zdál úplně stejně ten den, co byl potom.“

„Nebo se mi zdálo, že s Domčou vybíráme náušnice.“

„Mě se zdají taky buď divný sny, nebo úchylný. Třeba jsem se zeptala Michala, jestli by se mnou šel na záchod. A on šel.“

„Taky se mi zdálo, že jsem byla někde v Rokycanech a tam jsem se opila a probudila jsem se u Michala doma na gauči a on tam byl v posteli.“

„Když jsem byla malá, uměla jsem létat, vylezla jsem na kopec nebo na střechu. Nebo to šlo i v rozběhu a uměla jsem pak létat. Jednou se mi zdálo, že jsem létala ve školce, třeba jsem vletěla na strom, ale pak jsem něco provedla a už mi moc létat nešlo.“

„Když jsem byla malá, tak se mi taky zdálo, že se mi chce čůrat, a když jsem se probudila, tak jsem se počůrala a ležela jsem v mokré posteli.“

„Taky se mi zdá, že padám ze schodů. To se mi zdá vždycky u babičky, ona tam má takový schody a mě se zdá, že z nich padám.“

„Často se mi taky zdá, že mám třeba oholenou hlavu, nebo obarvenou hlavu. Nebo že jsem někdo jiný, ale zároveň jsem to já, jako kdybych byla třeba ty, že bych měla tvou tvář, ale jsem to já. Nebo se mi zdá, že vlezu někomu do hlavy a tam vidím, co dělá.“

„Také se mi zdálo, že jsem začala kouřit.“

Ve snech Veroniky se objevuje několik skutečných osob: otec, Domča a Michal. Otec se vyskytuje pouze v jednom snu, a to značně úzkostném. Na první pohled si lze v tomto snu povšimnout oidipských témat, které přítomnost otce jen posiluje – dekapitace by mohla být vnímána jako kastrace, vypíchnutí očí mytologicky odkazuje přímo k mýtu o Oidipovi. V kontextu dalších snů však tento sen může nabrat i jiného významu, který bude představen později. Druhou postavou snů je kamarádka a spolužačka Domča, které byla ve snech přiřazena role pomocníka pro vybírání náušnic. Posledním aktérem snů je postava snad nejdůležitější, a tou je Michal. Zde je pro interpretaci potřeba uvést některé souvislosti: Michal je o dva roky starší než Veronika a ještě donedávna spolu chodili do stejné školy. Přestože Michal Veroniku odmítá a spolu se stejně starým kamarádem se jí často vysmívají, Veronika je do

Michala zamilovaná a přála by si s ním chodit. Veroničino „chození“ ovšem doposud spočívá pouze v elektronické komunikaci s kluky (psaní na sociálních sítích, volání, videochat), která zatím nepřeklenula „bezpečnou zónu“ a s žádným s kluků nedošlo k setkání tváří v tvář – je pochopitelné, že Veronika touží po skutečném kontaktu s chlapci, jak bude také ve snech patrné.

Prvním ze snů z dívčina vyprávění je sen o vybírání piercingu a nákupu overalu, ve kterém vystupuje kamarádka Domča. Snění o módě a módních doplňcích (včetně barvy na hlavu) se u Veroniky opakuje v průběhu vyprávění ještě několikrát, zajímavé je ovšem i to, že podobné sny se vyskytují i u třináctileté Věrky, která také sní o barvě na hlavu. U obou děvčat se zároveň objevují sny o chlapcích, do kterých jsou zamilované – u Věrky se obě témata spojují přímo v jednom snu, u Veroniky se tato témata objevují napříč různými sny. Výskyt obou témat u další dospívající dívky by mohl potvrzovat předchozí úvahu, že krášlení se by mohlo ve snu dívek sloužit jako dodání jistoty a možná i určitý rituál před navázáním vztahu s chlapcem, a to včetně (či spíše zejména) fyzického kontaktu, který se u dospívajících dívek již také nabízí. Podle jungiánské autorky Estés symbolizují šaty personu¹⁰⁵, oblékání se a nasazování si doplňků ve snech by tedy mohlo být nasazováním či možná i zkoušením té pravé masky. Zároveň se zde nabízí podobnost s klasickou pohádkou o Popelce, která také svého prince mohla najít až tehdy, když se upravila a oblékla si krásné šaty. Náušnice a piercingy by navíc mohly specificky odkazovat k defloraci, respektive sloužit jako náhražka deflorace, jelikož se jedná o téma, které je pro Veroniku osobně důležité. Veronika si ovšem ve stejném snu, ve kterém vybírá piercing, kupuje a obléká overall medvěda, který by asocioval spíše dětství – je tedy možné, že sen naznačuje hranici mezi dětstvím a dospělostí, na které se aktuálně Veronika pohybuje.

Zvláštní postavení má následující série úzkostných snů, která následuje. V těchto snech se Veronice zdá, že ji někdo funí na ruku, stojí vedle postele, leží vedle ní, apod. Zvláštní jsou sny zejména proto, že se nejedná tak úplně o sny – Veronika je přesvědčená, že se vše odehrálo v bdělém stavu, nikoli ve spánku. Mohlo by se tedy jednat o jakési velmi živé denní snění nebo dokonce, jelikož se dívce sny zdály při usínání, o hypnagogické halucinace¹⁰⁶. Nápadná je totiž právě živost těchto snů/představ, čímž jsou halucinacím velmi blízko, zároveň je provází masivní úzkost

¹⁰⁵ ESTÉS, Clarissa Pinkola. *Ženy, které běhaly s vlky: mýty a příběhy: archetypy divokých žen*. Praha: Pragma, 1999. ISBN 8072056484. (s. 57)

¹⁰⁶ HÖSCHL, Cyril, Jan LIBIGER a Jaromír ŠVESTKA, ed. *Psychiatrie*. Praha: Tigis, 2002. ISBN 80-900130-1-5. (s. 302)

a pocit ohrožení, který nutně vyvolá cizí postava zasahující do dívčina soukromí. I při pouhém vyprávění těchto snů byly u Veroniky pozorovatelné verbální a neverbální projevy zvýšené úzkosti (třas hlasu, velmi překotná mluva, až zalykání se). Zranitelnost a ohrožení by mohla představovat i soška srnky, která na Veroniku útočí, jelikož se jedná o zvíře velmi často lovené jinými zvířaty i člověkem. Je ovšem trochu paradoxní, že zranitelná srnka zde představuje ohrožení (přibližuje se nepříjemně na Veroniku). Navíc, jelikož se jedná o představu, která vzniká při usínání, tedy na pomezí spánku a bdění, mohli bychom o srnce uvažovat jako o přechodovém objektu. Nicméně namísto dodání bezpečí, které přechodový objekt poskytuje, navozuje srnka přesný opak.

Záhy po těchto úzkostných snech Veronika vypráví sen o děsivém osudu králíka Kukyho, který je jejím domácím mazlíčkem – opět je tedy zasaženo do Veroničina soukromí a je ohroženo něco, k čemu má velmi silný vztah. Navíc se opět jedná o zvíře, které je slabé a často se stává obětí – a také se jí na rozdíl od útočící srnky skutečně stane. Kuky ve snu doplatí na to, že se zatoulá, nebo možná spíše na to, že jej Veronika s otcem nehlídali. Kuky „*měl zvlášť tělo a zvlášť hlavu*“, úplně jako děťátko v Erbenově Vodníkovi:

„Něco padlo. – Pode dveřmi

mok se jeví – krvavý;

a když stará otevřela,

kdo leknutí vypraví!

Dvě věci tu v krvi leží –

mráz po těle hrůzou běží:

dětská hlava bez tělíčka

a tělíčko bez hlavy.“¹⁰⁷

Dekapitace dítěte je ve Vodníkovi velmi krutým trestem za nedodržení slibu vodníkovi, že se k němu jeho žena vrátí do rybníka (resp. možná za to, že se nepostaví své matce, která vodníka odhání ode dveří, a zůstává pasivní). Je možné, že se i u Veroniky jedná o trest za nějaké její provinění, které odnese nevinná bytost.

Bezprostředně po tomto snu Veronika vypráví, že někdy její sny předpovídají budoucnost. Jako příklad uvádí vágní a poměrně emočně vyprázdněný sen o tom, že do třídy vešla učitelka (zde se Veronika shoduje s dalšími snícemi, kteří taktéž uvádí velmi

¹⁰⁷ ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice z pověstí národních*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 9788073632199. (s. 132)

běžné příklady u „věšteckých“ snů). Je ovšem nápadné, že Veronika tento sen vypráví ihned po velmi úzkostných snech, takže je možné, že se zde jedná o vyjádření strachu z toho, že se dívčiny sny (a možná i přání) stanou skutečnými. Vzhledem k tomu, že po tomto snu následuje opět zmínka o snu, ve kterém vybírá s Domčou náušnice, pravděpodobně se bude jednat o strach z deflorace, čemuž by odpovídalo i následující vyprávění snů o Michalovi, kterého by Veronika měla ráda za partnera. V těchto krátkých snech ovšem Michal paradoxně nevystupuje jako partner, ale spíše jako kamarád, nebo dokonce jako kamarádka-dívka. Jde s Veronikou na záchod, což je typicky dívčí aktivita, a když jsou spolu u Michala doma, spí Veronika na gauči a Michal v posteli, je tedy zdůrazněno, že mezi nimi nedošlo ke kontaktu. Na jednu stranu se tedy zdá, že by Veronika měla zájem o fyzický kontakt (nikoli nutně sex, přestože se v jejím věku zdá i tato myšlenka zcela pochopitelná), zároveň z něj má velmi pravděpodobně strach (což je opět velmi pochopitelné, zejména vzhledem k tomu, že s ním dosud nemá žádné zkušenosti). Navíc, je-li sen o náušnici skutečně snem defloračním, následovalo po něm v prvním případě vyprávění velmi úzkostných snů, tedy možné vyjádření úzkosti z deflorace, a teprve poté pokračovalo vyprávění snů o chlapci, do kterého je Veronika zamilovaná. Je ovšem otázkou, proč Michal nevystupuje ve snech jako partner – zda se jedná opět o jakýsi strach nebo možná i neochotu vykročit z dětství, či zda Veronika jednoduše nesní o fyzickém kontaktu, protože s ním nemá žádné zkušenosti – zatímco zkušeností se vztahu s kamarádkami má dostatečně.

Dále Veronika jmenuje spontánně ve svém vyprávění několik typických snů. Patří sem sny o pádu a létání, přičemž ve snu u létání je zajímavý postřeh dívky, který se týká ztráty schopnosti létat při provinění: „*pak jsem něco provedla a už mi moc létat nešlo*“. Podle Freuda sny o pádu a létání opakují zážitky z dětských her (houpání, kolébání apod.), které kdysi přinášely libost, avšak ve snech se většinou přeměňují v úzkost.¹⁰⁸ Zároveň však zážitky létání ve snech odkazují k erekci – v tomto případě by tedy mohlo létání odkazovat k sexualitě, ztráta schopností létat by pak mohla být trestem za sexualitu (např. masturbaci), stejný podnět by tedy vlastně vyvolával odměnu v podobě létání a trest v podobě ztráty schopnosti létat. Sen o pádu mimo jiné popisuje i Freud, který ho považuje za velmi úzkostný prvek snů, a u dívek a žen má pak

¹⁰⁸ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994. Vyd. 2., uprav. ISBN: 80-901916-0-6. (s. 163)

specifický význam – odkazuje totiž k povolnosti k erotickému pokušení¹⁰⁹, což poměrně kontrastuje s dalšími sny Veroniky, kde toto téma hraje roli. Dalším poměrně typickým je sen, který končí skutečným pomočením – sen zde reaguje na intenzivní tělesný podnět, tedy tlak na močový měchýř, přičemž se nejprve snažil o uspokojení podnětu ve snu, aby se snící nemusela probudit.

Ke konci vyprávění zmiňuje Veronika sny, ve kterých se jí zdá, že má oholenou nebo obarvenou hlavu. Sen o obarvené hlavě by mohl být příbuzný snům o náušnicích či overalu. Nicméně sen o oholené hlavě by odpovídal spíše pocitu viny (oholení hlavy u vězňů), nebo také pocitu určité slabosti, odhalení nebo bezmoci. Dlouhé vlasy jsou navíc typicky ženským znakem, proto by oholení hlavy mohlo odkazovat i ke zbavení ženství. Dále se Veronice zdá, že je zároveň ona a zároveň někdo jiný, nebo že vidí někomu jinému do hlavy. Jedná se vlastně o rozdvojení, kdy je Veronika napůl někdo jiný, ale také o částečné odcizení od svého vlastního já.

Úplně na závěr zmiňuje sen, ve kterém kouřila, což ve skutečnosti ještě nezkoušela (dle jejích slov). Jedná se vlastně o sen o porušování pravidel, ale Veronika k němu nic dalšího nedoplňuje, a není jasné, proč ho na závěr sdělovala. Je možné, že se vzhledem k porušení pravidel opět může jednat o určitý projev viny, který je v jejích snech poměrně patrný, ale mohlo by se jednat také o vzdor vůči rodičům, v tomto případě možná dokonce o splněné přání rodičům vzdorovat (jelikož toto Veronika ve skutečnosti téměř nedělá, přestože se zdá, že po tom leckdy touží).

Následující dva sny, které jsou velmi podobné, se Veronice zdály s dvoutýdenním rozestupem. Jelikož měla sny v živé paměti z předchozí noci, pokoušely jsme se nad nimi asociovat. Asociace přinesla další souvislosti a detaily, na které si Veronika zpočátku nevzpomněla, dívka však byla poměrně neochotná zabývat se významem snu a s nevelkým nadšením hovořila i o pocitech, které snové výjevy provázely.

„Dnes se mi zdálo, že jsem byla doma sama. Terka k nám chodí každý pátek a mně se zdálo, že jsme jely do aquaparku. Stála jsem tady přesně u okna a balila jsem se a čekala na Terku, ta tam ale pořád nebyla a pak to najednou skočilo a už jsme byly v tom aquaparku. Ale není to jako aquapark, nebo jako je, ale vlastně není, byly tam skluzavky, ale ne voda. Jezdilo se tam na židlích, normálně jsme si tam sedly a bylo to

¹⁰⁹ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994. Vyd. 2., uprav. ISBN: 80-901916-0-6. (s. 276)

něco jako ta horská dráha nebo jako takový ty boby na kolečkách. Ta židlička byla napojená na skluzavku, a tam se jelo, a pak se zastavilo nahoře v patře. Nebylo tam schodiště, chodily jsme jakoby ve vzduchu. Všude tam byly emařky a pamatuju si, že jsem jela dolů z té skluzavky a přede mnou zastavila nějaká emařka a my jsme musely čekat a tak to bylo pořád dokola. A ta emařka se na mě hrozně divně zadívala, takový... Nevím proč, dívala se jako „promiň, že musíte čekat“, ale hrozně divně. Já chci k patnáctým narozeninám do aquaparku, tak možná proto se mi to zdálo, nevím.“

„Zase se mi zdál sen o aquaparku, ale tentokrát už tam byla voda. Pamatuji se, že jsme byli v hotelu, tedy vlastně před hotelem a byly tam kamarádky a spolužáci, byl to školní výlet. Do toho aquaparku se šlo přes takový lesíček, bylo to kousek od toho hotelu, asi tak 500 metrů. Do toho aquaparku jsem šla ale jen já sama a pak už jsem tam najednou byla a sprchovala jsem se v plavkách. A byl tam nějaký kluk a já jsem se tam chtěla jít osprchovat, tak jsem mu řekla, aby šel na stranu, rukou jsem mu ukazovala, aby šel pryč, a on šel na stranu, ale zůstal pořád v té sprše. Já jsem se sprchovala dál a pak tam přišel spolužák Michal a já jsem na něj ukazovala, ať okamžitě vypadne, ale on tam byl dál a já jsem si najednou všimla, že to vlastně není spolužák Michal, ale Michal D. A já jsem řvala a běžela ven do toho lesa za Luckou, ale ta tam nebyla, protože byla si nemocná. Našla jsem ale Lenku a čapla jsem jí a řekla jí: „Honem, pojd', je tam Michal D.“ a odvedla jsem jí nahoru do toho aquaparku. V tom lese jsem běžela taky v plavkách, bylo to dost divný, když jsem běžela po kamenech, byly tam šutry a tak, a já jsem na ně šlapala, ale nic se mi nestalo... No a teda s Lenkou jsme chtěly Michala najít, protože jsme asi nějak vymyslely, že bych ho mohla pozvat na tobogán. Ale on už tam nebyl a já jsem z toho byla úplně mimo, že už ho nikdy neuvidím. A pak už jsem tedy byla zase v tom aquaparku, ale Lenka už tam nebyla a já jsem vymyslela, že vezmu Michala na tobogán, vymyslela jsem to vlastně asi já sama, ne s Lenkou. A Michal už tam najednou zase byl a já jsem se ho zeptala, jestli půjde na tobogán, a on řekl, že jo, ale ptal se, jestli můžeme jít na tobogán ve dvou, že on je smutnej a připadá mu to, jako že je sám, když jde na tobogán jen pro jednoho, že vedle sebe nevidí toho druhýho. A byly tam tři tobogány, první byl s kruhem, že si tam nasedneš na nafukovací kruh a jedeš v tom kruhu. Druhá byla spíš taková rychlá skluzavka, jedeš tam a najednou je tam díra dolů do vody. A třetí byl taky tobogán, ale už bez kruhu, a Michal vybral tenhle bez kruhu. Sjeli jsme spolu dolů a já jsem byla šťastná... A pak jsme spolu chodili po tom aquaparku a povídali si a procházeli se... A pak jsme šli domů, nebo asi spíš ne

domů, ale někam pryč a Lenka šla taky a chodila s nějakým klukem, který byl asi gay, byl to nějaký cizí chlap a měl dlouhé vlasy a ty byly růžové. A ona šla s tím chlapem a já jsem šla s Michalem a odcházeli jsme spolu všichni pryč. S Michalem jsme pak chodili, začali jsme spolu chodit, když za mnou přišel do té sprchy.“

Přestože jsou oba sny patrně příbuzné a navazují na sebe, lze mezi nimi najít četné rozdíly. Celý první se zdá být ve znamení čekání – napřed Veronika čeká na kamarádku, se kterou se do aquaparku chystá, poté se celý sen točí okolo čekání ve frontě mezi emarkami, přičemž se zdá, že jedna z nich se Veronice za čekání dokonce beze slov omlouvá. První ze snů zdá být neúplný a nedokonalý – v aquaparku není žádná voda, všude jsou pouze ženy či dívky. Tyto dívky jsou emarky, tedy příslušnice subkultury emo, pro kterou je mimo jiné typické otevřené vyjadřování emocí. Ve snu tedy nejenže chybí racionalita zastupovaná mužskou rolí, ale ženská emocionalita je navíc zesíleně vyjádřena skupinou, ke které tyto snové ženy patří. V tomto směru je druhý sen již kompletní, doplněný o mužskou složku. Marie Louis von Franz popisuje ve svém díle *Psychologický výklad pohádek* pohádku O třech pírkách, ve které se můžeme setkat s podobným chyběním a následným doplněním, zde se ale jedná o chybění ženské role namísto mužské, jako je tomu ve snu Veroniky. V pohádce jsou na začátku samí muži, kteří jsou po celou dobu příběhu pasivní a nechávají za sebe rozhodovat ropuchu, která představuje ženský prvek. Podle Franz tato pohádka hovoří o konfliktu logos versus eros, a o potřebě rovnováhy mezi oběma prvky. Původně převažující mužský prvek je tak vyrovnán v závěru pohádky – jak jinak, než svatbou.¹¹⁰ U Veroniky je tomu právě naopak. V prvním snu jsou samé ženy – emarky a sama Veronika s kamarádkou, přičemž je tento sen zjevně nedokonalý, plný čekání a pasivity, téměř nic se v něm neděje. Ve druhém snu již přibývá mužský prvek, avšak zjevně stále převažuje emocionalita, například v podobě Veroničina útěku do lesa ve chvíli, kdy se nečekaně objeví chlapec, do kterého je zamilovaná. A stejně jako v pohádce končí sen spojením ženského a mužského prvku – zde nikoli svatbou, ale pouze „chozením“ a odchodem ruku v ruce, ovšem možná již ve chvíli, kdy společně sjedou Veronika s Michalem tobogán.

Poté, co Veronika narazí ve sprše na Michala, utíká do lesa. Zde je zajímavý moment, kdy běží v plavkách a bosa, ale zároveň jí nezraní kameny, na které šlape. Je

¹¹⁰ FRANZ, Marie-Louis von. *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998. ISBN: 80-7178-260-2. (s. 41)

možné, že se jedná o vyjádření určitého bezpečného prostoru, do kterého se Veronika dostala, tedy les. Jak známe z pohádek, např. ze Sněhurky, les se může stát útočištěm, ovšem ani v něm není možné zůstat bezpečně natrvalo – proto i sama Veronika odchází po načerpání sil u kamarádky Lenky. Zajímavé také je, že napřed Veronika vůbec nehledá Lenku, ale Lucku, která v lese není, protože je nemocná. V reálném životě se jedná o dívku, která je mnohem vyspělejší, než Veronika, a má také mnohem bohatší zkušenosti se vztahy s chlapci – je tedy možné, že v lese není z toho důvodu, že zde již pro ni není místo, nepatří tam, kde jsou dívky, které se vztahy nemají téměř žádné zkušenosti. Veronika tedy raději volí kamarádku, ke které má vyspělostí i zkušenostmi blíže.

Společné sjetí tobogánu lze vnímat jako paralelu pro pohlavní akt, a to z několika důvodů. V první řadě je jízda na tobogánu běžně vyhledávána pro zábavu a vzrušení, které je s ní spojeno, jako je tomu např. i u houpaček či kolotočů, je zde tedy patrná asociace skrze pocity vzrušení. Zároveň pro Veroniku je návštěva aquaparku něčím velmi lákavým, což je pro dívku tohoto věku již nepochybně i pohlavní akt, který je nicméně kromě oné lákavosti i zdrojem úzkosti, která je ze snů dívky velmi patrná. Sjetí tobogánu, tedy činnost, kterou Veronika dobře zná a kterou má ráda, by mohlo mít zároveň funkci zmírnění této úzkosti, jelikož je pro znázornění něčeho, co je zdrojem nejistoty, zvoleno dobře známé. Znázorňuje-li sklouznutí se na tobogánu pohlavní akt, vyznívá až trochu humorně Michalova žádost, aby sjeli s Veronikou tobogán společně: *„je smutnej a připadá mu to, jako že je sám, když jde na tobogán jen pro jednoho, že vedle sebe nevidí toho druhýho“*. Tato žádost by tak vlastně byla odkazem na masturbaci.

Zajímavý je moment, ve kterém Veronika s Michalem volí jeden ze tří tobogánů. Jejich volba probíhá podobně jako v pohádce Zlatuška a tři medvědi. V této pohádce Zlatuška (někdy také Andělka nebo Mášenka) zabloudí do domu medvědů a na stole najde tři mističky s kaší. Kaše z největší mističky byla moc slaná, z menší moc sladká a v nejmenší mističce byla tak akorát. Pak si chce lehnout do postýlky, ale největší z nich je moc tvrdá, menší je moc měkká a až ta nejmenší je tak akorát.¹¹¹ U Veroniky a Michala dochází k něčemu podobnému a vybírají tobogán, který je tak akorát – tobogán s kruhem je příliš bezpečný, prudký tobogán je zase příliš nebezpečný, a tak vybírají tobogán, který je možná úplně obyčejný, ale není ani moc bezpečný, ani moc

¹¹¹ kráceno z: PATIENCE, John. *Červená Karkulka a jiné pohádky*. Přeložila Marcela BAYEROVÁ. Říčany u Prahy: Junior, 1997. ISBN 80-86090-20-5.

nebezpečný, ale je zkrátka akorát. Tato volba jako by dávala najevo, že je potřeba jít střední cestou, i když to bude za cenu vzdání se úplného bezpečí a jistoty.

V souvislosti s prvním pohlavním aktem je navíc zajímavá role emařek z prvního snu, konkrétně jedné, která se na Veroniku zvláště podívá, zároveň omluvně, ale zároveň zvláště děsivě. Tento pohled se dá interpretovat jako varování před pohlavním aktem a před ztrátou dětství, případně ovšem i naopak jako varování před ustrnutím ve vývoji, pokud by tento důležitý vývojový krok nebyl učiněn. Opět se tak dostává do popředí konflikt dětství versus dospělost, který je v dívčíných snech patrný.

Na konci snu dochází k rovnováze, pár muž-žena je kompletní a vše dopadlo dobře, zejména oproti nevyváženému začátku, ve kterém byly samé ženy. Zde se ovšem objevuje ještě jeden pár – kamarádka Lenka a cizí muž, který ovšem značně narušuje rovnováhu a „dokonalost“ závěru snu: *„Lenka šla taky a chodila s nějakým klukem, který byl asi gay, byl to nějaký cizí chlap a měl dlouhé vlasy a ty byly růžové.“* Muž s dlouhými růžovými vlasy zní až parodicky, přehnaně. Znaky jako dlouhé vlasy a růžová barva muže velmi silně spojují s ženstvím, což z něj vlastně činí muže neplnohodnotného, neúplného (o tom, že je pro muže jakousi degradací, je-li spojen s ženstvím, mluví např. Pierre Bourdieu ve své knize *Nadvláda mužů*). Důvodů, proč se na konci snu objevuje gay s růžovými vlasy, může být několik. V první řadě se může ze strany Veroniky jednat o určitou škodolibou radost z toho, že Lenku předběhla a má za partnera Michala, zatímco Lenka má „jen“ gaye. Závěr snu by tedy vyjadřoval soupeřivost mezi dívkami při získávání partnera, která je naprosto pochopitelná. Jiným důvodem pro přítomnost gaye může být dodatečné zpochybnění rovnováhy, tedy vyjádření, že přestože sen končí takto idylicky, Veronika ve skutečnosti po tomto konci netouží, případně o něm má pochybnosti, které jsou vyjádřeny v narušení dokonalosti závěru snu. Zdá se, jako by dokonalý průběh snu, který končí velmi šťastně, což je pro sen poměrně netypické, nebyl až tak úplně dokonalý – ve vyrovnané situaci žena-muž je přítomností gaye, který je navíc převlečený za ženu, zvláště narušující. Zajímavé je, že se vlastně jedná o falešnou rovnováhu, která je vyjádřena falešným mužem. Falešný muž se však ve snu objevuje ještě jednou, a to jako spolužák Michal, který se jmenuje shodně s chlapcem, do kterého je Veronika zamilovaná, a je tak vlastně falešným Michalem.

Shrňeme-li dohromady všechny sny, které Veronika vyprávěla, dají se v nich vysledovat podobná témata. Jednak je v jejích snech velmi patrná úzkost, v některých

případech i velmi masivní (sny připomínající místy až úzkostné hypnagogické halucinace). Dalším důležitým tématem snů je pak sexualita, přičemž je často dokonce v přímém spojení s úzkostí, na úzkostné sny navazuje nebo jim předchází. V této souvislosti je také patrné a časté čerpání jistoty, nejčastěji od kamarádek. Všechna tato témata jsou patrná i z detailnějšího rozhovoru s Veronikou, skutečně se jedná o velmi úzkostnou dívku, která se velmi výrazně snaží vyrovnat kamarádkám – trápí ji, pokud nemá stejně dobré oblečení, ale také, že je ve srovnání s kamarádkami pozadu s navazováním vztahů s chlapci. Všechna tato témata se pak objevují i ve snech, a to s tím, že úzkost je ve snech ještě markantnější a v běžném rozhovoru také chybí téma sexu, které lze ve snech vysledovat – ovšem je pochopitelné, že o tomto tématu Veronika nebude mluvit příliš často a nelze z toho usuzovat, že o sexu nepřemýšlí. V kontextu tohoto se tedy dostáváme k otázce, která folklorní pohádka řeší podobná témata, nebo která je snům podobná svou strukturou, a která pohádka by tak Veronice teoreticky mohla pomoci ve zpracování a organizaci témat, která jsou pro ni důležitá (přijmeme-li, že pohádka plní tuto funkci a vezmeme-li navíc v potaz teorii, že pohádka může sloužit jako indukce snu s dobrým koncem).

Veronika sama od sebe knihy ani příběhy téměř vůbec nevyhledává. Pokud ano, jedná se z největší části o krátké příběhy, které vyhledává na internetu a které píše mladé dívky. Jejich hrdinkami jsou taktéž mladé (dospívající) dívky a příběhy jsou nejčastěji o zamilovanosti, vztazích, sexu, ale i nástrahách, které láska přináší (zrada, nevěra, apod.). Jedna z mála knih, která Veroniku zajímá, je sága *Stmívání*, kterou zná především díky filmové adaptaci. *Stmívání* americké autorky Stephenie Meyer pojednává o vztahu mezi dospívající dívkou Bellou a Edwardem, nesmrtelným upírem, kterému je navždy sedmnáct let. Upíři pijí lidskou krev, ale Edward a jeho rodina nechtějí být monstry, a proto pijí pouze krev zvířecí. Přesto Edwarda Bellina krev velmi přitahuje, a tak se pro ni stává velmi nebezpečným a pokud by se přestal ovládat, mohl by Belle ublížit. A největší selhání sebeovládání Edwardovi hrozí během sexu, kdy by Belle mohlo hrozit velké nebezpečí a nesrovnatelně silnější Edward by jí mohl vážně ublížit. Tento příběh vlastně explicitně popisuje to, co se objevuje ve snech Veroniky – spojení nebezpečí a sexu. Příběh i sny vyjadřují shodně touhu po vztahu, zamilovanosti i sexualitě, která je zároveň lákavá, ale zároveň přináší strach z nebezpečí a neznáma. Je proto naprosto pochopitelné, že Veroniku tento příběh velmi přitahuje a může z něj čerpat uklidnění, že stejné pocity prožívají i další dívky, a že příběh i přes veškeré nebezpečí končí dobře.

Z hlediska folklorních pohádek není zcela zřejmé, která pohádka by pro Veroniku mohla být prospěšná – navíc se zde objevuje ta zvláštnost, že sen o aquaparku, který nejlépe odráží řešené problémy, má již sám o sobě dobrý konec, jako by nahrazoval nedostatek příběhů s dobrým koncem. Z hlediska struktury příběhu sen nejvíce připomíná pohádky s krásnou hrdinkou, jako je např. Sněhurka nebo Šípková Růženka. V těchto pohádkách je hlavní hrdinka pasivní a nechává se unášet vnějšími okolnostmi. Hybatelem příběhu je namísto hlavní hrdinky v souladu s Proppovou terminologií škůdce (zlá královna ve Sněhurce a sudička v Růžence) a zachránce (princ). Přestože ve druhém snu o aquaparku je hybatelem děje hlavní hrdinka, tedy snící, v prvním snu je zcela pasivní. Jelikož však ve snu chybí pohádkový škůdce i zachránce, ve snu se vlastně vůbec nic nestane. Děj se začne odehrávat až v druhém snu, ale i zde škůdce a zachránce chybí, respektive se dá říct, že nejsou externalizováni do vnějších postav, ale škůdcem i zachráncem se stává sama Veronika, která tím, že se stane aktivní, posouvá děj snu. Dalo by se říct, že škůdcem je zde strach či stud snící, který ji donutí utéct do lesa, ale který zároveň rozbíhá děj příběhu, stejně jako zlá královna ve Sněhurce. Veronika, stejně jako Sněhurka, utíká do lesa, kde potřebuje načerpat novou sílu pro vyřešení situace (mimochodem, svým útekem před mužem Veronika na chvíli připomíná spíše pohádkovou Popelku, která utíká z plesu). Zatímco Sněhurka hledá útočiště u trpaslíků, kam zabloudí spíše náhodou, Veronika vyhledává sama aktivně kamarádku, zdá se však, že zde slouží spíše jako podpora pro rozhodnutí (vyhledat Michala), které opět učiní Veronika sama. Je zajímavé, že něco na způsob Sněhurčiny trpaslíků lze nalézt i ve snech Veroniky, konkrétně v prvním snu o aquaparku – emarky jsou zde stejně jako trpaslíci zachyceny v určité činnosti, kterou neustále opakují, tedy v jízdě na zvláštních židlích namísto tobogánů v aquaparku bez vody. Podle Bettelheima představují trpaslíci ustrnutí vývoje, a tím jsou jakýmsi varováním pro Sněhurku, že je dobré udělat vývojový krok i přes úzkost, která je s ním spojena.¹¹² Domnívám se, že emarky by v Verončině snu mohly mít podobnou roli, a sen by tedy Veronice říkal, že je potřeba udělat další krok, kterým je jízda na skutečném tobogánu v aquaparku s vodou (tedy vztah s mužem). Protože není-li tento krok uskutečněn, příběh stagnuje a nemůže pokračovat dál. V pohádce se děj opět rozeběhne, když se zlá královna pokusí Sněhurku zabít a umožní tak princovi, aby ji zachránil a pohádka mohla končit dobře. Ve snu nic takového není potřeba, protože

¹¹² BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 197)

sama snící zde začíná jednat a sama aktivně vyhledá svého prince, není tedy potřeba, aby byla zachráněna.

V těchto dvou snech se nabízí ještě jedna paralela s pohádkovou Sněhurkou, ale i s dalšími pohádkami, jelikož se jedná o motiv opakování, který je celkově v pohádkách velmi četný. Zlá macecha se dvakrát pokusí Sněhurku zabít, než jí to napotřetí skutečně vyjde – stejně tak Veronika třikrát vstoupila do aquaparku. Napoprvé v aquaparku nebyla voda a sen byl zcela pasivní. Napodruhé vstoupila do skutečného aquaparku, ale nejprve jen do sprchy (zde už nicméně je voda), avšak ještě zřejmě nebyla připravená a musela jít napřed načerpat sílu do lesa, které by mohlo představovat nevědomí, ale i ke kamarádce. A až napotřetí je konečně vše tak, jak má být a dochází k oné rovnováze (alespoň částečně). Před třetím opakováním vstupu do aquaparku je ještě zvláštní moment, kdy má Veronika pocit, že už Michala nikdy neuvidí – jako by sen říkal, že je potřeba zcela správné načasování, musím tedy být dostatečně připravená, avšak při příliš dlouhém váhání by mohlo být již pozdě.

Z obsahového hlediska hraje ve snech Veroniky největší roli téma sexuality, respektive přesněji téma prvních erotických zkušeností a prvního pohlavního aktu. V pohádkách se velmi často objevuje i téma významné pro Veroniku, jímž je konflikt probouzejících se sexuálních tužeb a zároveň strachu z nich. Tyto protikladné pocity se objevují například v Červené Karkulce. Karkulka je sváděna vlkem, který zjevně představuje zakázanou špatnost, které ovšem Karkulka velmi ochotně podléhá. Na sexualitu ovšem není zatím připravená, proto by příběh skončil velmi špatně, nebýt myslivce, který nakonec všechny zachránil. Naopak pohádka Husopaska dává dítěti na srozuměnou, že odkládá-li sexuální zralost příliš dlouho, mohou nastat problémy – když princezna ztratí kapesník se třemi kapkami krve, který jí dá matka, a který představuje sexualitu, stává se zranitelnou a hrozí jí vážné nebezpečí. Před deflorací zprvu utíká i Popelka, která opakovaně utíká od prince – ovšem Popelce příliš velké nebezpečí nehrozí, protože se zdá, že se nesnaží utéct od sexuality, ale spíše uchránit svou počestnost dostatečně dlouho a nepodlehnout princovi příliš brzo, jelikož, tak se to od dívky očekává.¹¹³ Pohádky nám tedy dávají na srozuměnou, že je potřeba správné načasování pro zahájení sexuálního života. Proto je ovšem nutné překonat nejprve strach a úzkost, která je patrná například ve spánku Sněhurky či Šípkové Růženky, které

¹¹³ BETTELHEIM, Bruno. Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1.

tento konflikt zmáhá natolik, že upadají do spánku, ve kterém je sexualita na chvíli nemůže ohrozit. Tento spánek nemusí být vždy na škodu, ale dívky zde vlastně dokázaly rozpoznat, že ještě nejsou připraveny – a proto budou spát tak dlouho, než přijde ten pravý princ, jehož příchod symbolizuje dostatečnou zralost. Všechna tato témata ve snech Veroniky zaznívají, v případě snu o aquaparku dokonce i s dobrým koncem, zdá se tedy, že u Veroniky by již indukce pohádkami vlastně ani nebyla potřeba. Pohádky ovšem zachází ještě dál a mohou hovořit i například o tom, že mladá dívka vnímá sexualitu nejen úzkostně, ale i jako odpornou či děsivou, a proto nelze očekávat, že první erotické dotyky budou příjemné.¹¹⁴ Toto téma nabízí mimo jiné pohádky *Žabí král*, *Amor a Psýché* nebo *Kráska a zvíře*, proto by teoreticky Veronika mohla nyní nalézt inspiraci či uklidnění právě v nich.

Jak již bylo řečeno v předchozích interpretacích, ve snech Veroniky lze nalézt i úryvky dalších folklorních příběhů a pohádek – *Zlatuška a tři medvědi* v rozhodování se, jaký tobogán zvolit, potřeba oblékání se do overalu či náušnic stejně jako se obléká Popelka do šatů před tím, než jde za princem, a v neposlední řadě paralela Erbenova *Vodníka* se snem s králíkem *Kukym*. Takové drobnější podobnosti s nejrůznějšími pohádkami lze nalézt i v dalších sebraných dětských snech.

¹¹⁴ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 238)

4.5 Izraelský sen a pohádka Modrovous

Ravit Raufmanová, o které byla řeč v kapitole 3.3, je na poli současné psychologie jedním z mála autorů, kteří zkoumají vztah snů a pohádek. Přestože Raufmanová při interpretaci snů neuplatňuje hlediska psychoanalýzy a směrů z psychoanalýzy odvozených, je její výzkum pro tuto práci nesmírně přínosný už jen pro samotný předpoklad vztahu snů a pohádek. Ve svém článku „*The ‘Bluebeard’ Dream – The Affinity Between Female Dream Narratives and Fairy Tales*“ z roku 2007 popisuje sen mladé izraelské ženy (22 let), který srovnává s pohádkou O Modrovousovi. O snící nevíme kromě věku žádné údaje, pouze neurčitý předpoklad, že se pravděpodobně snaží najít si partnera (Raufmanová uvádí, že cíleně sbírala sny od žen, které jsou ve věku, kdy si hledají partnera, bohužel však explicitně neuvádí, zda tomu tak u této ženy skutečně je). Raufmanová na tomto snu dokumentuje své závěry ohledně vztahu snů a pohádek tak, jak byly popsány v kapitole 3.3. Rozšíříme-li tento sen o psychoanalytickou interpretaci, můžeme dojít k dalším přínosným informacím. V překladu zní celý sen takto:

„(...) Tenhle sen se mi zdál před několika dny a byl vážně působivý. Procházím se. (...) Myslím, že jdu do domu Anny Frankové, který byl dlouhá léta zamčený. Na dveřích je spousta zámků. Vstup do budovy byl vždy zakázaný a teď chtějí poprvé do budovy násilně vniknout a otevřít ji pro veřejnost. Takže... je to v podzemí, ne v podkroví. Abyste jste se tam dostali, musíte jít dolů a jít po pěšině, a je tam spousta vojáků a policistů a já jsem tam s nimi. Probourají se prvními dveřmi a je tam spousta chodeb a my vejдемe dovnitř a rozhlížíme se. Já jsem vždy o kousek napřed. Nahlédnu do jedné dveří a policista mi říká: „pozor, držte se zpátky“. Snažím se pochopit proč a ptám se ho, co se děje, a on říká, že zjistili, že uvnitř někdo pořád ještě je. Byla jsem hrozně zvědavá, kdo to je, protože to bylo naprosto uzavřené místo, a tak jsem se snažila znovu nahlédnout dovnitř, ale nic jsem neviděla. On mi řekl: „nedívejte se“ a já se zeptala: „proč ne?“, tak odpověděl: „protože tam je někdo, kdo unáší ženy, znásilní je, rozseká na kousky a dá je sem“. Navzdory tomu jsem se znovu podívala. Uvnitř seděl obrovský muž, obr, asi tak 4 metry vysoký. Pochopila jsem, že aby mohl ty ženy znásilnit, musel protáhnout jejich těla – je mnohem větší než ony a přemýšlím, jak je to možné. A pak... za ním... Stál ve vchodu a snažil se zjistit, o čem je celý ten rozruch, a za ním jsem viděla velmi dlouhé protažené postele, povlečení bylo protažené, a já jsem viděla kousky těl a lidé kolem mi říkali: „nedívej se... ani to nezkoušej“. Schovala

jsem se a oni se pokusili dostat dovnitř. Všichni ti vojáci a policisté se snažili dostat dovnitř a on je odpálil pryč, protože byl mnohem větší... Byl růžový, nahý, obrovský, s hodně kulatým obličejem, vůbec nebyl zřetelný, neměl vůbec žádné opravdové oči nebo nos a možná to vůbec nebyl člověk. V mých očích byl, ale neměl žádné zřetelné rysy. Něco obrovského, něco jako nějaké mimino, obrovské mimino. Odhodil je a... nějak to zkusili znovu, přemohli ho a úplně ho svázali. Někdo najednou ležel dole na podlaze a já jsem se na něj znovu podívala. Podíval se na mě a v tu chvíli mi začaly padat zuby. Zavřel oči a ležel jako by byl mrtvý – možná byl mrtvý a možná jen omdlel, to není jasné, ale tak to bylo. Chytila jsem padající zuby a snažila se je vrátit zpět, ale vypadaly jeden po druhém ven a v tu chvíli jsem se probudila.“¹¹⁵

Jak již bylo řečeno, Raufmanová sen srovnává s pohádkou O Modrovousovi. Tato pohádka začíná sňatkem mladé ženy s velmi bohatým králem, který má modrý vous. Mladá nevěsta má z modrého vousu svého nového muže zvláštní strach, přesto se rozhodne pocitem neřídít a svolí se sňatkem. Požádá ovšem své tři bratry, aby jí přijeli na pomoc, pokud je zavolá. Mladá královna žije v zámku spokojeně, avšak zanedlouho se musí Modrovous vydat na cesty a ženě dá svazek klíčů – všechny smí použít, kromě jednoho malého zlatého, který je od zakázané komnaty. Pokud by do ní žena nahlédla, zemřela by. Ženě ovšem zvědavost nedovolí Modrovousův příkaz uposlechnout a komnatu odemkne. Ihned se na ní vyvalí proud krve a žena spatří mrtvé ženy přibité na zdi komnaty, z nichž některé už jsou jen kostry. Leknutím jí klíč spadne do kaluže krve a krev již z klíče nejde smýt. Když se Modrovous vrátí z cest a zjistí, že žena neuposlechla jeho příkaz, jde si pro nůž a chystá se ženu zabít. Ta si ovšem vyprosí poslední modlitbu a namísto ní volá úpěnlivě své bratry, aby jí přijeli na pomoc. Jak už to v pohádkách bývá, bratři dorazí včas, aby zabránili zavraždění své sestry, zabijí Modrovouse a přibijí ho do komnaty k mrtvým ženám (kráceno, kompletní verze viz přílohy).¹¹⁶

Raufman podává vlastní výklad snu, který srovnává s pohádkou. Dominantním znakem tohoto snu je nepochybně přítomnost nadpřirozené bytosti, která je napůl zvířetem a napůl člověkem, což je prvek typický právě pro pohádku o Modrovousovi, případně pro Krásku a zvíře. Zajímavostí těchto pohádek (i snu) přitom je, že hrdinu

¹¹⁵ RAUFMAN, Ravit. The 'Bluebeard' Dream – the Affinity between Female Dream Narratives and Fairy Tales. *Folklore: Electronic Journal of Folklore* [online]. 2007, 36, 113-128 [cit. 2016-10-19]. DOI: 10.7592/FEJF2007.36.raufman. ISSN 14060957. Dostupné z: <http://haldjas.folklore.ee/folklore/vol36/raufman.pdf> (s. 115)

¹¹⁶ PERRAULT, Charles. *Pohádky matky husy*. Praha: Albatros, 1972. ISBN: 13-855-72.

nadpřirozená bytost nepřekvapí a vůbec se nediví její existenci, což je taktéž aspektem jednodimenzionálnosti dle Maxe Lüthiho, která již byla v této práci popsána. Raufman správně podotýká, že při vyprávění našich snů, jako je tomu při vyprávění snu izraelské ženy, nás přece nadpřirozená bytost ve snu a celkově i nesmyslnost snu překvapuje – proto je potřeba oddělit pozici snícího, který je bez náhledu a jednodimenzionálnost se ho dotýká, a pozici vypravěče snu, který již dokáže nahlédnout nesmyslnost či nadpřirozenost snu.¹¹⁷

Z hlediska místa je ve snu důležité, že hrdinka sestupuje do podzemí. Tento motiv je velmi typický pro pohádky, najdeme ho například v pohádce Tři pírka (mnohem více se ovšem sestup do podzemí objevuje v mytologii, zejména řecké). Podle freudiánských i jungiánských autorů symbolizuje sestup do podzemí sestup do nevědomí.¹¹⁸ Ve výkladu snu Raufmanové přikládá poměrně velkou roli postavě Anny Frankové, jejíž postava sen definuje zejména časově a dodává mu kontext. Hrdina vstupuje na neznámé místo, na které se snaží dostat silou (což připomíná vstup do zakázané komnaty v Modrovousovi). Důležité je ovšem podle Raufmanové především to, že se jedná o dům Anny Frankové, s níž hrdinka jakožto Židovka sdílí podobné znaky. Přítomnost Anny Frankové nám naznačuje, či spíše vyvolává v posluchači pocit, že se sen odehrál „před dávnými časy“, tedy ve stejné neurčité a vzdálené době, jako je tomu u pohádek. Raufman zároveň dodává cenný postřeh – Anna Franková je známa zejména kvůli příběhu svého dětství a dospívání. Nejen že se jedná o velmi typický věk, ve kterém jsou i hrdinové pohádek, navíc můžeme díky tomuto postřehu předpokládat, že sen je časově situován do období dětství či dospívání snící. Raufman na jiném místě v textu dokonce píše: „sen učí hrdinku něco o její minulosti, obsahuje tajemství, úzkosti a touhy mladé dívky na cestě stát se ženou“.¹¹⁹ Tato mladá dívka se tedy vydává podle Raufman na cestu zamilovanosti do muže, ovšem je přitom ohrožena její existence. Existenci dívky ohrožuje obrovské monstrum – zasazeno do historického kontextu snu symbolizuje toto monstrum nepřítele židovského lidu, tedy nacisty, kteří mohli být historicky skutečně vnímáni jako monstra, která nejsou tak docela lidmi. Zdá se tedy, že hrdinka snu neobjevuje ani tak svou vlastní minulost, jako spíš minulost svého

¹¹⁷ RAUFMAN, Ravit. The ‘Bluebeard’ Dream – the Affinity between Female Dream Narratives and Fairy Tales. *Folklore: Electronic Journal of Folklore* [online]. 2007, 36, 113-128 [cit. 2016-10-19]. DOI: 10.7592/FEJF2007.36.raufman. ISSN 14060957. Dostupné z: <http://haldjas.folklore.ee/folklore/vol36/raufman.pdf> (s. 116)

¹¹⁸ *tamtéž*, s. 117

¹¹⁹ *tamtéž*, s. 121

(židovského) lidu. Jak Raufman podotýká, žena vstupuje do domu Anny Frank stejně jako turisté, kteří se chtějí dozvědět něco o historii a osudu židovské dívky.

Jiný výklad a zároveň trochu jinou verzi pohádky podává jungiánská autorka Clarissa Pinkola Estés ve své knize *Ženy, které běhaly s vlky*. Autorčina verze pohádky je směsicí verze francouzské a slovanské a pochází z Maďarska. Nejdůležitější změnou v této verzi je přítomnost tří sester, z nichž dvě starší si odmítnou Modrovouse vzít, zatímco nejmladší neuposlechne svoji intuici a za Modrovouse se provdá. Přestože mladou nevěstu nakonec také zachrání její bratři, jsou to její sestry, kdo ji po celou dobu chrání a kdo nakonec bratry přivolá.¹²⁰ „*Příběhy typu Modrovous nám podávají zprávu o tom, co si počít s ženským zraněním, které nechce přestat krváčet.*“¹²¹ Podle Estés pojednává pohádka o Modrovousovi o ženské duši, která se musí vyrovnat s ničivým tlakem dravce. Dravec je přirozená síla v lidské duši, která je proti všemu přírodnímu a přirozenému, proti rozvoji a nespoutanosti, narušuje harmonii. Ovládne-li dravec ženskou duši, žena není schopna uskutečnit své nápady, je citově otupělá, nerozvíjí svůj potenciál. Pohádka ženě říká, že aby dravce ovládla, musí ho nejprve poznat a také nesmí zanevřít na svou instinktivní stránku, jako to udělala nevěsta v příběhu, když nedbala svého strachu z Modrovousova vousu. Pokud si žena dravce uvědomí, tedy nahlédne do skryté komnaty a uvidí místnost plnou krve, již není cesty zpět – i přes snahu vrátit vše do starých kolejí na klíčku zůstává krev, která nejde smýt, a žena si uvědomí, že něco v jejím životě je v nepořádku či nepřirozené, že nenaplnuje své myšlenky a touhy. A toto vědomí již nejde vrátit zpět a je potřeba vytrhnout se ze stereotypu a začít jednat. Mrtvé ženy, které nevěsta vidí v zakázané místnosti, znázorňují zabití ženské přirozenosti. Zároveň však v místnosti zůstávají kosti, kterých se nelze tak snadno zbavit a které dávají naději, že ve skutečnosti přirozenost nikdy nelze úplně zabít a může tak být znovuobjevena, k čemuž ostatně tato pohádka vybízí.

V kontextu tohoto výkladu pohádky můžeme chápat i sen o domu Anny Frankové. Snící by tedy sestupem do temného sklepa objevila něco, co mělo raději zůstat skryto, avšak zachováme-li logiku interpretace pohádky, mělo by jí to nakonec přinést užitek a rozvoj. Snící schází do sklepa spolu s muži, kteří ji na cestě chrání, zároveň ji však varují před nahlédnutím – mohli by zde tedy mít roli strážců tajemství, které jim není po chuti, aby bylo objeveno (stejně jako to nebylo po chuti

¹²⁰ ESTÉS, Clarissa Pinkola. *Ženy, které běhaly s vlky: mýty a příběhy: archetypy divokých žen*. Praha: Pragma, 1999. ISBN 8072056484. (s. 45)

¹²¹ *tamtéž*, s. 29

Modrovousovi). V první řadě by tak mohli zastupovat onoho dravce, který nechce, aby žena prozřela, a objevila, že něco není v pořádku. Protože však tito muži ženě celkem bez výhrad dovolují do místnosti nahlédnout, je možné, že zde zastupují spíše ochrannou sílu psychiky, která ženu varuje, že odhalení bude pro ni možná šokující, a která by ji chtěla před tímto šokem uchránit, přesto ví, že nahlédnutí je nevyhnutelné (možná proto nepoužijí násilí, kterého použili při vstupu do domu, aby snící zabránili pohledět do komnaty). Navíc se jim pak podaří porazit monstrum, které by pravděpodobně spíše mohlo odpovídat dravci, který je poražen již tím, že žena pohlédla do místnosti – spolu s pohledem si totiž uvědomila, že její přirozenost je zavražděná (zavražděné a znásilněné ženy). Ve snu není jasné, co si snící uvědomila, avšak po uvědomění následují padající zuby a sen tak má na rozdíl od pohádky poměrně úzkostný konec. Padající zuby by v kontextu tohoto výkladu mohly znamenat ztrátu, jak ostatně Estés popisuje. Uvědomění si, že nežiji autentický život, s sebou nutně ztráty přináší, a to v první řadě ztrátu jistoty.

Z hlubinných autorů se k Modrovousovi vyjadřuje i Marie Louis von Franz, avšak bohužel jen velmi krátce. Podle Franz ztělesňuje „*hrozivé, zhoubné aspekty anima v jeho nejd'ábelstější podobě*“¹²². Animus v této negativní podobě vlastně přebírá primitivní mužské vlastnosti, ke kterým patří lovecké a válečnické sklony k zabíjení. Takovýto animus působí na ženu pustošivě, odřízne ji od života – tak jako se o to snažil pohádkový Modrovous. K doplnění výkladu snu o výklad psychoanalytický může opět pomoci interpretace pohádky Modrovous, tentokrát od Bruna Bettelheima. Na začátek je ovšem potřeba zmínit, že Bettelheim nepovažuje Modrovouse za pohádku, protože podle něj neodpovídá definici kouzelné pohádky, a také protože se podle něj jedná o autorskou pohádku Perraulta, nikoli o pohádku folklorní (pro toto tvrzení nicméně neuvádí žádný zdroj a pravost tvrzení nebyla potvrzena žádným jiným zdrojem). Podle Bettelheima se také postavy v pohádce na rozdíl od jiných pohádek nevyvíjí, jsou stejní na začátku jako na konci, a konec příběhu nevede k útěše. Modrovous je „*ze všech pohádkových manželů nejohavnější a nejbestiálnější*“.¹²³ V pohádce se vlastně jedná o zkoušku ženiny poslušnosti, ve které selže a musí být potrestána smrtí – tímto selháním je sexuální nevěra, jelikož v minulosti bylo za tento prohřešek skutečně možné

¹²² FRANZ, Marie-Louis von. *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998. ISBN: 80-7178-260-2. (s. 137)

¹²³ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 293)

ženu potrestat smrtí.¹²⁴ Klíček s krví je zde podle Bettelheima symbolem krvácení při porušení panenské blány – krev na klíčku nejde smýt, je nevratná, stejně jako deflorace. Přestože žena vidí v místnosti zabitě manželky, od svého manžela neuteče – to je opět důkazem její nevěry a především toho, že doufá, že ji manžel neodhalí. Zde ale také Bettelheim podotýká, že ženino setrvání v hradu by mohlo být způsobeno tím, že si výjev v komnatě pouze představovala a nebyl skutečný. Celkově tedy Modrovous pojednává o sexuálním pokušení, ničivé moci, kterou sexualita má, a o žárlivosti, která je v pohádce dokonce potrestána hůře, než nevěra – na rozdíl od nevěrné ženy je žárlivý Modrovous v pohádce zabit.

Přestože je tento výklad na rozdíl od jiných Bettelheimových výkladů pohádek jen velmi zkrácený, mohl by podle něj izraelský sen pojednávat o manželské nevěře. Nicméně snový „Modrovous“ (obr) se od pohádky trochu liší – ve snu je uvnitř místnosti se zabitými ženami a nezkouší poslušnost své ženy zákazem podívat se do místnosti, od které jí sám dá klíček (zvědavost ženy zde pokouší jiní muži, kteří se zdají být v roli ochránců). A koneckonců klíček od krve, jeden z mála symbolů, které Bettelheim u Modrovouse vykládá, se ve snu vůbec nevyskytuje. Přesto je sexualita ve snu vyjádřená dokonce explicitně, a to skrze znásilněné ženy – snící se nad motivem znásilnění dokonce zamýšlí a uvažuje, jak to obr udělal, že dokázal znásilnit ženy mnohem menší, než je on, a přitom v úvahách nabízí jejich trochu děsivé natažení či roztažení. Děsivou stránku sexuality popisuje Bettelheim při výkladu jiné pohádky, která v jeho knize následuje bezprostředně po Modrovousovi. Pohádka Kráska a zvíře podle Bettelheima odráží nezbytný vývoj vnímání sexuality, při které je zprvu přítomen strach a úzkost ze sexu, ale i hnus nebo vztek, a sexuální partner je vnímán jako zvíře – až díky lásce se může zvíře proměnit v muže a sexualita může být zbavena těchto nelibých emocí.¹²⁵ Bettelheim ve svých úvahách možná až trochu zvláštním způsobem nachází u Modrovouse soubor sexuální nevěry a destruktivní žárlivosti, protože Modrovouse řadí do okruhu pohádek se zvířecím ženichem, které hovoří souhrnně právě o tom, že mladé dívky (i chlapci, přestože jsou pohádky nejčastěji s dívčí hrdinkou) vnímají zprvu sexualitu jako zvířecí akt plný agrese a hnusu. Nemohl by tedy Modrovous, a spolu s ním i sen izraelské ženy, hovořit o tomtéž, tedy o vnímání sexuality jako agresivní? Žena je pokoušena mužem, ve snu dokonce více muži, aby

¹²⁴ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 294)

¹²⁵ *tamtéž*, s. 273 a 277

nahlédla do zakázané komnaty, a to tím, že stupňují její zvědavost. Ve chvíli, kdy zvědavosti podlehne a do komnaty nahlédne, vidí zabitě (a znásilněné) ženy, tedy vskutku děsivý obraz. V pohádce se pokouší obraz „zrušit“ otíráním klíčku od krve, a i když jí hrozí záhuba, je zachráněna – ve snu je i přes děs k místnosti a obrovi dále přitahována a když si ji obr všimne, následuje padání zubů a záchrana chybí (nebo je vyjádřena prostřednictvím probuzení k vědomí). Je tedy patrné, že ženu sexualita v podobě nahlédnutí do zakázané komnaty přitahuje, či je k ní dokonce sváděna, ale zároveň z ní má strach.

Nyní k symbolice samotného obra, tedy ústřední postavy snu. Symbolizuje-li nahlédnutí do zakázané komnaty sexualitu, zastupuje obr, který se v této komnatě skrývá, zcela jistě falus. Žena popisuje obra takto: „*Byl růžový, nahý, obrovský, s hodně kulatým obličejem, vůbec nebyl zřetelný, neměl vůbec žádné opravdové oči nebo nos a možná to vůbec nebyl člověk*“. Z ženina popisu je zřetelné, že ona sama tuší, že se možná nejedná o člověka, obr navíc ve snu znásilňuje ženy, což opět odkazuje k falu. Obr-falus je ve snu svázán a spoután policií, tedy dalšími muži. V tomto kontextu se nabízí další výklad bezpečnostních složek ve snu. Žena je jimi odrazována od sexuality, ale zároveň je k ní tak trochu sváděna prostřednictvím apelu na její zvědavost, a proto se nakonec do komnaty podívá. Tam vidí znásilněné ženy, které jako by vyjadřovaly ženin strach ze sexuality, ovšem zajímavé je, že žena na rozdíl od Modrovousovy manželky neutíká, ba dokonce ani neodvrací zrak, namísto toho sleduje spoutání falu. Zdá se, jako by znásilněné ženy nevyjadřovaly až tak ženin strach ze sexuality, ale možná spíše varující a odrazující postoj k sexualitě ze strany společnosti, zastoupené zde bezpečnostními složkami. Spoutáním falu tak vlastně dochází k obraznému vyjádření myšlenky, že společnost spoutává ženinu sexualitu. Jelikož se žena nachází v období, kdy si hledá partnera, je možné, že se jedná o tlak společnosti na „správnou“ sexualitu, spoutanou a upravenou, tedy nalezení správného partnera a založení rodiny, kdežto ženiny touhy tomuto modelu neodpovídají, ale touží spíše po sexualitě nespoutané. V kontextu tohoto výkladu by pak padání zubů na konci snu znamenalo porod, tedy akt, který společnost od žen obecně očekává.

Sen tedy hovoří o sexualitě, stejně jako u Veroniky, ale pravděpodobně již ne o defloraci, ale o sexualitě sloužící k založení rodiny. Je zde ovšem patrná výrazná shoda v tom, že obě ženy jsou společností tlačeny do určité **společensky přijatelné formy sexuality**. Veronika je tlačena do zahájení sexuálního života a může pociťovat

tlak například ze strany kamarádek, za kterými by mohla být pozadu, což by pro ni bylo zajisté nepříjemné. Žena z Izraele by zase mohla cítit tlak spoutání či umírnění sexuality a na založení rodiny, a to jak ze strany kamarádek či v tomto případě možná i rodičů nebo příbuzných. Ve snech se tak možná neprojevuje jen postoj snících, ale i postoj společnosti, respektive případné rozdíly a konflikty mezi těmito postoji, nejsou-li ve vzájemném souladu (jako je tomu ve snu izraelské ženy). Sny by pak vlastně skrze individuální postoj odrážely i realitu společenskou, v tomto případě společenské nahlížení na sexualitu jedince.

4.6 Obsahové a formální srovnání snů a pohádek

V předchozích kapitolách byly představeny konkrétní sny, které byly srovnávány s konkrétními pohádkami. Nyní se v této kapitole pokusím popsat podobnost mezi mým vzorkem snů a pohádkami souhrnně – a to z hlediska obsahové stránky (nejnápadnější podobné motivy snů a pohádek, a to jak explicitní, tak implicitní), i ze stránky formální (struktura pohádky a snu, apod.).

4.6.1 Zvířecí hrdina

V sebraném souboru se ve snech dětí vyskytuje celkem jedenáct zvířat. Ve čtyřech případech se jednalo o zvířata neagresivní, která ve snu na nikoho neútočí. V prvním případě se jedná o psa snícího, který je naopak ve snu napaden (při vyvolávání duchů), ve druhém případě se jedná taktéž o psa snící dívky, který je také napaden, tentokrát ale vlky. V dalším případě se jedná o králíka, který je taktéž napaden. Ve čtvrtém případě se jedná o slony, které jsou ve snu osmileté dívky vedoucími tábora, ve kterém probíhal sběr dat. Přestože jsou sloni neagresivní, dívce ve snu vynadaly, protože neuposlechla jejich pokyny: „*měli jsme se točit na chobotě, ale nešlo to, protože jsme neměli choboty, a ty vedoucí sloni mi vynadali*“. V dalším snu stejné dívky se sloni nevyskytují přímo, ale pouze skrze obrovský zámek, který byl podle dívky tak velký právě proto, že byl sloní.

Více jsou ve snu zastoupeny agresivní a útočící zvířata. Jedná se o těchto sedm snů:

„Když mi bylo asi šest, zdála se mi noční můra, ráno jsem se probudila a v kuchyni byly vosí hnízda, ale byly bez vos, ale určitě v něm byly, ale myslela jsem, že jsou bez vos. Já jsem začala do toho hnízda dloubat a pak jsem šla spát. A pak ty vosy vyletěly a

vynadaly mi, že jim ničím dům a zasloužím si sto štípnutí a chtěly, abych to opravila.“
(Linda, 8;6)

„To je hroznej sen, šel jsem k babičce a po cestě mě zmlátily gorily. Ty gorily se mi zdají často.“ (Lukáš, 9;1)

„Zdá se mi, že bydlím v baráku, a když jsme odešli, tak se dům rozbořil, vylezl dinosaur a honil nás.“ (Lukáš, 9;1)

„Byla jsem s pejskem na procházce, za lesem byl rybník a byli tam vlci, chodili blízko a báli jsme se, trvalo to hrozně dlouho.“ (Anetka, 9;2)

„To se mi zdálo v dětství, byl jsem na chatě s dědou a šli jsme se koupat do rybníka Floska a když tam děda vlezl, tak tam začali plavat žraloci a dědovi ukousli nohu.“
(Matyáš, 12;2)

„Byl jsem na Slovensku s tátou a táta vylezl na strom a medvěd ho začal strhávat ze stromu, tahal ho za nohu a trčelo z něj maso.“ (Matyáš, 12;2)

„A taky se mi pak zdálo, že se tady ta srnka (pozn.: bytový doplněk – soška srnky) ke mně pořád přibližovala čím dál víc a to jsem jí pak musela dát pryč, protože to bylo hrozný.“ (Veronika, 14;10)

Motiv zvířat je velmi častý i pro pohádky. Zvířata se v pohádkách objevují ve dvou zcela odlišných rolích – buď se jedná o hodné pomocníky, jakým jsou např. kocour v *Kocourovi v botách* nebo holoubci v *Popelce*, nebo naopak o nebezpečné útočníky, kteří usilují o život kladného hrdiny. Pravděpodobně nejznámějším pohádkovým zvířecím hrdinou je vlk z *Červené Karkulky*, velmi často se ale setkáváme i s pohádkami, ve kterých musí hrdina zabít nebezpečného draka. Trochu na pomezí jsou zvířata, u kterých z kontextu pohádky tušíme, že jsou hodná, přesto se jich hrdina velmi bojí, např. medvědi v pohádce *Zlatuška a tři medvědi* nedávají nijak najevo, že by dívky chtěli ublížit. Zvláštním příkladem jsou lidé začarovaní do zvířat, např. „Zvíře“ v pohádce *Kráska a zvíře*, které nám přijde nebezpečné pouze na začátku příběhu, kdy se objevuje v podobě zvířete.

V sebraných snech chybí motiv zvířecích pomocníků, který je pro pohádky typický, naopak se ve velké míře vyskytují zvířata jako děsiví a útočící hrdinové snu. V jednom ze snů se vyskytuje přímo ohrožení vlkem, jako je tomu v *Červené Karkulce*. Z vyprávění snu je patrné, že byl pro snící dívku děsivou záležitostí, avšak zvláštností pohádky je právě to, že se Karkulka vlka nebojí a netuší, jaké ji čeká nebezpečí. Bettelheim z tohoto důvodu hovoří o tom, že u Karkulky v pohádce zvítězil princip

slasti oproti principu reality – dívčino Ono získalo příliš navrch a stalo se kvůli tomu nebezpečným.¹²⁶ Má-li vlk v dívčině snu stejný význam, jako vlk v pohádce, můžeme říct, že snící dívka má ze svého Ono spíše strach a nechce mu dovolit získat nadvládu, což je konec konců i důsledek a poučení, které na konci pohádky pochopí i Karkulka. Velké asociace na pohádku *Červená Karkulka* nabízí i sen o gorilách, který má s pohádkou společné nejen zvíře ohrožující hrdinu/snícího, ale i cestu k babičce, během které zvíře zaútočí. V podobném duchu může být chápán sen téhož chlapce, ve kterém ho honí dinosaurus. Trochu zvláštní postavení má poslední zvířecí sen, ve kterém srnka útočí na snící (Veroniku), jelikož se nejedná o sen, ale o bdělou představu, možná o hypnagogickou halucinaci. O možném významu tohoto snu bylo pojednáno v kapitole 4.4.

Kromě toho, že agresivní zvíře v pohádkách může symbolizovat nezvladatelné pudové stránky dítěte, objevuje se v pohádkách podle Bettelheima také v roli rodiče dítěte, nejčastěji otce, který dítě v pohádce ohrožuje, avšak v souladu s dobrým koncem pohádek je zvíře přemoženo a dítě vyhrává princeznu (matku).¹²⁷ V tomto případě se tedy jedná o chlapecký oidipický komplex, kdy otec ohrožuje soužití s matkou. U dvanáctiletého chlapce se vyskytují dva velmi podobné sny, ve kterých na otcovskou postavu (otec a dědeček) útočí agresivní zvířata (medvěd a žralok) a snící pouze přihlíží. Pokud sen vyložíme v souladu s teorií splnění přání, která je podle Freuda u dětí méně zašifrovaná, než u dospělých, mohlo by jít v těchto dvou snech i v pohádce o totéž – o odstranění otcovské postavy. Zásadní rozdíl je ovšem v pasivitě snícího, který pouze přihlíží zničení otce a dědečka, oproti aktivitě pohádkového hrdiny, který sám aktivně zahubí zvíře, které má podle Bettelheima otcovskou figuru symbolizovat. Snící ovšem není až tak pasivní ve chvíli, kdy vezmeme v úvahu možnost, že by on sám představoval zvíře, které útočí na otce. Na tomto místě je potřeba podotknout, že i předchozí dětské sny o vlkovi a gorilách je možno vykládat jako ohrožení dítěte rodičovskou postavou, nikoli nutně jako ohrožení dítěte nezvladatelnými pudy. Přestože podle Bettelheima představují agresivní zvířata v pohádce nejčastěji otce, jako je tomu např. i u vlka v *Červené Karkulce*, nelze zapomínat na možnost, že pro dítě není vždy ohrožující pouze otec, ale naopak velmi často i matka – proto je potřeba počítat s možností, že agresivní zvíře by mohlo představovat otce i matku.

¹²⁶ BETTELHEIM, Bruno. Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 166)

¹²⁷ *tamtéž*, s. 55

Další význam, který může mít *Červená Karkulka* je problematika (předčasného) svedení, a zároveň s tím se v pohádce objevuje otázka dětského vnímání sexuality jako něčeho zakázaného a zároveň atraktivního a lákavého – právě proto se dává Karkulka do řeči s nebezpečným vlkem.¹²⁸ V některých starých verzích pohádky je dokonce na konci jakási striptýzová scéna, ve které se dívka postupně svléká a lehá si do postele k vlkovi převlečenému za babičku, což ještě více naznačuje sexuální tematiku v pohádce.¹²⁹ Ve snu osmileté Lindy o útoku vos se objevuje podobné dilema zabývat se něčím nebezpečným – tedy dlouhat do vosího hnízda – i za cenu sto štípnutí, které následují. Ve snu ovšem toto „svedení“ typické pro *Červenou Karkulku* není příliš patrné, naopak zde získává větší roli agresivita a nebezpečí (žihadla od vos i samotná vos, která kvůli svému zbarvení naznačuje nebezpečí). Jak je již řečeno u výkladu tohoto snu, mohlo by toto souviset s dětským vnímáním sexuality, a to v souladu s Róheimovou primární scénou, kdy se dítě tajným svědkem pohlavního styku rodičů, který ovšem chápe jako akt agrese a následně ho zpracovává ve snu.

Zdá se tedy, že zvířata se hojně vyskytují v pohádkách i ve snech, ve kterých patrně plní i velmi podobnou roli. Pouze zvířata v roli pomocníků, která jsou v pohádkách poměrně častá, v sebraném souboru snů zcela chybí. Podle Franz jsou pohádky o zvířatech „základním materiálem, hlubší a nejstarší formou vyprávění“, a v pohádkách primitivních kultur výrazně převažují (představují asi 80 % pohádek)¹³⁰. Zvířata v pohádkách jsou navíc velmi často antropomorfní a představují lidské vlastnosti, je tedy namístě je v pohádkách i snech skutečně vykládat jako lidské tendence a vlastnosti, konkrétně tendence a vlastnosti snícího nebo to, jak vnímá své blízké.

4.6.2 Rodiče a prarodiče

Důležitou roli v dětských snech a zároveň i v pohádkách mají rodiče, někdy i prarodiče hlavních hrdinů. Na explicitní rovině se v sebraném souboru snů objevují rodiče nebo prarodiče velmi často, celkem ve čtrnácti snech. Shodně často se ve snech objevuje matka a otec (každý ve čtyřech snech), poté se objevuje stejně často babička a děda (každý ve třech snech). V jednom případě nemluví chlapec o matce nebo otci, ale

¹²⁸ TÁBORSKÁ, Lucie. *Červená Karkulka: Kdo je to, ten vlk?* Praha, 2011. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra psychologie. Vedoucí bakalářské práce Miloš Kučera. (s. 27)

¹²⁹ *tamtéž*, s. 10

¹³⁰ FRANZ, Marie-Louis von. *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998. ISBN: 80-7178-260-2. (s. 42)

souhrnně o rodině, v jednom ze snů se pak matka a otec objevují dohromady. Pouze v jednom případě dívka hovoří o bratrovi, jinak se sourozenci v tomto souboru explicitně nevyskytují. Do těchto snů také nezapočítávám zmínky o prarodičích, kteří nejsou přímou součástí snu – v jednom případě dívka popisuje, že se jí sen o padání ze schodů zdá nejčastěji u babičky (ale babička ve snu nefiguruje), v dalším případě uvádí dívka, že jí kamarádka vyprávěla o urně svého dědečka, a na základě toho se jí pak zdál děsivý sen.

Otcovská postava (otec a dědeček) se nejčastěji objevuje v děsivých snech, ovšem v rámci těchto snů je otec nejčastěji obětí, nikoli agresorem. Ve dvou případech se dívkám zdá o zemřelém dědečkovi, a pouze v jednom případě je sen příjemný. Jedná se o tyto sny:

„Skákala jsem po tátovi a byla to sranda.“ (Kája, 6;2)

„Když mi bylo asi pět, zdálo se mi, že jsem byla v Komárově a někdo nějakému klukovi strčil hlavu do mříží a nemohl jí vytáhnout a sváděli to na mě. Museli jsme s mamkou a taťkou utíkat, zabouchávali jsme před nimi dveře. (...) Mamka byla kousek a taťka na jiný křižovatce a pak nás ten, co to viděl, začal honit (...)“ (Klára, 10;4)

„Někdo chce zastřelit mého dědu, ale ten už dávno zemřel.“ (Terka, 11;6)

„To se mi zdálo v dětství, byl jsem na chatě s dědou a šli jsme se koupat do rybníka Floska a když tam děda vlezl, tak tam začali plavat žraloci a dědovi ukousli nohu.“ (Matyáš, 12;2)

„Byl jsem na Slovensku s tátou a táta vylezl na strom a medvěd ho začal strhávat ze stromu, tahal ho za nohu a trčelo z něj maso.“ (Matyáš, 12;2)

„Když mi umřel děda, tak se mi pak pořád zjevoval ve snech, a když jsem ho chtěla obejmout, tak zmizel. A když jsem ho konečně jednou objala, tak řekl, abych se netrápila, a pak teprve zmizel.“ (Věrka, 13;9)

„Nebo se mi taky zdálo, že jsem byla s tátou na Březině a šla jsem ven a venčili jsme Kukyho (pozn.: králík). A on se zatoulal a táta ho našel a on měl zvlášť tělo a zvlášť hlavu a neměl oči.“ (Veronika, 14;10)

Podle těchto snů se zdá, že explicitně se otcovská postava ve snech objevuje ve zcela jiných rolích, než v pohádkách. V pohádce se velmi často otec objevuje pouze na počátku příběhu, kde je často pasivní a podléhá své dominantní ženě, jako je tomu například v pohádce Jeníček a Mařenka. Často také posílá hlavního hrdinu do světa, a díky němu se tak začíná odehrávat děj příběhu, případně se děj příběhu začíná

odehrávat díky smrti otce, jako je tomu například v pohádce Kocour v botách. Ovšem rodiče se v pohádkách objevují i v implicitní podobě. Pro děti mohou být fantazie a přání týkající se rodičů velmi ohrožující, proto se v pohádkách mění do nejrůznějších postav. Když chlapec ve fázi oidipského konfliktu žárlí na otce a chce se ho zbavit a oženit se s matkou, v pohádce namísto toho bojuje se zlým drakem, kterého zabije a může si vzít princeznu, kterou zlý drak držel u sebe. U pohádek s dívčí hrdinkou naopak předpokládáme, že je otec znázorněn jako udatný princ nebo třeba i myslivec z Karkulky, který dívku zachrání. Podle Bettelheima ovšem může být otec hrozbou v podobě příšer či agresivních zvířat i v pohádkách s dívčí hrdinkou, jako je tomu u Červené Karkulky, kde je otec znázorněn zároveň jako myslivec, a zároveň jako vlk.¹³¹

Mateřská postava se ve snech objevuje v různých rolích, jen v jednom případě je v ohrožující roli (sen, ve kterém se babička snící dívky pokouší zapálit barák). V několika snech se objevuje jen mimochodem – chlapec jde za babičkou, když ho napadnou gorily, dívka se ve snu objevila u babičky na zahradě. Desetiletá Klára sní o matce jednoznačně nejčastěji, ve snech si s ní užívá, ale i společně prchají před rozlíceným davem. Asi nejemotivnější sny týkající se matky má Natálka, které se opakovaně zdá o smrti matky. Sny s mateřskou postavou jsou tyto:

„To je hroznej sen, šel jsem k babičce a po cestě mě zmlátily gorily.“ (Lukáš, 9;1)

„Zdalo se mi, že nám babička zapálila barák, chodili jsme dozadu, aby nezapálila i nás. Bylo to ze srandy, ráno jsem ale kontrolovala, jestli náhodou nehoří.“ (Anetka, 9;2)

„Že si užíváme s mamkou, je to jakoby stejný, ale i pokaždý trochu jiný.“ (Klára, 10;4)

„Včera se mi zdálo, že jsme byli ve Španělsku, mamka s bráchou tam byli, ale jakoby tam nepřijeli, ale byli tam, šli jsme na hrad, chodili po městě a po pláži, bylo to dobrý.“ (Klára, 10;4)

„Když mi bylo asi pět, zdálo se mi, že jsem byla v Komárově a někdo nějakému klukovi strčil hlavu do mříží a nemohl jí vytáhnout a sváděli to na mě. Museli jsme s mamkou a taťkou utíkat, zabouchávali jsme před nimi dveře. (...) Mamka byla kousek a taťka na jiný křižovatce a pak nás ten, co to viděl, začal honit (...)“ (Klára, 10;4)

„Že mi umírá rodina, hlavně máma a pak jsem bez ní. Zdálo se mi to asi třikrát, ale já mám strach, že sny jsou budoucnost a že se to stane.“ (Natálka, 10;11)

¹³¹ BETTELHEIM, Bruno. Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1. (s. 166)

„Byla jsem u Adélky a pak jsem se objevila u babičky na zahradě, a tam byli lidi a lezli na střechu a skákali do bazénu. Já jsem neskočila a slezla (...)“ (Věrka, 13;9)

Matka může být v pohádce stejně jako otec znázorněná jako příšera nebo agresivní zvíře, ovšem častěji je postava matky v pohádce rozdvojena na dobrou a zlou matku. Dobrá matka, která o dítě pečuje a kterou dítě potřebuje, je velmi často z příběhu odstraněna hned na počátku, díky čemuž zůstane ochráněna. A její místo zaujme zlá matka, která dítěti něco odpírá (v případě oidipského konfliktu např. vztah s otcem), a na kterou dítě projikuje své agresivní tendence. Zlá matka je pak nejčastěji zobrazována jako macecha, dobrá matka nejčastěji umírá na začátku příběhu (tak je tomu např. u Sněhurky nebo Popelky). Toto je ovšem typické spíše pro pohádky s dívčími hrdinkami a mohli bychom tedy očekávat, že toto rozdvojení najdeme spíše ve snech dívek. Ve snech chlapců je pak matka zobrazována také jako krásná princezna, kterou se snaží zachránit před zlým drakem. Očividné rozdvojení matky na dobrou a zlou, které můžeme pozorovat v pohádkách, se ve snovém souboru nikde nevyskytuje, nejbližší tématu ochrany dobré matky může být desetiletá Natálka. Ta sní nejprve o smrti matky a v jiném snu je napadena útočníkem, který se jí snaží zabít – je možné, že útočník je ve skutečnosti matka, ale dívka ohrožující matku nahradila jiným útočníkem proto, aby ji ochránila.

V předchozích kapitolách již byla v souboru snů zvířata taktéž vykládána jako rodičovské postavy, je tedy pravděpodobné, že se v této roli objevují rodiče nejen v pohádkách, ale i ve snech. Také se ovšem zdá, že ve snech jsou rodiče mnohem častěji přímo, explicitně, kdežto v pohádkách jsou možná častěji zamaskováni do jiných postav. V souboru snů se totiž rodiče objevují velmi často, přestože v pohádkách se objevují spíše jen na začátku příběhu a pak o nich již není dále řeč.

4.6.3 Úzkost

Ve snech dětí celkově výrazně převyšují ošklivé sny nad hezkými.¹³² Není tomu jinak ani v tomto souboru, hezké sny popisuje jen velmi málo dětí. Úzkost se zároveň vyskytuje velmi často i v pohádkách – Karkulku se pokouší sežrat zlý vlk, Jenička a Mařenku ježibaba z perníkové chaloupky, Sněhurku chce zase zabít zlá macecha, nemluvě o děsivém Modrovousovi, který zabil několik svých žen. Na hrdinu

¹³² KRÁČMAROVÁ, Lucie a Alena PLHÁKOVÁ. Obsahová analýza dětských snů. *E-psychologie: Elektronický časopis ČMPS* [online]. 6 (4) [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://e-psycholog.eu/clanek/162> (s. 5)

v pohádkách útočí celá řada lidí a zvířat, a musí snášet nejedno příkoří. Nejinak je tomu i u snů – na Lindu útočí vosy, Standův pes je zabit, stejně jako Veroniky králík, Adamovi se zdá, že se pod ním propadá podlaha, a mnohé další. Podle Matějčka je jednou z funkcí pohádek, že učí dítě zažívat strach v bezpečném prostředí¹³³. Přestože se dítě s hrdinou identifikuje, ví, že nástrahy jsou pouze na stránkách knížky. Ve snu je ovšem situace trochu složitější, protože příkoří se nestávají jiným dětem, ale samotnému snícímu. Úzkostné příběhy se odehrávají přímo v jeho hlavě, a snící nejen, že je prožívá, ale považuje je během snění za skutečné. Přestože si můžeme po probuzení říct, že šlo jen o sen, u některých dětí je patrná nejistota a strach týkající se toho, zda by se sen nemohl vyplnit, a zda se nemůže jednat o realitu (toto se vyskytuje výrazně např. u Anetky, která po probuzení kontroluje, zda babička zapálila dům ve snu, nebo ve skutečnosti).

Úzkost v pohádkách má svoji funkci, dává totiž dítěti najevo, že je důležitou součástí vývoje, a že je třeba překonávat překážky na cestě za vývojem i přes riziko úzkosti. Zároveň dává najevo, co se stane, když se rozhodne úzkosti nečelit – tedy nevyvíjet se nebo se ve vývoji dokonce vrátit (regredovat). Zdá se, že ve snech tato funkce chybí, protože málokterý úzkostný sen končí šťastně, tedy úlevou, jako je tomu v pohádkách. Naopak velmi často pročitáme ze snění ve chvíli, kdy je úzkost nejsilnější. Dítě ve snu vlastně nemá možnost pocítit, že po zabití draka (= překonání úzkosti) následuje svatba s princeznou (= posun ve vývoji). Ve snu by v tomto průměru zůstalo pouze u útoku draka, jako je tomu například u Lukáše a útoku goril nebo dinosaura. I když se zajisté objevují i sny, ve kterých je úzkost přemožena, těchto snů není tolik, a většinou je úzkost dominující zážitek ze snu.

V případě úzkostných snů by tedy nabíraly na důležitosti právě pohádky, které dítěti nabídnou možnost, jak cítit úzkost a vyrovnat se s ní. Opět se tedy dostáváme k teorii indukce – pokud dítě slyší před spaním pohádku, která řeší stejná témata, jako ono samo, může pohádka sloužit jako indukce snu na významné téma, který by se dítěti stejně zdál. Po indukci pohádkou však má dítě možnost dobrý konec zažít nejenom při poslechu pohádky, ale i ve svém vlastním psychickém produktu, tedy snu. V tomto případě se domnívám, že jsou pro toto poselství pohádky a sny důležitými partnery a doplňují se, navazují na sebe.

¹³³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada, 2005. ISBN: 978-80-247-0870-6. (s. 156)

V případě úzkostných snů je na závěr potřeba podotknout, že Freud považoval za nejdůležitější zdroj úzkostných snů sexuální obsahy¹³⁴, kupříkladu typicky úzkostný sen o pronásledování má výrazný sexuální podtext, totiž strach z pohlavního styku (který je tím markantnější, pokud se jedná o malé děti, které slyší pohlavní styk u rodičů). Sexuální obsahy lze nalézt i v úzkostném izraelském snu, ale i ve snu Veroniky, který není primárně úzkostný, respektive nejedná se podle Veroniky o převažující emoci snu. Stejně tak v pohádkách jsou sexuální obsahy velmi časté a jedná se i zde často o zdroj velké úzkosti.

4.6.4 Genderové stereotypy

Společným prvkem, který se nachází ve snech i pohádkách, jsou také genderové stereotypy. Ženy a dívky v roli hlavních hrdinek jsou v pohádkách nejčastěji zobrazovány dvěma způsoby. Buď jako pasivní hlavní hrdinky, velmi často princezny, které se nechávají vláčet příběhem, a z problémů je zachrání krásný princ, nebo jako zlé čarodějnice či ježibaby, které usilují o život pohádkovému hrdinovi nebo hrdince. Dále jsou také součástí příběhu jako matky či babičky, jejich role je takto ovšem spíše okrajová, jako je tomu u Červené Karkulky – přestože je celý příběh o cestě za babičkou, příliš velkou roli v pohádce nehraje. Muži a chlapci v hlavní roli oproti tomu bývají znázorňováni nejčastěji jako udatní hrdinové, kteří aktivně bojují za záchranu své princezny, ovšem stejně jako ženy bývají znázorňováni i ve vedlejší roli, nejčastěji otce. V roli otce bývají paradoxně zobrazováni pasivně, např. otec Sněhurky neudělá nic pro její záchranu a nechá zlou macechu usilovat o její život.

Pro přítomnost celé řady stereotypů se staly pohádky, a především jejich psychoanalytické interpretace, v minulosti terčem řady kritik ze strany feministických autorek. Příkladem může být práce Josephine Donovan nebo Sandry M. Gilbert a Susan Gubar. Podle těchto autorek obsahují pohádky velké množství motivů, které odrážejí stereotypy androcentrické společnosti – pasivní žena je kladná hrdinka, aktivní žena je zlá, zdůrazňují důraz na ženskou krásu v pohádkách, apod. Psychoanalytické interpretace pak podle těchto autorek slouží k upevnění genderového řádu, který je v pohádkách obsažen.¹³⁵

¹³⁴ ¹³⁴ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994. Vyd. 2., uprav. ISBN: 80-901916-0-6. (s. 352)

¹³⁵ DONOVAN, Molly Walsh. Uses of Enchantment (book). *Psychology of Women Quarterly*. 1976, Vol. 2, Issue 2, s. 179-182. ISSN 03616843.

Ve snech je přítomnost stereotypů taktéž patrná. Dívkám se zdá, že jsou princeznami, zkouší si šaty, barví si vlasy, chodí nakupovat barvu na vlasy, oblečení a náušnice, parádí se, tedy sní o různých projevech krásy, která se od dívek očekává:

„O princeznách.“ (Kája, 6;2)

„Jsem princezna a vybírám si šaty.“ „Byla jsem s kamarádkou, vypadala úplně stejně, ale já jsem vždycky luskla prstem a třeba se jí obarvily vlasy na barevný, a pak jsem luskla prsty znova a obarvily se i mě.“ (Anetka, 9;2)

„(...) stála jsem uprostřed drogerie a kupovala jsem si fialovou a modrou barvu na vlasy. (...) a pak jsem se objevila u Adélky v koupelně, tam jsem viděla barvu na vlasy.“ (Věrka, 13;9)

„Třeba se mi zdálo o Domče, on se jí líbil takový ten piercing do ucha ve tvaru podkovy, a mě se pak zdálo, že jsme šly do zlatnictví a vybíraly piercing. A pak ho měla už na sobě. A pak to přeskočilo a byla jsem v Plzni a koupila jsem si overal medvěda a chodila jsem v něm.“ „Nebo se mi zdálo, že s Domčou vybíráme náušnice.“ „Často se mi taky zdá, že mám třeba oholenou hlavu, nebo obarvenou hlavu.“ (Veronika, 14;10)

Chlapci se ve svých snech stávají hrdinou, který zachraňuje ostatní, ovšem v tomto souboru se sen o hrdinovi objevuje pouze v jednom případě. Tento sen však souvisí s důležitou vlastností, která je u chlapců (a pohádkových hrdinů) žádoucí, a to je odvaha. V souboru se objevuje sen, ve kterém snící musí dokázat svou odvahu, zároveň by však sen mohl hovořit o tom, že abychom byli odvážní, musíme napřed cítit strach a ten pak můžeme odvahou překonat (stejně tak musel napřed pocítit strach Petr v lidové pohádce sebrané Johannem Wilhelmem Wolfem „Jak měl jeden pro strach uděláno“¹³⁶).

„Zdá se mi, že je někde bomba a já jdu pro lidi, ať jdou pryč, a já tam pak zůstanu a odbouchne mě to.“ (Tonda, 8;9)

„Šel jsem do opuštěného baráku a byla tam celá rodina. Já jsem je pozdravil a oni se otočili a měli takový obličej, černý oči, červený nos a takový černý tady (ukazuje dolů na tváře). A oni mě tam zamkli do baráku a musel jsem tam přežít. Třeba jsem šel do koupelny a tam mě strašili.“ (Martin, 10;6)

¹³⁶ WOLF, Johann Wilhelm. *Jak měl jeden pro strach uděláno*. In: Server plný pohádek [online]. [cit. 2017-03-31]. Dostupné z: <http://www.pohadky.org/index.php?co=pohadka&pohadka=732>

Přestože je v tomto souborů snů patrné téma genderových stereotypů spíše u dívek, přítomnost genderových rozdílů ve snech popisuje i Plháková a Krčmářová (viz kap. 1.2.1). Stereotypy celkově (nejen genderové) strukturují a zjednodušují zkušenost dítěte – Černoušek dokonce strukturaci zkušenosti považuje za základní vlastnost pohádek. Ve snech mohou genderové stereotypy plnit shodnou funkci, jako v pohádkách, tedy mohou strukturovat zkušenost. Je ovšem potřeba podotknout, že přítomnost stereotypů v pohádkách i snech nemusí být nutně záměrnou snahou autora či nevědomí snícího o organizaci a strukturaci zkušenosti, ale může jít jednoduše o vedlejší produkt přítomnosti stereotypů v naší společnosti – ovšem i v tomto případě ke strukturaci zkušenosti dítěte zajisté vedou.

4.6.5 Formální charakteristiky

Je-li platná Róheimova teze, že pohádky jsou sociální transformací individuálního snu, měli bychom v pohádkách nalézt alespoň některé mechanismy snové práce, byť mohou být částečně překryty kulturními nánosy. Podle Freuda patří k nejdůležitějším z nich zhuštění, přesun, obrazné znázornění a symbolické znázornění. Nejjednodušší na nalezení jsou pravděpodobně symboly, které autoři interpretací pohádek vykládají asi nejčastěji. Například nazutí střevíčku v Popelce symbolizuje pohlavní akt, perníková chaloupka v Jeníčkovi a Mařence je symbolem pro matku, rodiče se v pohádce stávají králem a královnou, apod. Symbolů lze v pohádkách a snech nalézt skutečně celou řadu. Neméně důležité jsou ovšem i další mechanismy, které již není tak snadné nalézt.

Co se týče obrazného znázornění, mohlo by jím být například to, že Červená Karkulka sešla z cesty, aby natrhala květiny, k čemuž ji navedl zlý vlk. Jedná se tak o obrazné a doslovné znázornění toho, že dívka sešla z cesty – ve smyslu toho, že podlehla zatím zakázaným svodům. Další obrazné znázornění by mohlo být patrné na konci pohádky Sněhurka, kdy hlavní hrdince vyklouzne z krku kousek otráveného jablka a ona procitne. Zde by se mohlo jednat o vyjádření toho, že dívka ze sebe musí dostat něco, čím se dusí, a teprve poté může procitnout. A jelikož se jablko dostane Sněhurce z krku nárazem nebo drcnutím, když klopýtne jeden z trpaslíků nebo sluhů, kteří odnáší rakev, mohlo by i toto drcnutí být obrazným vyjádřením – možná se dívka musí nejprve „srazit“ s realitou, než bude připravena na další vývoj (koneckonců Sněhurka vůbec nedbá na varování trpaslíků a musí se sama poučit o tom, že není dobré přijímat dary od cizí stařeny, musí tedy sama na vlastní kůži poznat skutečnou realitu).

Zhuštění by mohlo být patrné například v pohádce o Modrovousovi, kde lze najít celou řadu významů pro motiv zakázané komnaty – komnata může být vyjádřením trestu za sexualitu, respektive za nevěru, může vyjadřovat destruktivní prvky sexuality (a to buď tak, jak je vnímá hlavní hrdinka, nebo tak, jak se je snaží prezentovat hrdince společnost), strach snící ze sexuality, může poukazovat na to, že hlavní hrdinka zabíjí něco ze své přirozenosti, atd. Toto je vlastně výčet všech možných výkladů zakázané komnaty podle různých autorů. Pokud by se však skutečně jednalo o zhuštění, nemuseli bychom volit mezi tím, jaký výklad je správný – motiv zakázané komnaty by vlastně mohl vyjadřovat všechny významy dohromady. Ovšem pochopitelně se nemůže jednat o jakýkoliv význam, ale pouze ten, který zapadá do logiky kompletního rozboru pohádky (či snu).

Mechanismem, který je patrný ve snech i pohádkách, je dále zvětšování a zmenšování. V pohádkách se objevuje typicky v postavě obra nebo naopak trpaslíků, dokonce můžeme najít i zmenšení hlavního hrdiny, jak je tomu v pohádce Tom Paleček. Ve snech můžeme najít zvětšování ve snech Lindy, které se zdá o obrovském sloním zámku. Pro freudiánský výklad snů jsou dále důležité i tělesné pochody a vnější vlivy, které by mohly spánek narušit, a tak jsou do něj místo toho začleněny. Takový příklad v pohádce uvádí sám Róheim, podle kterého je důvodem vzniku pohádky Jeniček a Mařenka sen hladové dívky. Hlad se v pohádce kompenzuje nalezením perníkové chaloupky, která hladové děti zasytí.

Mezi společné formální prvky pohádek a snů bychom mohli zařadit i schematizaci a zjednodušení, která je také patrná v obojím. V pohádkách je zjevně skutečnost zjednodušena, například prostřednictvím jednoznačného určení postav – jsou buď postavy jednoznačně zlé, nebo postavy jednoznačně dobré. Ve snu toto zjednodušení není tak patrné, naopak jsou postavy často smíšené. Příkladem může být sen Anetky, ve kterém se její babička pokusila zapálit barák. Přestože se zdá, že by postava, která se snaží zapálit dům, měla být jednoznačně zlá, Anetka popisuje, že se ve snu necítila špatně a že vše bylo jen ze srandy. Je tedy možné, že toto zjednodušení a schematizace probíhá až následně, jelikož by pohádka mohla sloužit jako nabídka dobrého snu – je tedy nutné, aby byla jednoznačná a také jednoduchá. Zjednodušení se nicméně objevuje ve snech alespoň prostřednictvím genderových stereotypů, které jsou ve snech velmi patrné.

Na závěr stojí za zmínku ještě shoda v celkové struktuře pohádek a snů. Podle Proppa je model pohádek vždy stejný, přestože některé prvky mohou být vypuštěny (ale

nesmí být přesunuto jejich pořadí). A pokud je pohádka původně snem, měl by tento model být aplikovatelný i na pohádky. V této práci máme k dispozici jen velmi málo snů, které jsou vyprávěny natolik kompletně, aby bylo možné na nich zkusit tuto teorii ověřit. Jedná se o sen Veroniky a sen izraelské ženy. Sen izraelské ženy je zjevně svojí strukturou podobný pohádce Modrovous, což již dokázala Raufmanová. Dva sny Veroniky jsou svojí strukturou nejbližší asi pohádce Sněhurka – nejprve se objevují emařky, které nápadně připomínají trpaslíky, a až když Veronika opustí bezpečné prostředí aquaparku bez vody, které je ovšem zároveň nudné a nic se v něm neděje, může se začít vyvíjet, i když to přináší velkou úzkost a Veronika ještě jednou od vývoje utíká do lesa (tak jako Sněhurka, která se spánkem vrací do stadia latence). Ovšem jak již bylo řečeno ve výkladu těchto snů, chybí zde postavy typické pro Proppův model – škůdce, pomocník, a možná i některé další postavy jsou nahrazeny samotnou snící, která tak vlastně jedná mnohem víc sama za sebe, než pohádkové postavy.

5 DISKUZE

Ve vzorku snů v této práci lze nalézt mnoho podobností s klasickými pohádkami, ať již v jejich obsahu, struktuře nebo metodách práce. Není ovšem snadné určit, na základě čeho tato podobnost existuje, a zda by jejím zdrojem skutečně mohla být příbuznost pohádek a snů, respektive zda lze přijmout Róheimovu teorii, že sny jsou zdrojem pohádek. Pro přiblížení se k pravdivosti této teorie by byl zajisté potřeba komplexnější a snad i trochu jinak postavený výzkum. Důležitou otázkou na poli takového výzkumu by mohlo být, kdo je vlastně původním snícím, který sen vypráví. U pohádky Jeníček a Mařenka Róheim předpokládá, že snící je malá dívka, jelikož jsou v pohádce řešeny problémy a témata pro ni aktuální. Nicméně v této práci se ukazuje, že u malých dětí na začátku školní docházky (nehledě na předškolní věk), není příliš snadné získat komplexní vyprávění snu, na základě kterého by pak mohlo vzniknout souvislé vyprávění. V této práci byl ovšem snový materiál získáván až s časovým odstupem, a je možné, že kdyby dítě vyprávělo sen rodiči ihned po probuzení, byl by mnohem komplexnější a více by odpovídal následné podobě pohádky. Zároveň by ovšem stálo za zvážení, zda nemůže být zdrojem pohádky i sen starších dětí, například dospívajících, kteří již sny umí vyprávět velmi komplexně, či dokonce dospělého. A to i v případě, že jsou v pohádce řešená témata, která jsou typická pro období dětství (například se v nich vyskytuje nějaký moment z psychosexuálního vývoje) – i ve snu dospělého se totiž velmi často objevují infantilní témata probuzená zážitkem z předchozího dne. Pohádky by tedy nemusely vznikat jen podle vyprávění dětí snících o tématech, která aktuálně řeší, ale i podle vyprávění dospělých, kteří na tato témata ve snu vzpomínají. A jelikož se jedná o téma psychosexuálního vývoje, pochopitelně na ně budou reagovat zpětně více děti potýkající se aktuálně s těmito vývojovými těžkostmi.

Původním záměrem této práce bylo přiblížit se prokázání teorie indukce, tedy ověřit, zda mohou pohádky indukovat sny s dobrým koncem. I zde se bohužel teorii nepodařilo potvrdit a byl by potřeba jinak postavený a komplexnější výzkum – ne nutně co se týče množství empirického materiálu, ale spíše jeho hloubky. Domnívám se, že takový výzkum prakticky není možné provést bez předchozí teoretické i praktické znalosti empirického materiálu, tedy dětských snů a pohádek, a bez znalosti širokého spektra možností jejich vzájemného vztahu. Proto tato práce nabízí spíše jakýsi úvod mapující široké spektrum možností vztahu snů a pohádek, který by mohl napomoci budoucímu ověření teorie indukce.

Mezi nejdůležitější podobnosti, které tato práce přináší, patří přítomnost vývojových témat a úzkostí z nich plynoucích ve snech i pohádkách. Objevují se důležitá témata související s psychosexuálním vývojem, dále vztahy v rodině a vztahy se sourozenci (které ovšem také mohou být odvozeny od psychosexuálního vývoje). Sny se také mohou pohádkám podobat ve své celkové struktuře – Veronika je nejprve u emařek, stejně jako Sněhurka u trpaslíků, a musí opustit toto nepodnětné prostředí proto, aby se příběh mohl odehrávat dál a dojít ke šťastnému konci. Veroničin sen o aquaparku je mimo jiné také velmi zajímavý v tom, že jako jeden z mála snů přináší velmi netypickou podobnost s pohádkami. Jedná se o dobrý konec, který Veronika ve snu zažívá (přestože lze diskutovat o tom, zda je tento dobrý konec skutečný a zda není trochu falešný). Dobrý konec ve snech není příliš typický, pokud nechceme za dobrý konec považovat probuzení, které může ukončit noční můru. Úzkostné sny ovšem většinou končí v tom nejhorším, na rozdíl od pohádek, které si z úzkostí poradí a vyřeší ji. Stálo by za zvážení, zda sen s dobrým koncem znamená, že je snící připravený úzkost překonat, kdežto sen se špatným koncem snícímu říká, že úzkost je zatím příliš silná a je potřeba důkladnější příprava. A ta by mohla u dětí proběhnout i například pomocí pohádek, které dobrý konec přináší.

Práce otevírá prostor i pro celou řadu dalších otázek. Například není nic nového, že děti sní o subjektivně důležitých tématech. Ovšem je zajímavým poznatkem, že by děti pravděpodobně i pro svá vyprávění mohly volit takové sny, které jsou pro ně aktuálně důležité. V kontextu situace dětského tábora, kdy je dívka bez matky, zatímco její bratr zůstal s matkou doma, sní o společném zážitku s oběma z nich. Zároveň však vypráví sen, ve kterém je ublíženo cizí osobě, která je pravděpodobně dívčíným bratrem – a nelze vyloučit, že ve snu mu ublížila sama dívka. Tento sen dívka datuje do minulosti, buď je tedy pro ni téma žárlivosti na bratra aktuální již dlouhou dobu, nebo si na sen vzpomíná nyní, když je dříve důležité téma opět obnoveno odtržením od matky a bratra, kteří si mohou doma užívat bez ní. A tak jí možná při žádosti o vyprávění snu napadá takový sen, který je nyní pro ni důležitý, přestože v jiné situaci by mohla vyprávět zcela odlišný sen.

Velmi důležité je také uvědomění, že i v individuálních snech lze nalézt společenské a kulturní motivy, a možná tedy neplatí stoprocentně rozdíl mezi pohádkami a sny, který je často předeslán jako ten nejdůležitější – totiž že sny jsou individuální, kdežto pohádky společenský či kulturní produkt. Ve snu izraelské ženy se dostávají do konfliktu právě motivy individuální, totiž touha po nespoutané sexualitě,

s motivy společenskými, které určují „správnou“ sexualitu. Jelikož jsme součástí společnosti, pochopitelně tyto motivy nelze jednoduše oddělit od motivů individuálních, a je velmi pravděpodobné, že na sny mají možná větší vliv, než bychom předpokládali. Ve snech se samozřejmě bude odrážet společnost a kultura tak, jak ji vnímá konkrétní jedinec. Společenskou a kulturní transformací by se pak sen, ve kterém již tyto motivy jsou částečně patrné, mohl ještě více přiblížit širšímu posluchačstvu, už jen tím, že je přizpůsoben na danou kulturu. A také tím, že případné zcela individuální motivy mohou být například vynechány, pokud by neměly takovou sílu, aby dokázaly oslovit širší publikum. Z individuálního snu, ve kterém se ovšem odráží společnost a kultura, by se tak vytratilo to individuální, které je natolik specifické, že není sdílené příliš mnoha lidmi. Sem by patřila i jakási anonymizace – konkrétní hlavní hrdina (snící) a další postavy jsou nahrazeny neurčitou dívkou, chlapcem, králem, královnou, apod. Ovšem při čtení pohádek, které takto vznikají, se dostáváme zpět k individuálnímu, jelikož si každý posluchač či čtenář může pohádku vnitřně přizpůsobit na svoji konkrétní situaci. Společenské a individuální motivy se vlastně poměrně úzce prolínají a je otázkou, zda je vůbec můžeme oddělovat.

Protože je hlavním materiálem této práce interpretace snů, je na závěr potřeba ještě jednou připomenout, že interpretace slouží především pro rozbor empirického materiálu, a je možné, že by snící nemuseli být s výklady ztotožnění. Slovy Marie Louis von Franz: „*Jsmo si této možnosti vědomi a víme, že naše interpretace jsou relativní, že nejsou absolutně pravdivé. My však interpretujeme ze stejného důvodu, z jakého byly vyprávěny pohádky a mýty: kvůli oživujícímu účinku. Psychologická interpretace představuje náš způsob, jak vyprávět příběhy.*“¹³⁷

¹³⁷ FRANZ, Marie-Louis von. *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998. ISBN: 80-7178-260-2. (str. 36)

ZÁVĚR

Tato práce je věnována podobnosti a příbuznosti snů a pohádek a její součástí je prezentace dosud neprobádané oblasti týkající se teorie indukce. Přestože se nepodařilo teorii indukce ověřit, přináší práce bohatý empirický materiál, který lze použít jako základ dalšího bádání v této oblasti.

Sny jsou bezpochyby velmi častou inspirací uměleckých děl, ať již literárních, filmových nebo výtvarných. Za všechny může být uveden jako příklad proslulý obraz surrealistického malíře Salvadora Dalího *Sen vyvolaný letem včely kolem granátového jablka vteřinu před probuzením*. Dokonce i spisovatelka Stephenie Meyer, která je v této práci zmiňovaná, údajně napsala populární upířskou ságu *Stmívání* na základě svého snu. Přestože ne vždy lze ověřit, zda umělecká díla skutečně vznikla na podkladě snu, je tento fenomén nesmírně zajímavý a ukazuje, že některé sny jsou skutečně natolik poutavé, že podněcují k hlubokému zamyšlení se, pokud ne rovnou k umělecké tvorbě. Je proto velmi zajímavou myšlenkou, že i tak oblíbený literární žánr, jako je pohádka, vznikl na základě snů. A neméně zajímavý je pohled na pohádku jako na pomocníka, který dítěti ve změti útržkovitých a děsivých snů ukazuje správný směr a nabízí uklidnění, že aktuálně řešené problémy neřeší jen ono samo, ale již celé generace dětí po celém světě. Je také možné, že pohádky nemusí takto fungovat nutně jen u dětí – i dospělí v některých obdobích svého života velmi rádi podlehnou kouzlu pohádek a třeba i se svými dětmi prožívají napínavé osudy hlavních hrdinů.

ABECEDNÍ SEZNAM ZDROJŮ

- ADAMS, Kate. Children's Dreams: an exploration of Jung's concept of big dreams. *International Journal of Children's Spirituality* [online]. 2003, 8(2), 106-114 [cit. 2016-10-01]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=ec35a284-fc95-4bc7-a754-73097728dee8%40sessionmgr4009&vid=1&hid=4113>
- BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-290-1.
- CASHDAN, Sheldon. *The Witch Must Die: The Hidden Meaning of Fairy Tales*. New York: Basic Books, 1999. ISBN: 0-465-00896-8. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=DkjIyuSJuhgC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- COULACOGLOU, Carina. A Study on the Association Between Fairy Tales and the Unconscious. In: *Psychomedia* [online]. [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://www.psychomedia.it/pm/culture/liter/carina.htm>
- ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006. ISBN: 80-7367-095-X.
- ČERNOUŠEK, Michal. *Sen a snění*. Praha: Horizont, 1988. ISBN: 40-057-88.
- ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN: 80-00-00060-1.
- DE LA SIERRA Y., Escobar a Luis RODRÍGUEZ. The "Sweet" Dreams of Children. *Romanian Journal Of Psychoanalysis* [online]. 2015, 8 (2), 101-119 [cit. 2016-10-01]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=e68df30f-deb8-45e8-b3ce-2fb4cd59bc9f%40sessionmgr4010&vid=1&hid=4113>
- DIECKMANN, Hans. *Sny jako řeč duše: Hlubinně psychologický výklad snů*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-858-9.
- DONOVAN, Molly Walsh. Uses of Enchantment (book). *Psychology of Women Quarterly*. 1976, Vol. 2, Issue 2, s. 179-182. ISSN 03616843. Dostupné z: <http://web.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/detail?vid=6&hid=110&sid=2857b20b-070f-464b-8cd7-2162546561cf%40sessionmgr111&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=sih&AN=8644442>
- DUNDES, Alan. *Sacred Narrative: Reading in the Theory of Myth*. Berkeley: University of California Press, 1984. ISBN 0520051920.
- ESTÉS, Clarissa Pinkola. *Ženy, které běhaly s vlky: mýty a příběhy: archetypy divokých žen*. Praha: Pragma, 1999. ISBN 8072056484.
- FOUCAULT, Michel. *Sen a obraznost*. Liberec: Dauphin, 1995. ISBN 80-901842-1-9.
- FRANZ, Marie-Louis von. *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998. ISBN: 80-7178-260-2.
- FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I: Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0182-9.

FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994. Vyd. 2., uprav. ISBN: 80-901916-0-6.

Geza Roheim. *Encyclopedia Britannica* [online]. © 2016 [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Geza-Roheim>

HÖSCHL, Cyril, Jan LIBIGER a Jaromír ŠVESTKA, ed. *Psychiatrie*. Praha: Tigis, 2002. ISBN 80-900130-1-5.

JUNG, Carl Gustav. *Analytická psychologie: Její teorie a praxe*. Praha: Academia, 1992. ISBN: 80-200-0418-1.

JUNG, Carl Gustav a Karl KERÉNYI. *Věda o mytologii*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1995. ISBN: 80-85880-06-7.

JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. Výbor z díla, svazek I. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996. ISBN 80-85880-11-3.

JUNG, Carl Gustav. *Children's Dreams: Notes from the Seminar Given in 1936-1940*. Princeton: Princeton University Press, 2008. ISBN: 978-0-691-13323-2.

KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-145-X.

KRÁČMAROVÁ, Lucie a Alena PLHÁKOVÁ. Obsahová analýza dětských snů. *E-psychologie: Elektronický časopis ČMPS* [online]. 6 (4) [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://e-psycholog.eu/clanek/162>

KUČERA, Miloš. Konzultace diplomové práce. Praha, 2016. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra psychologie.

LÜTHI, Max. *The European folktale: form and nature*. Bloomington: Indiana University Press, 1982 [online]. ISBN 0253203937. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=znaLPAeek88C&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada, 2005. ISBN: 978-80-247-0870-6.

PATIENCE, John. *Červená Karkulka a jiné pohádky*. Přeložila Marcela BAYEROVÁ. Říčany u Prahy: Junior, c1997. ISBN 80-86090-20-5.

PERRAULT, Charles. *Pohádky matky husy*. Praha: Albatros, 1972. ISBN: 13-855-72.

PIAGET, Jean. *Play, dreams and imitation in childhood* [online]. London: Routledge, 1951. *Developmental psychology*, 25. ISBN: 0415-21005-4. [cit. 2016-09-25]. Dostupné z: https://books.google.co.uk/books?id=FsdMQfpw9z0C&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

PLHÁKOVÁ, Alena. *Spánek a snění*. Praha: Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0365-0.

POHLOVÁ, Amála. *Srovnání interpretací pohádky o Jeníčkovi a Mařence*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra psychologie. Vedoucí bakalářské práce Miloš Kučera.

PROPP, Vladimir Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H+H, 1999. ISBN: 80-86022-16-1.

RAUFMAN, Ravit. The 'Bluebeard' Dream – the Affinity between Female Dream Narratives and Fairy Tales. *Folklore: Electronic Journal of Folklore* [online]. 2007, 36, 113-128 [cit. 2016-10-19]. DOI: 10.7592/FEJF2007.36.raufman. ISSN 14060957. Dostupné z: <http://haldjas.folklore.ee/folklore/vol36/raufman.pdf>

RÓHEIM, Géza. *Fire in the Dragon and other psychoanalytic essays on folklore*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1992. Edited and Introduced by Alan Dundes. ISBN: 0691028680.

Server plný pohádek [online]. Jitka Martináková a Petr Macek [cit. 2016-10-21]. Dostupné z: <http://www.pohadky.org/>

STARÝ, Jiří a Josef HRDLIČKA (eds.). *Spánek a sny*. Praha: Herrmann & synové, 2008. Svět archaických kultur (Herrmann & synové). ISBN 978-80-87054-12-3.

TÁBORSKÁ, Lucie. *Červená Karkulka: Kdo je to, ten vlk?* Praha, 2011. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra psychologie. Vedoucí bakalářské práce Miloš Kučera.

VÍDRŠPERKOVÁ, Lenka. *Srovnání interpretací pohádky Sněhurka*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra psychologie. Vedoucí bakalářské práce Miloš Kučera.

VORLOVÁ, Štěpánka. *Kvalitativní výzkum snů u dětí předškolního věku*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí bakalářské práce Jan Vaněk.

WOLF, Johann Wilhelm. *Jak měl jeden pro strach uděláno*. In: *Server plný pohádek* [online]. [cit. 2017-03-31]. Dostupné z: <http://www.pohadky.org/index.php?co=pohadka&pohadka=732>

ZIPES, Jack. *Breaking the Magic Spell: Radical Theories of Folk and Fairy Tales* [online]. Rev. and expanded ed. Lexington: University Press of Kentucky, 2002. ISBN 0813190304. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=MxZFuahqzsmc&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>

ZIPES, Jack. *Why Fairy Tales Stick: The Evolution and Relevance of a Genre* [online]. New York: New York: Routledge, 2006. ISBN 978-0-415-97780-7. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=fZfcAAAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=zipes&hl=cs&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

PŘÍLOHY

1 Informovaný souhlas

Vážení rodiče,

jsem dlouholetou vedoucí tábora¹³⁸ a zároveň studentkou posledního ročníku magisterského studia psychologie na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Touto cestou bych Vás chtěla požádat o spolupráci při zpracování mé diplomové práce s názvem „Pohádka jako sen“, která se zabývá vztahem dětských snů a klasických pohádek. V průběhu tábora bych ráda hovořila s táborníky o snech, které se jim zdály, a které si zapamatovali, případně o snech, které se jim budou zdát v průběhu tábora. Rozhovor s dítětem bude probíhat individuálně, případně v menších skupinkách, přičemž se vše přizpůsobí zájmu dítěte. Rozhovor nenaruší organizaci tábora ani nebude upřednostněn před táborovým programem.

V případě, že souhlasíte, aby se Vaše dítě zúčastnilo rozhovoru, prosím o podepsání informovaného souhlasu níže. Ráda bych Vás ujistila, že Váš případný nesouhlas bude zcela respektován. Kromě informovaného souhlasu rodiče bude kladen důraz i na zájem dítěte o rozhovor, tedy v případě odmítnutí rozhovoru dítětem během tábora bude toto respektováno.

S osobními údaji dítěte bude nakládáno podle zákona 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů, tzn. údaje o dítěti budou v diplomové práci anonymizované. Pro účely práce je důležitou informací pouze pohlaví a věk dítěte.

Pro více informací mě můžete kontaktovat na emailové adrese *** nebo na telefonním čísle ***.

Děkuji za Váš čas a těším se na případnou spolupráci.

S pozdravem,

Lenka Vídršperková

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Na základě výše uvedených informací **souhlasím, aby se můj syn/dcera zúčastnila rozhovoru pro účely diplomové práce.** Souhlasím, že jsem byl/a jsem poučen/a o účelu rozhovoru a o způsobu nakládání s osobními údaji dítěte dle zákona 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů.

Dnešní datum:

Jméno dítěte:

Podpis rodiče (zákonného zástupce):

¹³⁸ název tábora a některé další informace obsažené v informovaném souhlasu byly v rámci anonymizace dat vynechány nebo upraveny

2 Sebrané dětské sny

Následující příloha obsahuje kompletní soupis všech sebraných snů, které jsou seřazené podle věku dětí od nejmladších po nejstarší. Vlastní jména objevující se ve snech jsou pozměněna pro zachování anonymity. Základní informace o dítěti (věk a pohlaví) a odpovědi jsou řazeny v následujícím pořadí:

1. Pohlaví a věk dítěte (rok; měsíc)
2. Subjektivní četnost snů
3. Převažující ladění snů
4. Výskyt opakovaných snů
5. Záznam vyprávění snu/snů (kurzívou doplněn kontext snu, popř. doplňující otázky)

1. Kája, 6;2
2. Neví.
3. Obojí (*pozn. hezké i ošklivé*).
4. Neví.
5. „Skákala jsem po tátovi a byla to sranda.“

„Jednou se mi taky zdálo o Příšerce v Paříži (*pozn.: animovaný film*) a bylo to děsivý, myslela jsem, že skočí na okno.“

„O princeznách.“

1. Vašek, 7;6
2. Moc ne.
3. Neví.
4. Nevzpomíná si.
5. Nevzpomíná si.

1. Linda, 8;9
2. Docela ano.
3. Jak kdy, střídá se to, málokdy strašidelné, ale spíš divné.
4. „Když někdo udělá nějaký zvuk, tak se mi pak zdá, jednou někdo řekl *Lindo, vstávej* a mně se pak zdálo *Lindo, vstávej*.“
„Skoro v každém snu se mi zdá, že mi někdo dává facku.“
5. „To se mi zdálo už dávno, zdálo se mi, že jsme tady na táboře, vedoucí byl slon a jedli jsme sloní špagety, ta špageta byla široká jako strom a dlouhá a jedli jsme jen

jednu a pak jsme jí šli vyhodit. A hráli jsme sloní hry, měli jsme se točit na chobotě, ale nešlo to, protože jsme neměli choboty, a ty vedoucí sloni mi vynadali. A pak jsme taky měli rozdrtit obilí.“

„Pak se mi jednou taky zdálo, že jsme šli do nějakýho zámku a on byl hrozně veliký, protože byl sloní, byl obrovský a nemohli jsme ho ani vidět celý.“

„Když mi bylo asi šest, zdála se mi noční můra, ráno jsem se probudila a v kuchyni byly vosí hnízda, ale byly bez vos, ale určitě v něm byly, ale myslela jsem, že jsou bez vos. Já jsem začala do toho hnízda dloubat a pak jsem šla spát. A pak ty vosy vyletěly a vynadaly mi, že jim ničím dům a zasloužím si sto štípnutí a chtěly, abych to opravila.“

1. Tonda, 8;9

2. Ano.

3. Oboje.

4. „Jsem u babičky v baráku a skočím z nejvyššího okna, spadnu a vzbudím se.“

„Zdá se mi, že je někde bomba a já jdu pro lidi, ať jdou pryč, a já tam pak zůstanu a odbouchne mě to.“

5. Na jiné sny, kromě opakovaných, si nevzpomíná.

1. Lukáš, 9;1

2. Ano.

3. Obojí.

4. „To je hroznej sen, šel jsem k babičce a po cestě mě zmlátily gorily. Ty gorily se mi zdají často.“

5. „Zdá se mi, že bydlím v baráku, a když jsme odešli, tak se dům rozbořil, vylezl dinosaur a honil nás.“

1. Anetka, 9;2

2. Někdy ano, někdy týden ne, nebo si je nepamatuje, za chvíli zapomene.

3. Spíš hezké.

4. Nejsou.

5. „Jsem princezna a vybírám si šaty. Ráno mi bylo líto, že to není doopravdy.“

„Zdálo se mi, že nám babička zapálila barák, chodili jsme dozadu, aby nezapálila i nás. Bylo to ze srandy, ráno jsem ale kontrolovala, jestli náhodou nehoří.“

„Hrála jsem si v pokojíku, pak jsem se v tom pokojíku vzbudila a byla jsem zmatená, myslela jsem, že je to doopravdy.“

„Byla jsem s kamarádkou, vypadala úplně stejně, ale já jsem vždycky luskla prstem a třeba se jí obarvily vlasy na barevný, a pak jsem luskla prsty znova a obarvily se i mě.“

„Byla jsem s pejskem na procházce, za lesem byl rybník a byli tam vlci, chodili blízko a báli jsme se, trvalo to hrozně dlouho.“ *(pozn.: založeno na skutečné události, kdy den před tímto snem jejich psa kousl jiný pes, který vypadl jako vlk)*

1. Standa, 9;5
2. Ano.
3. Hezké.
4. O youtuberech, příklad viz níže, pokaždé trochu jiné, ale stejné téma.
5. „Že jsem natáčel hry a posílal je na youtube a byl jsem populární, lidi mi dávali like. A pak jsem natáčel „brutální hry“ s kámošem.“

„Byli jsme na srazu youtuberů a pozvali mě na playcamp, že tam můžeme hrát všechno zadarmo a nemusím už hrát každý den fotbal a můžu jen vyrábět a být na videocampu, kde si můžu zahrát hry.“

„Vyvolával jsem duchy, najednou to zabilo mého psa a to bylo teda dost hrozný.“

1. Klára, 10;4
2. Asi často, ale ráno si pamatuje jen špatné.
3. Když byla menší, byly spíš špatné, teď už oboje, i „dost dobrý“ sny.
4. „Že si užíváme s mamkou, je to jakoby stejný, ale i pokaždý trochu jiný.“
5. „Včera se mi zdálo, že jsme byli ve Španělsku, mamka s bráchou tam byli, ale jakoby tam nepřijeli, ale byli tam, šli jsme na hrad, chodili po městě a po pláži, bylo to dobrý.“ *(v září se chystají jet do Španělska na dovolenou, jezdí častěji a moc se jí tam líbí)*

„Když mi bylo asi pět, zdálo se mi, že jsem byla v Komárově a někdo nějakému klukovi strčil hlavu do mříží a nemohl jí vytáhnout a sváděli to na mě. Museli jsme s mamkou a tatškou utíkat, zabouchávali jsme před nima dveře.“ *A jaké to bylo?* „Mě to bylo hlavně líto, nevěděla jsem, co je to za člověka *(pozn.: ten, co má hlavu v mřížích)*, myslím, že to byl nějaký příbuzný, a pak měl na krku takovou rýhu. Byla tam taková křižovatka a plot, někdo mluvil s tím, kdo tam pak strčil klukovi hlavu a ten pak utekl. Já jsem tam jakoby zůstala a někdo mě viděl a obvinil. Mamka byla kousek a tatka na jiný křižovatce a pak nás ten, co to viděl, začal honit, a pak další a další a my jsme utíkali. A pak jsem se už probudila a měla jsem strach a vůbec jsem to nechápala.“

1. Martin, 10;6
2. Ano, občas.
3. Spíš špatný.
4. „Tady na táboře se mi zdá, že někam jdu, třeba do sprch, a pak se to druhý den stane.“
5. „Šel jsem do opuštěného baráku a byla tam celá rodina. Já jsem je pozdravil a oni se otočili a měli takový obličej, černý oči, červený nos a takový černý tady (*ukazuje dolů na tváře*). A oni mě zamkli do baráku a musel jsem tam přežít. Třeba jsem šel do koupelny a tam mě strašili.“

1. Amálka, 10;10
2. Ano, ale nepamatuje si je.
3. Někdy i ošklivé.
4. Nepamatuje si.
5. „Jeli jsme na výlet.“
„Šli jsme do lesa na škole v přírodě a tam řekli, že jsou tam blázni z blázince, a pak se mi zdálo, že mě unesli.“
„Jednou se mi zdálo, že jsem byla venku s klukem.“

1. Natálka, 10;11
2. Často ne.
3. Většinou cítí strach. (*pozn. opakovaně po dotazování žádá o snech mluvit, má z nich strach, bojí se, že předpovídají budoucnost, zejména sen, kde jí umírá matka*)
4. „Že mi umírá rodina, hlavně máma a pak jsem bez ní. Zdálo se mi to asi třikrát, ale já mám strach, že sny jsou budoucnost a že se to stane.“
„Když jsem chtěla nový telefon tak se mi o tom pořád zdálo, asi pět dnů po sobě, a pak to přestalo.“
5. „Zdá se mi, že se budeme stěhovat do nových domů, a tam se mi zdálo, že jsi mi asi ty něco udělala, byla jsi vrah a bylo to zamotaný.“
„Zdálo se mi, že jsem byla venku s klukama ze třídy, s jedním z nich jsem pak seděla.“

1. Terka, 11;6
2. Moc si je nepamatuje.
3. Často se ve snech bojí, „jsou zlý, spíš divný“, ale doma i srandovní.

4. Opakovaná tematika – je v koncentráku a mlátí jí palicí, dále před někým utíká, někdo jí chce zabít, někdo chce zastřelit jejího dědu, který už ale dávno zemřel.
„Často se mi zdá, že vidím sebe shora, jak něco dělám.“

5. „Vylezla jsem na skálu a měla jsem křídla a letěla jsem, pak jsem ukradla indiánům flašku kokakoly a vzbudila jsem se.“

1. Matyáš, 12;2

2. Moc ne, teď už se mu žádný nezdál asi dva měsíce.

3. Podle toho, na jaký film kouká.

4. Nevzpomíná si na žádný.

5. „To se mi zdálo v dětství, byl jsem na chatě s dědou a šli jsme se koupat do rybníka Floska a když tam děda vlezl, tak tam začali plavat žraloci a dědovi ukousli nohu.“

„Byl jsem na Slovensku s tátou a táta vylezl na strom a medvěd ho začal strhávat ze stromu, tahal ho za nohu a trčelo z něj maso.“

„Na táboře se mi vlastně zdál jeden sen, zdálo se mi, že jsem měl hlídku a byl jsem u hangáru a slyšel jsem padat stožár. A když jsem tam přiběhl, nebyla tam vlajka, někdo jí ukradl.“

1. Adam, 13;3

2. Moc ne, jen před zápasy (florbal) nebo před písemkou.

3. Před zápasy dobrý, před písemkou špatný.

4. „Propadám se do země, spadnu na podlahu, pak se zase tou podlahou propadnu a znovu spadnu na podlahu, a znovu a znovu.“

„Zdá se mi o chlapovi, který si pořád sundává masky, má jednu, pod ní druhou, a tak pořád dál.“

5. „Na začátku prázdnin jsem byl na florbalu v Praze a před odjezdem se mi zdálo, jak mám chytat, jak mám stát, a tak. Byl to takový motivační sen, jako že i když prohrajú, nebude to vadit.“

1. Věrka, 13;9

2. Docela ano.

3. Obojí, spíš divné.

4. „Když mi umřel děda, tak se mi pak pořád zjevoval ve snech, a když jsem ho chtěla obejmout, tak zmizel. A když jsem ho konečně jednou objala, tak řekl, abych se netrápila, a pak teprve zmizel.“

5. „Stáli jsme na mostě s Kubou a on mě obejmul a drželi jsme se za ruce a tak, a pak jsme šli dál, chodili jsme spolu různě... A pak zmizel a objevila jsem se v krámku

s kouzlama a pak se objevila moje oblíbená skupina, no a pak zbyla jen jedna (*pozn. členka skupiny*) a nabízela mi její iphone, tak jsem si ho vzala. Pak jsem zase zmizela a stála jsem uprostřed drogerie a kupovala jsem si fialovou a modrou barvu na vlasy. A pak se mi někdo pokoušel chytit, nějaký chlap, a pak jsem se už probudila.“

„Byly jsme s kamarádkami v lese a byla tam Samara (*pozn. postava z hororu*), no a jednu kamarádku rozsekala a pak druhou uškrtla. A pak jsme s poslední kamarádkou utíkaly a skočily jsme do jámy. Pak jsme chtěly odejít, ale nemohly jsme, protože na nás Samara čekala, dokud neumřeme hladu. Kamarádka pak umřela a Samara skočila dovnitř.“

„Byla jsem u Adélky doma, a pak jsem se objevila u babičky na zahradě, a tam byli lidi a lezli na střechu a skákali do bazénu. Já jsem neskočila a slezla, a pak jsem se objevila u Adélky v koupelně, tam jsem viděla barvu na vlasy, pak jsem zase byla a střeše a tentokrát skočila a to mě probudilo.“

1. David, 13;10
2. Ano, ale zapomíná je.
3. Záleží na náladě.
4. „Zdá se mi o krvavý nemocnici. Je tam pokoj a všechno je od krve a pak přijde sestřička a řekne, že je to z operace.“ *A jaký ten sen je, jak se v něm cítíš?* „To nevím, ani dobře, ani špatně.“
5. „To se mi zdálo tady na táboře, šel jsem s Lukášem a Kájou do chaty a brali jsme tam vedoucím fixy a pak jsme s nimi šli k lávce a pomalovali jsme prkna na lávce podle duhy.“

1. Adélka, 14;0
2. Doma často, na táboře vůbec.
3. Spíš hezké.
4. „V dětství se mi často zdálo, že mě honí příšera, pamatuji si jen, že měla černou kapucu.“
5. Nevzpomíná si.

1. Libor, 14;5
2. Občas.
3. Spíš ošklivé.
4. „Občas se mi něco zdá a pak se to stane.“
5. Nevzpomíná si.

1. Veronika, 14;10
2. Docela jo.
3. Spíš hnusné nebo divné, někdy i úchylné.
4. Ano, třeba o létání, padání ze schodů, atd. (všechny sny viz bod 5.)
5. „Zdají se mi hrozně divný sny. Třeba se mi zdálo o Domče, on se jí líbil takový ten piercing do ucha ve tvaru podkovy, a mě se pak zdálo, že jsme šly do zlatnictví a vybíraly piercing. A pak ho měla už na sobě. A pak to přeskočilo a byla jsem v Plzni a koupila jsem si overal medvěda a chodila jsem v něm. A pak jsem měla jít s holkama ven a pak už nevím.“

„Taky mi jednou kamarádka na bruslení vyprávěla, že ona má pokoj takhle jako nahoře a měla tam takovou skříň a tam byla urna od jejího dědy. A mně se pak zdálo, že mi někdo funěl na ruku a že mi stojí vedle postele a leží vedle mě a taky že mi dýchá na pus. A pak se mi zdálo, že někdo rachotí ve skříni. A jednou, když jsem poslouchala písničky, tak mě funguje jenom jedno sluchátko, a mně se zdálo, že mi do toho druhého ucha někdo šeptá a to bylo hnusný. A taky se mi pak zdálo, že se tady ta srnka (*pozn.: bytový doplněk – soška srnky*) ke mně pořád přibližovala čím dál víc a to jsem jí pak musela dát pryč, protože to bylo hrozný.“

„Nebo se mi taky zdálo, že jsem byla s tátou na Březině a šla jsem ven a venčili jsme Kukyho (*pozn.: králik*). A on se zatoulal a táta ho našel a on měl zvlášť tělo a zvlášť hlavu a neměl oči.“

„A často se mi zdá, že ty sny předpovídají budoucnost, třeba se mi zdálo, že přišla do třídy jedna učitelka a za ní hned druhá a něco nám řekly – a pak se to druhý den stalo. Tohle se mi stávalo loni často, že se mi zdál úplně stejně ten den, co byl potom.“

„Nebo se mi zdálo, že s Domčou vybíráme náušnice.“

„Mě se zdají taky buď divný sny, nebo úchylný. Třeba jsem se zeptala Michala, jestli by se mnou šel na záchod. A on šel.“

„Taky se mi zdálo, že jsem byla někde v Rokycanech a tam jsem se opila a probudila jsem se u Michala doma na gauči a on tam byl v posteli.“

„Když jsem byla malá, uměla jsem lítat, vylezla jsem na kopec nebo na střechu. Nebo to šlo i v rozběhu a uměla jsem pak lítat. Jednou se mi zdálo, že jsem litala ve školce, třeba jsem vletěla na strom, ale pak jsem něco provedla a už mi moc lítat nešlo.“

„Když jsem byla malá, tak se mi taky zdálo, že se mi chce čůrat, a když jsem se probudila, tak jsem se počůrala a ležela jsem v mokré posteli.“

„Taky se mi zdá, že padám ze schodů. To se mi zdá vždycky u babičky, ona tam má takový schody a mě se zdá, že z nich padám.“

„Často se mi taky zdá, že mám třeba oholenou hlavu, nebo obarvenou hlavu. Nebo že jsem někdo jiný, ale zároveň jsem to já, jako kdybych byla třeba ty, že bych měla tvou tvář, ale jsem to já. Nebo se mi zdá, že vlezu někomu do hlavy a tam vidím, co dělá.“

„Také se mi zdálo, že jsem začala kouřit.“ (*pozn.: nikdy nezkoušela*)

„Dnes se mi zdálo, že jsem byla doma sama. Terka k nám chodí každý pátek a mně se zdálo, že jsme jely do aquaparku. Stála jsem tady přesně u okna a balila jsem se a čekala na Terku, ta tam ale pořád nebyla a pak to najednou skočilo a už jsme byly v tom aquaparku. Ale není to jako aquapark, nebo jako je, ale vlastně není, byly tam skluzavky, ale ne voda. Jezdilo se tam na židlích, normálně jsme si tam sedly a bylo to něco jako ta horská dráha nebo jako takový ty boby na kolečkách. Ta židlička byla napojená na skluzavku, a tam se jelo, a pak se zastavilo nahoře v patře. Nebylo tam schodiště, chodily jsme jakoby ve vzduchu. Všude tam byly emařky a pamatuju si, že jsem jela dolů z té skluzavky a přede mnou zastavila nějaká emařka a my jsme musely čekat a tak to bylo pořád dokola. A ta emařka se na mě hrozně divně zadívala, takový... Nevím proč, dívala se jako „promiň, že musíte čekat“, ale hrozně divně. Já chci k patnáctým narozeninám do aquaparku, tak možná proto se mi to zdálo, nevím.“

„Zase se mi zdál sen o aquaparku, ale tentokrát už tam byla voda. Pamatuji se, že jsme byli v hotelu, tedy vlastně před hotelem a byly tam kamarádky a spolužáci, byl to školní výlet. Do toho aquaparku se šlo přes takový lesíček, bylo to kousek od toho hotelu, asi tak 500 metrů. Do toho aquaparku jsem šla ale jen já sama a pak už jsem tam najednou byla a sprchovala jsem se v plavkách. A byl tam nějaký kluk a já jsem se tam chtěla jít osprchovat, tak jsem mu řekla, aby šel na stranu, rukou jsem mu ukazovala, aby šel pryč, a on šel na stranu, ale zůstal pořád v té sprše. Já jsem se sprchovala dál a pak tam přišel spolužák Michal a já jsem na něj ukazovala, ať okamžitě vypadne, ale on tam byl dál a já jsem si najednou všimla, že to vlastně není spolužák Michal, ale Michal D. A já jsem řvala a běžela ven do toho lesa za Luckou,

ale ta tam nebyla, protože byla si nemocná. Našla jsem ale Lenku a čapla jsem jí a řekla jí: „Honem, pojd', je tam Michal D.“ a odvedla jsem jí nahoru do toho aquaparku. V tom lese jsem běžela taky v plavkách, bylo to dost divný, když jsem běžela po kamenech, byly tam šutry a tak, a já jsem na ně šlapala, ale nic se mi nestalo... No a teda s Lenkou jsme chtěly Michala najít, protože jsme asi nějak vymyslely, že bych ho mohla pozvat na tobogán. Ale on už tam nebyl a já jsem z toho byla úplně mimo, že už ho nikdy nevidím. A pak už jsem tedy byla zase v tom aquaparku, ale Lenka už tam nebyla a já jsem vymyslela, že vezmu Michala na tobogán, vymyslela jsem to vlastně asi já sama, ne s Lenkou. A Michal už tam najednou zase byl a já jsem se ho zeptala, jestli půjde na tobogán, a on řekl, že jo, ale ptal se, jestli můžeme jít na tobogán ve dvou, že on je smutnej a připadá mu to, jako že je sám, když jde na tobogán jen pro jednoho, že vedle sebe nevidí toho druhýho. A byly tam tři tobogány, první byl s kruhem, že si tam nasedneš na nafukovací kruh a jedeš v tom kruhu. Druhá byla spíš taková rychlá skluzavka, jedeš tam a najednou je tam díra dolů do vody. A třetí byl taky tobogán, ale už bez kruhu, a Michal vybral tenhle bez kruhu. Sjeli jsme spolu dolů a já jsem byla šťastná... A pak jsme spolu chodili po tom aquaparku a povídali si a procházeli se... A pak jsme šli domů, nebo asi spíš ne domů, ale někam pryč a Lenka šla taky a chodila s nějakým klukem, který byl asi gay, byl to nějaký cizí chlap a měl dlouhé vlasy a ty byly růžové. A ona šla s tím chlapem a já jsem šla s Michalem a odcházeli jsme spolu všichni pryč. S Michalem jsme pak chodili, začali jsme spolu chodit, když za mnou přišel do té sprchy.“

3 Modrovous: Charles Perrault

Byl jednou jeden muž a ten měl v městě i na venkově domy, zlaté a stříbrné přibory, zdobený nábytek a kočáry celé ze zlata. Tento muž však měl, a to bylo jeho neštěstí, modrý vous: ten ho dělal tak hrozným a šeredným, že od něho každá žena a dívka utekla.

Jedna jeho sousekka, paní urozená, měla dvě překrásné dcery. Prosil ji, aby mu jednu z nich dala za manželku, to je jedno kterou, že záleží jen na ní. Ale ani jedna ho nechtěla, jedna ho strkala druhé, nemohly se odhodlat k sňatku s mužem, který má modrý vous. A že už byl mnohokrát ženat a že nikdo neví, kam se jeho ženy poděly, to jim teprve chuti nepřidalo.

Modrovous, aby navázal známost, zavezl je s matkou a s třemi nebo čtyřmi jejich nejlepšími přítelkyněmi a s několika mladíky ze sousedství do jednoho ze svých venkovských domů a tam pobyli celých osm dní. Z projížďek, z honů a lovů, z tance, slavností a hostin se nevyšlo: vůbec se nespalo a noci uběhly v laškování a veselých hrách; zkrátka a dobře, všechno mělo tak zdařilý průběh, že mladší dcera najednou shledala, že hostitel nemá vous tak modrý a je to velmi slušný muž. Jakmile se vrátili do města, slavila se svatba.

Když se měsíc chýlil ke konci, řekl Modrovous manželce, že musí nejméně na šest týdnů odcestovat v neodkladné záležitosti; že ji prosí, aby se pěkně bavila, až bude pryč; aby si pozvala nejmilejší přítelkyně, a bude-li chtít, aby je s sebou vzala na venkov; aby si, ať bude kde bude, dopřála, co srdce ráčí.

„Tady máte,“ řekl, „klíče od dvou velkých komor; tyhle ty jsou od zlatých a stříbrných přiborů, užívá se jich jen někdy; tyhle ty jsou od pokladnic, mám v nich uloženo zlato a stříbro; tyhle ty jsou od skříněk s klenoty a zde je hlavní klíč ode všech komnat. A tenhle ten malý klíček je od pokojíčku na konci velké galérie u dolejších pokojů; všechno si zotvírejte, všude se podívejte, ale do toho pokojíku vám zakazují vstoupit. Vezměte si ten zákaz k srdci: vkročíte-li tam, stihne vás to nejhorší, čeho jsem schopen, když se rozhněvám!“

Slíbila, že bude jeho zákazu přísně dbát. On ji objal, vstoupil do kočátu a vydal se na cestu.

Sousedky a přítelkyně nečekaly, až pro ně mladá žena vzkáže, tak mocná byla jejich touha spatřit bohatství a nádheru jejího domu; neodvážily se tam vstoupit, když měla manžela doma, protože jim jeho modrý vous naháněl strach. A hned se daly do prohlížení komnat, pokojů a šatníků, kde se to všechno nádherou a bohatstvím jen skvělo. potom se nahrnuly do komor. Nestačily se divit, co nádherných čalounů, lůžek, lehátek, skříní, stolů a stolků tam bylo, a co zrcadel: v nich se viděly od hlavy až k patě

a jejich rámy, jedny skleněné, druhé stříbrné, třetí zlacené, byly tak skvělé a krásné, že nikde na světě skvostnějších a krásnějších nebylo. Vychvalování a závisti, že jejich přítelkyně udělala takové štěstí, nebylo konce, ji však vůbec nebavilo kochat se tou nádherou a mocně ji to táhlo otevřít pokojík v přízemí.

Tak ji zvědavost mučila, že nebrala ohled na to, jak nezdvořile se chová, a opustila společnost. Sestoupila dolů po malém tajném schodišti s takovým chvatem, že si div nesrazila vaz. Sotva se octla u dveří pokojíku, na chvíli se zastavila; přišel jí na mysl manželův zákaz, i uvažovala, jaké neštěstí ji může potkat, nebude-li ho dbát. Ale pokušení bylo tak silné, že je nemohla přemoci: vzala tedy klíček, ruce se jí chvěly, a otevřela dveře pokojíku.

Zpočátku neviděla nic, okna byla zavřena. Po chvílce rozeznala, že podlaha je celá pokryta sedlou krví a v té krvi se jako v zrcadle odráží mnoho ženských mrtvol připoutaných ke stěnám: byly to ženy, s nimiž se Modrovous oženil a které jednu po druhé zavraždil. Myslíla, že strachem umře, a klíč od pokojíku jí vypadl z ruky, zrovna když jej vytahovala ze zámku.

Když se trochu vzpamatovala, zvedla klíč, dveře opět zamkla a vyběhla do své komnaty, aby se uklidnila. Ale nepodařilo se jí to, rozrušením se celá třásla.

Tu zpozorovala, že klíč od pokojíku je celý od krve, i zkusila ho očistit; ale krev z něho nepouštěla; darmo ho myla, darmo ho drhla pískem a práškem, krev na něm držela pořád, neboť to byl klíč očarovaný a ničím ho nebylo možno úplně vydrhnout: když se krev z jedné strany vydrhla, objevila se na druhé.

Hned toho večera se vrátil Modrovous. Prý cestou dostal psaní a z něho se dozvěděl, že záležitost, kvůli níž cestoval, dopadla pro něho dobře. Jeho žena dělala všechno možné, aby mu dokázala, jakou má z jeho nenadálého návratu radost.

Druhého dne ji požádal, aby mu vrátila klíče; podala mu je, ale ruka se jí při tom třásla, že lehce uhádl, co se stalo.

„Jak to, že tu není klíč od pokojíku?“ ptal se.

„Asi jsem ho nechala nahoře na stole,“ odpověděla.

„Honem mi ho přineste,“ pravil Modrovous.

Všelijak se vykrucovala, ale nakonec jí nezbylo, než klíč přinést.

Modrovous se do ní zabodl očima:

„Kde se vzala na tom klíči krev?“

„Nevím,“ odpověděla ubohá žena, bledá jako smrt.

„Tak vy nevíte?“ opáčil Modrovous. „Ale já to vím. Byla jste zvědavá, co je v pokojíku dole! Dobrá, paní, podíváte se tam a dostane se vám tam místa, jaké vám náleží, vedle tam těch paní, které jste viděla.“

S pláčem se vrhla manželovi k nohám a prosila ho o milost. Bylo vidět, že opravdu lituje toho, že neposlechla. Její krása a sklíčenost byly by kámen obměkčily. Ale Modrovous měl srdce tvrdší, než kámen.

„Musíte, paní, zemřít,“ řekl jí, „a to hned!“

„Mám-li umřít,“ pravila, hledíc naň skrze slzy, „popřejte mi chvilku, abych se mohla pomodlit k Bohu.“

„Daruji vám čtvrt hodinku,“ odpověděl Modrovous, „ale ani o chvilku víc.“

Jakmile se octla sama, zavolala sestru a řekla jí:

„Sestřičko Anno (tak se její sestra jmenovala), prosím tě, vystup nahoru na věž a podívej se, zdali už nepřicházejí bratři. Slíbili mi, že mě dnes navštíví. A uvidíš-li je, dej jim znamení, aby si pospíšili.“

Sestra Anna vystoupila na věž; a zkormoucená nebožačka ji každou chvilku volala:

„Anno, sestřičko Anno, vidíš někoho přijíždět?“

A sestra Anna jí odpovídala:

„Nevidím nic, než prach, jak se leskne v záři sluníčka a jak se zelená travička.“

Zatím Modrovous s velkým tesákem v ruce křičel z plných plic na ženu:

„Pojď rychle dolů, nebo si pro tebe dojdu!“

„Už jdu,“ odpověděla manželka; a pak volala:

„Anno, sestřičko Anno, nevidíš nikoho přijíždět?“

„Vidím oblak prachu,“ odpověděla sestra Anna, „jak se valí zrovna k nám.“

„Jsou to naši bratři?“

„Ach ne, sestřičko, je to stádo ovcí...“

„Tak ty dolů nepůjdeš?“ řval Modrovous.

„Ještě chvilku,“ odpověděla manželka; a pak volala:

„Anno, sestřičko Anno, nevidíš nikoho přijíždět?“

„Vidím,“ odpověděla, „vidím dva jezdce, jedou sem, ale jsou ještě hodně daleko. Chválabohu,“ zvolala po chvíli, „jsou to naši bratři. Mávám jim, jak mohu, aby si pospíšili.“

Modrovous spustil takový křik, že se třásl celý dům. Ubohá žena seběhla dolů a vrhla se mu k nohám s vlasy rozčuchanými a celá se rozplývající v slzách.

„To ti nepomůže,“ řekl Modrovous, „umřít musíš.“ Pak jí jednou rukou chytil za vlasy, druhou zvedl tesák a chystal se jí useknout hlavu. Ubohá žena k němu zdvihla hlavu s očima obrácenými v sloup a prosila ho, aby jí daroval chvilku k poslednímu usebrání.

„Ne, už ne,“ řekl, „poruč svou duši Bohu!“ A zvedl ruku...

Vtom někdo zabušil na bránu tak prudce, že se Modrovous kratičko zarazil. Brána se otevřela, dovnitř vpadli dva jezdci a s tasenými meči se hnali rovnou na Modrovouse.

Poznal, že jsou to bratři jeho ženy, dragoun a mušketýr, i chtěl se spasit útekem. Oba bratři mu byli v patách a dopadli ho dřív, než mohl dostihnout podjezdu. Prohnali mu meč tělem a nechali ho ležet mrtvého. Ubohá žena byla skoro tak mrtvá jako její muž a neměla sil vzchopit se a obejmout bratry.

Přišlo se na to, že Modrovous nemá dědice, a tak se jeho žena stala paní všech jeho statků. Části jmění použila k tomu, aby provdala sestru Annu za mladého šlechtice, kterého už dávno milovala. Jiné části na to, aby zakoupila pro oba bratry hodnost kapitána, a zbytku na to, aby se sama provdala za velmi počestného muže, který ji dal zapomenout na špatné časy, strávené s Modrovousem.

Naučení:

*Ti, co jen trochu při rozumu jsou
a vyznají se v světě, v okamžení
poznají, že to naše vyprávění
je starodávnou pohádkou.
Tak hrozných manželů už není,
co nebyli by nikdy spokojeni
a nemožné by chtěli žárlíce.
Hle, sedí u svých žen a u své přeslice,
ať vousy jakékoli barvy zdobí bradu,
těžko se pozná, kdo má v domě vládu.*

Zdroj: PERRAULT, Charles. *Pohádky matky husy*. Praha: Albatros, 1972. ISBN: 13-855-72.